

TRIPLEX
BIBLICO-CRITICA
DEMONSTRATIO.

TRIPLEX BIBLICO-CRITICA DEMONSTRATIO

In qua BIBLIA SACRA Vulgatæ Editionis Sixti V. jussu
recognita, & Clementis VIII. auctoritate edita non
vitiosa demonstratur, adeout sit probatu difficile, vel
unicum mendum in ea reperiri correctione dignum

ADVERSUS

NEOTERICOS CRITICOS HETERODOXOS

Dignitatem ejus frustra insectantes elucubrata

A REV. P.

F. BONAVENTURA A MAGDALONO

Lectore Emerito PP. Reformatorum S. FRANCISCI
Provinciæ Neapolis.

Fondo Santoro
C 42 / I

VENETIIS, MDCCLX.
APUD FRANCISCUM STORTI.
SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO.

 Original about
 I / 880

S. R. E. Camerario, Sacrosanctæ Liberianæ Basilicæ Archipresbytero, pro Sacra Religione Hierosolymitana Magno in Alma Urbe Priori, ac Seraphici Ordinis S. Francisci Protectorsi Vigilantissimo.

A decorative initial letter 'Q' in a stylized, calligraphic font, surrounded by a circular border of stylized flowers and leaves. The design is intricate and typical of historical book ornamentation.

Q Uod hasce dogmatico-polemicas elucubrationes meas utcunque digestas, Clientela, ac auspiciatissimo, Patrocinio Tuo consecratas summopere concupiverim, Princeps Eminentissime, in causa potissimum fuit arduum sane argumentum, ac perdifficile, quo pro mea virili probandum suscipio: In sacra Biblia Vulgatæ Editionis jussu Sixti V. recognita, & Cle-

mentis VIII. auctoritate edita, nullum penitus, tam antiqui Interpretis, quam Sapientissimorum Romanorum PP. qui ejusdem emendationi summis laboribus & curis incubuerunt mendum reperiri, quod jure meritoque possit & debeat censoria virga coargui, vel nigro calculo reprobari. Enim vero neminem latere potest, qui vel a limine, vel extremis, ut ajunt, labiis id generis studia salutaverit, quam gravis periculi plena sit alea, proprium in hac controversia judicium proferre, tot adversus infensissimos hostes, qui venerandam antiquitatem nauci floccique pendentes intemperantioris Critices fallacissimos Canones sectantes, & Orientalium linguarum peritia sibi immodice blandientes, nec Vulgatam correctam preferre, aut etiam coequare primigeniis hodiernis Textibus Hebraici Veteris Testamenti, Grecique Novi perperam contendunt, atque ut eminentioris Doctrinae plausum & commendationem extorqueant, in illud tandem temeritatis, ac dementiae prolapsi sunt, ut novas peregrinasque Neotericorum doctrinas, seu potius deliramenta pro aris focisque propugnent, nil pensi habentes falsas & periculosas consecutiones, quæ ex hisce turbidis & lutulentis fontibus profluunt, quæque atrox bellum, & intestinum excitant adversus Catholicam Religionem. Has profecto spurias & adulterinas merces, nedum expansis ulnis excepit Pseudo-Episcopus Angelus Brianus Waltonus Vir ceteroquin impense doctus, cui etiam adstipulati sunt alii quamplures id furfuris morosi Censores in Religionis negotio apprimè suspecti, sed novis insuper adhibitis diligentibus ac curis adornavit non alia plane (ni me omnia fallant) intentione & consilio, nisi ut simplicioribus fucum faceret, & antiquam genuinamque Ecclesie Doctrinam loco moveret atque pro-

scin-

scinderet. Quæ cum ita sint nemo non videt quibus syrtibus ac scopulis metuendis sane, & extremum naufragium minitantibus se exponat quicumque sane vir utut Eruditus & Doctus (in quorum censum absit ut nomen meum accenseri presumam) qui ad hanc spartam ornandam ac Vulgatam Editionem sartam tectamque tuendam, in arenam descendere cogitat cum Adversariis adeo molestis & subdolis, quorum indoles & studia sunt inter se intimo adeo nexu colligata, ut si illorum quempiam in jus traxeris ac ineluctabilium rationum pondere deviceris, de repente insurgunt alii, qui novis excogitatis cavillationibus & figmentis acriora excitant litterarum certamina, ut apertissima veritati erroris tenebras offundant. Nemo itaque mihi vel præsentis audacia, vel inconsultæ temeritatis notam inurere jure & merito poterit si ferventi desiderio abreptus tuendi, Vulgatam veterem pristino suo decori a S. Sede feliciter restitutam, tenuitate mea omnino diffusus, in Amplitudine Tua firmissimum Patrocinium quaesiverim: Ea enim præditus es Excelsi animi magnitudine, ea polles auctoritate, viribus, & potentia, ut facillimo negotio mihi non minus quam pio ac perutili argumento, quod enucleandum suscepi, firmissimam opem ac auxilium præstare queas, ita ut & linguam comprimere, calamum sistere & penitus obmutescere cogantur Christianæ Religionis Osores, qui evanescentes in cogitationibus suis nodum in scirpo quaerunt, sibi que adeo adblandiuntur ac si ex Democriti puteo altius immersam veritatem extraxerint, quum nonnisi turbidas aquas venditent ex dissipatis Cisternis haustas, saluberrimis undis relictis quæ ad illuminandum omnem hominem ex limpidissimis fontibus Salvatoris iugiter & indefinenter

erum-

erumpunt. Faceſſent profeſſo hæc delirantium ſomnia, dum opellam hanc meam, quam ad eorum incoherentes opiniones & novitates præſocandas, ea qua potui diligentia ac ſtudio adlaborare conatus ſum, dicatam intuebuntur Amplitudini Tue, cujus prudentia, Chriſtiana pietas, bonarum artium ſtudia, ac in Religionis negotio ſubactum ingenium, apud cordatos omnes Sapientesque Viros illam præ cæteris æſtimationem pepererunt, ut aſſerta illa, ac Dogmata a veritatis tramite nec latum unguem deſlectant que ſemel fuerint tuo calculo comprobata. Hæc ſane præclariffimi animi Tui inſignes dotes effuſam adeo Tibi comparaverunt præconiorum ſegetem, & pleniffimam commendationem, ut nedum inter Purpuratos PP. bonorum omnium exultatione & plauſu fueris coopratuſ, & S. R. Eccleſiæ Camerarii ſublimiffimo honore inſignituſ, ſed & Apoſtolici Palatii ſummæ Archipræſecturæ Prepoſituſ, ejuſmodi munus ea prudentia, dexterritate, ac fidelitate geſſiſti, ut in deliciis fueris Benedicſti XIV. Pontificis vere Optimi, & Maximi, qui in Te uno exornando, ſummis que beneficiis pro merito cumulando ſtudium ac propenſionem tenerriſſimam palam effecerit: cui qua gratitudine & pietate Maximo Principe digna reſponderiſ, ut innumera alia præteream, obſequentiſſimi non minus quàm gratiſſimi animi Tui argumenta, eminet pietas illa vere ſingulariſ, quam nulla unquam delebit oblivio, quæque nedum almam hanc Urbem, ſed finitimas quaſque remotasque regiones in admirationem traxit: pietas illa inquam qua graviſſimo, ac diutino morbo decumbenti Pontifici vere optimo, Tuique amantiſſimo, præſentiſſimam operæ præſtabaſ, ejus lectulo diu, noctuque aſſidebaſ, ægrotantiſ neceſſitatibuſ mira charitate conſulebaſ, intimo cor-

dis

dis affectu compatiēbariſ, ſeu ægritudiniſ angoribuſ & moleſtiis, quibuſ Sanctiſſimuſ Pontifex excruciabatur, nec ab ejus conſpectu pedem retraxeriſ vel avelli paſſuſ eſ, quoaduſque almuſ ejuſdem Spirituſ humanarum viciffitudinuſ pertæſuſ ad ſuperos evolavit æterna felicitate beandus. Plurima alia eaque præſentiſſima menti meæ occurrunt Eminentie Tue ornamenta numquam ſatiſ æquo laudum præconio celebranda, at orationiſ filum abrumpere, calamum ſiſtere linguamque comprimere me utut reluctanteſ & invitum, cogit admirabilis illa, ac inſignis humilitaſ, qua ab eo tempore, quo opuſculum hocce meum ſub Tuo Patrocinio dignatuſ eſ benigne ſuſcipere, hoc mihi tam ſingulare & ſplendidum beneficium illa inviolabili lege contuliſti, ut in nuncupatoria oratione toti operi præfigenda in virtutuſ Tuarum laudeſ nullatenuſ deſcenderem, ac excimia merita Tua jejuniſ omnino labiſ præterirem. Cui graviſſimo mandato ut morem geram, nec a voluntatiſ tue imperiſ latum unguem deſlectam, nedum innumeraſ aliaſ ſilentio involvam egregiaſ doteſ, quæ celſiſſimuſ animuſ Tuuſ mirifice illuſtrant ac exornant, ſed illaſ pariter, miſſaſ faciam immortaleſ laudeſ, quæ hæreditario jure a Glorioſiſſimiſ Prædeceſſoribuſ Tuiſ nuſquam interrupto temporuſ ac ſeculoruſ decurſu in Te derivarunt. Quiſ enim uſque adeo facunduſ, & Doctuſ, qui brevi Oratione complecti, ac pro merito celebrare auſit Heroſ Columnenſiuſ præclariffima facinora, eoruſ terra, marique bellicam, & invictam fortitudinem, immortaleſ Triumphoſ, & ſplendiſſimaſ Victoriaſ, in rebuſ gerendiſ miram dexterritateſ, ac admirabileſ prudentiaſ, in ſubdiſ imperio regendiſ pluſquam paternam manuſuetudinem, & pietateſ, ſummaſ ab ipſiſ dignitateſ

b non

non minus Ecclesiasticas, quàm Seculares omnium commendatione & laude comparatus, in Religionis negotiis promovendis zelum incomparabilem, ad populorum publicam felicitatem augendam solertiam indicibilem, aliaque insignia cedroque dignissima gesta omnium ore celebrata, ac non minus amplis voluminibus Poetarum laudibus, sed etiam Historicorum memoriis a remotioribus usque Seculis venerandæ antiquitati ac seris posteris consignata? Hæc tamen omnia, utut splendidissima sint ac omnem penitus laudem & admirationem exsuperent, id unum tamen imperterrito calamo verissime adfirmabo: Te Majorum Columnensium celsitudinem non tantum æquare, sed & latius extendere, eorum opulentiam, Dignitates, Principatus, Dominia, ceteraque spectabilia rerum imperia, meritis Tuis & Dignitatibus augere, amplius magnificare, novisque coruscantibus radiis splendidiorum lucem longe, lateque diffundere. Accedit & altera ratio eaque urgens sane, ac gravissima, quæ in animo meo ardens desiderium excitavit Nomini Tuo immortalis consecrandi hoc quaecumque opusculum meum, mole quidem exiguum, sed rerum pondere non omnino spernendum: jus videlicet Patrium: sum enim & ego oriundus & progenitus Matalunensium Gente, quam effusis adeo beneficiis cumularunt Excelsæ Columnenses Heroine Theresia Carola & Anna Maria, affines Tuae dilectissimæ, Carolo Carafa ejusque primogenito Martio Dominico præclarissimis Magdalonsium Ducibus desponsatæ, ut jure meritoque ex hoc pariter titulo, quod Matalunii ortum traxerim, gratiam Tuam inveniendi mihi spes certa refulgeat; adeo siquidem erga Matalunenses omnes Columnensium Principum beneficentia propendet, ut qui in eodem solo vitales auras sortiti sunt

sunt, de Columnensium pariter Heroum munificentia congaudeant. Exstat enim in eadem Civitate, ac in dies novis pietatis & splendoris augmentis magis, ac magis excrescit Nobilium Virginum Canobium, expensis, studio, ac curis Exc. Theresiæ extructum; refulget pariter alterum insigne Sacellum B. V. Lauretanae dicatum, ac ab eadem a fundamentis erectum; & prætermittis aliis pietatis ac munificentiae perpetuis monumentis, quibus Mulier hæc fortis ac omnium Seculorum preconio dignissima Magdalonses Civis ingentibus beneficiis cumularit, id unum de altera Celsissima Heroina germana sorore tua Anna Maria adjiciam: insignium virtutum Theresiæ ut perfectissimam imaginem præferret, eadem penitus sollicitudine ac liberalitate sui status Ecclesiæ, Monasteriis, aliisque piis locis effusissimas eleemosinas largita est, subditorum omnium necessitatibus plusquam materna benevolentia consuluit, pauperibus debitoribus liberaliter pepercit, afflictis, Viduis, pupillis, puellisque periclitantibus necessaria suppeditavit, quæ ad earum victum, & indumenta visa sunt opportuna. Quidni ergo quum Magdalonses omnes Columnensium Principum munificentia, summiisque beneficiis mirifice auctos aspiciam, & mihi pariter, qui ejusdem gentis sum, & originis ab Eminentia Tua repromittere valeam eandem animi propensionem, Benignitatem, ac Generositatem?

Tertium addam idque omnium præcipuum spei, ac fiduciæ meæ argumentum, quo mirum in modum excitatus ad Patrocinium & Clientelam Tuam letus ac gloriabundus confugere non dubitavi, ex eo, quod magna mea felicitate Seraphico illi Minorum Instituto, vel a teneris annis nomen dederim, cujus Protectionem, Gubernium atque Præsidium, quum vigilantia Tue commi-

fit ter Opt. & Max. Pontifex Bened. XIV. gratulati sunt omnes Sancti Francisci Filii, ac effusissimis gaudiis & exultatione repleti hanc etiamnum sortem sibi speciali Supernæ Providentiæ beneficio, ac Seraphici Patriarchæ protectione collatam grati, ac venerabundi agnoscunt. Siquidem omnium animis dulci recordatione obversantur insignia pietatis officia, quibus ab initio nascentis Ordinis ad nostra usque hæc tempora Gloriosissima Columnensium Familia Minorum Religionem est prosequuta; quæ omnia si vellem pro merito recensere, me vox plane diesque deficeret. Ne autem tam insignia beneficia, nulla unquam temporum, aut Seculorum decursu e cordibus nostris obliteranda, jejunis omnino labiis præteream in gratissimi animi nostri perenne monumentum ex plurimis de Minorum Ordine optime meritis in medium proferam eximium illud Romanorum Senatorem Joannem Columnam, cujus tam mirificus erga B. Franciscum, filiosque suos amor exarserat ac devotio, ut in vestibulo Aracelitani Conventus musivum opus fieri curaverit, quo Imaginem suam per manus Seraphici Patriarchæ ante conspectum dilecti Christi Discipuli, Cæli Reginae, ac Servatoris nostri Jesu præsentari anbelabat, quod sane monumentum non minus artificis industria, sed etiam antiquitate venerandum cum fel. record. Eminentiss. Cardinalis Columna Hieronymus anno 1652. restaurari & in magnificas Columnensium Aedes transferri curaverit, Eminentia Tua in privati & Domestici Sacelli ambitu collocavit, ut Columnensium Principum devotionis memoria erga pauperum Minoriticum Ordinem nullo unquam tempore deperiret. Non minori erga Franciscanæ Religionis alumnos charitate, & benevolentia flagravat B. Margarita Columnensis Heroi-

na

na Sanctitatis fama percelebris, cujus erga Minoritas miserationis affectus eo pervenit, ut in Arcis Zagorolæ Conventu Religiosis ægrotantibus propriis manibus ac ancillarum Ministerio, admiranda penitus humilitate, ac cordis mansuetudine deservire non dubitaverit, quoadusque ad unum omnes convalescerent (a) Tam insignis pietatis vestigia pressit Eminentissimus Cardinalis Petrus Columna, qui in imminentis naufragii periculo constitutus Beatissimam Aracelitanam Virginem in subsidium invocans stetit extemplo procellarum spiritus, ac eandem Dei Matrem visibili forma conspexit, se suosque a sævis undis, mortisque faucibus misericorditer eruentem. (b.) Annon Religiosa pax & tranquillitas, qua jam a tribus retro Sæculis perfruuntur Aracelitani Cænobii Incolæ adscribenda est Martino V. Columnensi Pontifici, qui difficillimis Ecclesiæ temporibus in Constantiensi Concilio ad Summi Pontificatus apicem evectus, etsi ad præfocandum teterrimum schisma, quod per 50. circiter annos Orientalem Christi Ecclesiam in varias partes dividerat, zelum admirabilem & Apostolicas sollicitudines & curas impenderit, eoque tamen gravissimorum negotiorum pondere ejus animus distrahi passus non est, quin pauperum Franciscanorum necessitatibus paterna charitate ac Apostolica miseratione prospiceret (c.) Cujus ne profusissimæ munificentiae in accepris referenda sit percelebris columna argentea, quæ in solemnioribus anni diebus in Ara Maxima ejusdem Aracelitane Ecclesiæ refulget juxta B. V. imaginem signis & miraculis clarissimam D. Luca, ut creditur, manu delineatam, nisi eximie pietati Excellentissimi Columnensis Principis Marci Antonii Columnæ (d.)? Sed quidplura commemorem, eoque processit Prædecessorum Tuorum erga

fit ter Opt. & Max. Pontifex Bened. XIV. gratulati sunt omnes Sancti Francisci Filii, ac effusissimis gaudiis & exultatione repleti hanc etiamnum sortem sibi speciali Supernae Providentiæ beneficio, ac Seraphici Patriarchæ protectione collatam grati, ac venerabundi agnoscunt. Siquidem omnium animis dulci recordatione obversantur insignia pietatis officia, quibus ab initio nascentis Ordinis ad nostra usque hæc tempora Gloriosissima Columnensium Familia Minorum Religionem est prosequuta; quæ omnia si vellem pro merito recensere, me vox plane diesque deficeret. Ne autem tam insignia beneficia, nulla unquam temporum, aut Sæculorum decursu e cordibus nostris oblitteranda, jejunis omnino labiis præteream in gratissimi animi nostri perenne monumentum ex plurimis de Minorum Ordine optime meritis in medium proferam eximium illud Romanorum Senatorem Joannem Columnam cujus tam mirificus erga B. Franciscum, filiosque suos amor exarserat ac devotio, ut in vestibulo Aracelitani Conventus musivum opus fieri curaverit, quo Imaginem suam per manus Seraphici Patriarchæ ante conspectum dilecti Christi Discipuli, Celi Reginae, ac Servatoris nostri Jesu præsentari anhelabat, quod sane monumentum non minus artificis industria, sed etiam antiquitate venerandum cum fel. record. Eminentiss. Cardinalis Columna Hieronymus anno 1652. restaurari & in magnificas Columnensium Aedes transferri curaverit, Eminentia Tua in privati & Domestici Sacelli ambitu collocavit, ut Columnensium Principum devotionis memoria erga pauperimum Minoriticum Ordinem nullo unquam tempore deperiret. Non minori erga Franciscanæ Religionis alumnos charitate, & benevolentia flagravat B. Margarita Columnensis Heroi-

na

na Sanctitatis fama percelebris, cujus erga Minoritas miserationis affectus eò pervenit, ut in Arcis Zagorolæ Conventa Religiosis egrotantibus propriis manibus ac ancillarum Ministerio, admiranda penitus humilitate, ac cordis mansuetudine deservire non dubitaverit, quoadusque ad unum omnes convaluerint (a) Tam insignis pietatis vestigia pressit Eminentissimus Cardinalis Petrus Columna, qui in imminentis naufragii periculo constitutus Beatissimam Aracelitanam Virginem in subsidium invocans stetit extemplo procellarum spiritus, ac eandem Dei Matrem visibili forma conspexit, se suosque a sævis undis, mortisque faucibus misericorditer eruentem. (b.) Annon Religiosa pax & tranquillitas, qua jam a tribus retro Sæculis perfruuntur Aracelitani Cenobii Incolæ adscribenda est Martino V. Columnensi Pontifici, qui difficillimis Ecclesiæ temporibus in Constantiensi Concilio ad Summi Pontificatus apicem evectus, etsi ad præfocandum teterrimum schisma, quod per 50. circiter annos Orientalem Christi Ecclesiam in varias partes diviserat, zelum admirabilem & Apostolicas sollicitudines & curas impenderit, eoque tamen gravissimorum negotiorum pondere ejus animus distrahi passus non est, quin pauperum Franciscanorum necessitatibus paterna charitate ac Apostolica miseratione prospiceret (c.) Cujus ne profusissimæ munificentie in accepris referenda sit percelebris columna argentea, quæ in solemnioribus anni diebus in Ara Maxima ejusdem Aracelitane Ecclesiæ refulget juxta B. V. imaginem signis & miraculis clarissimam D. Lucæ, ut creditur, manu delineatam, nisi eximie pietati Excellentissimi Columnensis Principis Marci Antonii Columnæ (d.)? Sed quidplura commemorem, eoque processit Prædecessorum Tuorum erga

erga Franciscanam Familiam amor, pietas & devotio, ut eorum aliqui seculi pompis opulentiis, sublimissimis honoribus ac dignitatibus nuntium remiserint, ut humilem & abjectam Franciscanorum vivendi normam amplecterentur. Sic Seculo XIV. referente Viro Clarissimo P. Luca VVadingo (e.) floruerunt in Aracelitanæ Aede plures ex Columnensium Progenie Viri, Sanctitatis & Doctrinæ fama conspicui, quos inter eminuit Fr. Bernardus Columna in divinitate Magister, qui Provinciam Romanam aliquot annis prudenter gubernavit; atque sub hoc tempus (ut verbis utar ejusdem VVadinghi (f.) multæ Nobiles Hæroinæ Sanctæ Claræ nomen dederunt, atque inter has non paucæ ex Nobilissima & Primaria Familia Romana Columnensium in Monasterio S. Silvestri de Urbe, quod ab ipsis exordiis, quibus Clarissis traditum est, & Corpore B. Margaritæ Columnæ decoratum, perpetuum fuit seminarium Nobilium Virginum hujus Illustrissimæ Gentis. Verum enim verò, ne a remotioribus Seculis Columnensium Principum erga Minoriticum Ordinem profusam liberalitatem, benevolentiam, & pietatem in memoriam revocem, nostris etiam temporibus præsentissimam probavimus munificentiam erga Minoritas Incolas inclyti Cenobii S. Francisci ad Ripas Excellen-
tissimi Germani Tui Principis Fabricii Magni Comest. apud S. Sedem utriusque Regni Siciliae, ac Zephyrinæ Salviatæ ejus lectissimæ Conjugis, quorum magnificas profusiones, amplas eleemosinas, tenerrimam devotionem & benignitatem nemo unus est inter Nostrates Religiosos, qui ignoret, ac pro modulo suo debitis gratitudinis, ac gratiarum laudibus celebrare non satagat. Porro cum tot tamque insignia, ac præclarissi-
ma

ma sint beneficia a Gloriosissimis Prædecessoribus Tuis Ordini nostro collata, Tu tamen Unus es, Mæcenas Amplissime, qui nedum eorum pietatem, & munificentiam emulari non desinis, sed novis continuis gratiis, ac favoribus Franciscanam familiam cumulando excellere, ac superare contendis. Ex quo enim pauperrimæ totius Franciscanorum Familiae apud Apostolicam Sedem regimen, ac gubernium suscepisti, quo zelo, ac pietatis affectu commissum Tibi Gregem gubernaveris, qua sollicitudine nostris necessitatibus consulueris, qua vigilantia ac animi fortitudine jura, ac privilegia nostra fueris tutatus, quas largitiones sane magnificas contuleris, & præcipue in Trastiberina P. Francisci Ecclesia splendido apparatu ornanda bis singulis annis occurrente Augustissimi Altaris Sacramenti circulari horario, quam benignitatem, mansuetudinem, amenissimi vultus hilaritatem, & propensionem omnibus pauperibus Franciscanis exhibeas, qui ad Eminentiam Tuam tanquam ad suum amantissimum Governatorem, Magistrum & Patrem in urgentioribus necessitatibus recurrunt, non ego is profecto sum tam disertus, & doctus qui eximias hasce & præclarissimas Animi Tui dotes valeam pro merito percensere. Ut autem, unde paulum digressa est, revertatur oratio, habes Eminentiss. Princeps sub oculis præsentissimam animi mei sententiam, qua mihi ipsi de felici exitu congratulans hasce dissertationes immortalis Nomini Tuo consecraverim. Frendeant ergo virusque evomant ac oblatrent recentiores Hæretici, & quisquis pro germana adoptat VValtonianam hypotbesim: Te Patrono, Te Mæcenate, haud parvesco eorum ineptas cavillationes falsasque doctrinas. Dum ergo sub Gloriosissimis Auspiciis Tuis opusculum hoc meum publicam lu-
cem

cem adspiciet, si quid mendi, aut erroris emerferit Tua
Auctoritate corrigatur, si quid autem bonæ frugis sa-
piat, Potentia Tua custodiatur, atque apud Posteror æ-
quosque rerum censores, extet meæ in Te observantiæ,
& obsequentissimi Animi perpetuum monumentum.

(a) Waddingus ad annum 1284. num. VII. Tom. V. edit. Romanæ.
pag. 181.

(b) Waddingus ad annum 1251. Num. XLVII. Tom. III. pag. 259.

(c) Leges Bullam Instituit Deus Dat. Romæ apud SS. Apostolos 13.
Kal. Febr. an. XII. Apud P. Casimirum Romanum in Histor. Aracælita-
ni Conv. pag. 455. edit. Roman. 1736.

(d) Apud P. Casimirum cit. pag. 331.

(e) Ad annum 1328. num. XXVII. Tom. VII. pag. 88.

(f) Ad annum 1353. num. VIII. Tom. VIII. pag. 89.

DE Mandato Reverendiss. Patris Clementis a Panormo Ministri Gene-
ralis totius Ordinis S. P. N. Francisci Librum, cui titulus est: *Tri-
plex Biblico-Critica demonstratio, in qua Biblia Sacra Vulgatæ Editionis
Sixti V. jussu recognita, & Clementis VIII. auctoritate edita non vitiosa
demonstratur &c.* a R. P. F. Bonaventura Setaro a Magdalono Min. Reformatorum
Provincia Neapolis Lectore Emerito, serie, ac attento animo le-
gi, testorque nihil penitus in eo contineri, quod Catholica Religioni ad-
versetur, vel sanctis moribus contrarium sit. Immo non modica Auctoris
diligentia in ipso elucet, qua Adversariorum opiniones, & argumenta re-
futans, Vulgatæ nostræ puritatem pro Religionis zelo laudabiliter propu-
gnat. Dignum propterea censeo, ut typis mandetur, si ita quoque iis vi-
debitur, ad quos pertinet &c.

Romæ S. Francisci ad Ripas Tyberis die 30. Julii 1759.

F. Carolus a Colleono Sac. Theol. Lector.

JUSSU Reverendissimi Patris Clementis a Panormo Ministri Generalis to-
tius Ordinis S. P. N. Francisci Librum inscriptum: *Triplex Biblico-Cri-
tica Demonstratio, in qua Biblia Sacra Vulgatæ editionis Sixti V. jussu
recognita, & Clementis VIII. auctoritate edita non vitiosa demonstratur, a
R. P. F. Bonaventura Setaro a Magdalono Min. Reformatorum Provincia
Neapolis Lectore Emerito* diligenter, & accurate perlegi; quique splendi-
dum, ac utilissimum argumentum, quod ingeniosus Auctor illustrandum
suscepit, nedum erudite solida, & clara methodo pertractet, sed insuper
Catholicæ Religionis Osores, & intemperantiores Criticos invictè refellat,
ac nihil præterea in toto opere contineatur, vel intemeratæ Fidei nostræ
inconcussis Dogmatibus dissonum, vel Sanctis, Christianisque moribus con-
trarium: Dignum propterea censeo, ut prælo committi publice possit, &
valeat. Si ita quoque videbitur iis, ad quos &c.

Romæ S. Francisci ad Ripas Tyberis die 30. Julii 1759.

F. Carolus Bonaventura à Roborete
Sacra Theologia Lector.

Fr. Clemens a Panormo Lector Jubilatus, Catholicae Majestatis in regali Congressu Matritensi pro Immaculata Conceptione Theologus, totius Seraphici Ordinis S. P. N. Francisci Minister Generalis, Commissarius Visitor, Reformator Apostolicus.

Cum de Ordine nostro a duobus Patribus Theologis revisum, & approbatum fuerit Opus, cui titulus est. *Triplex Biblico-Critica Demonstratio &c.* compositum a R. P. Fr. Bonaventura Setaro a Magdalono nostrae Reformatae Provinciae Terrae Laboris Lectore Emerito, vigore praesentium ipsi facultatem concedimus, quatenus, servatis servandis, illud typis mandare possit, & valeat.

Datum Romae ex Araceli die 14. Augusti 1759.

Fr. Clemens de Panormo Ministris Generalis.

Loco † Sigilli.

De Mandato Reverendiss. in Christo Patris Fr. Hieronymus a Francavilla Secretarius Generalis Ordinis.

NOI

NOI RIFORMATORI

Dello Studio di Padova.

AVendo veduto per la Fede di Revisione, ed Approvazione del P. F. Gio: Paolo Zappavella Inquisitor General del Santo Officio di Venezia nel Libro intitolato *Triplex Biblico Critica demonstratio, in qua Biblia Sacra Vulgatae editionis &c. non vitiosa demonstratur &c.* non v'esser cosa alcuna contro la Santa Fede Cattolica, e parimente per attestato del Secretario Nostro, niente contro Principi, e buoni costumi, concediamo licenza a Francesco Storti Stampator di Vicenza, che possi essere stampato, osservando gli ordini in materia di Stampe, e presentando le solite Copie alle Pubbliche Librerie di Venezia, e di Padova.

Dat. li 9. Decembre 1759.

(Alvise Mocenigo Riff.
(Angelo Contarini Proc. Riff.
(Francesco Morosini 2. Kav. Proc. Riff.

Registrato in Libro a carte 31. al num. 184.

Gio: Girolamo Zuccato Segr.

Adi 17. Decembre 1759.

Registrato, ed Approvato dal Mastigato Eccellentiss. degli Eecutori contro la Bialtema.

(Gio: Pietro Dolfin Segr.

D. D.

CONSPECTUS OPERIS.

P R Æ F A T I O.

HAsce Auctor, tametsi aspernabiles primitias suorum laborum, exemplo Hieronymi S. Matri Romanæ Ecclesiæ prono animo consecrat. Num. I. Idcirco tot Latinas fontium versiones Novatores fabricarunt, ne eisdem mucroni, quo veteres Hæretici confossi fuere, occurrerent. II. Proferuntur præcipuæ propositiones, quibus Novatores ducuntur ad elevandam Vulgatam correctam. III. Sicut & aliæ decipulæ eodem collimantes. IV. Quamquam primo intuitu æquior Brianus waltonus videatur, re tamen vera cæteris Heterodoxis Vulgatæ correctæ infestior. V. Præposteri criterii arguuntur ii Philologi qui non prius liquatis, quæ necessariò supponi debent, progressi sunt ad taxandam Vulgatam. VI. Nullum virum Catholicum decet ullam ex parte corrigere, vel emendare antiquum Interpretem, five veterem editionem Latinam. VII. Singularis labor Waltoni in defensanda exactiori criterio Hæreticorum causa. VIII. Quantum sit Romanæ Ecclesiæ frugifero pro qualibet, vel minima particula Vulgatæ Clementis, decertare. IX. & X. Innuitur consilii ratio, propter quam Auctor adserta Waltoni ad crism frequentius revocat. XI. Nonnulla, fide ingenua, protestatur. XII. Nuspiam inter filios Romanæ Ecclesiæ defuere qui ivere adsertum: Vulgatam Clementis nullum complecti mendum correctione dignum. XIII. Eximitur scrupulus ille, cuius persuasio omnium fere mentes hodie tenet: nimirum, neminem idoneum ad huiusmodi perlustrandam provinciam, nisi Hebraicam Græcamve calleat. XIV. Quoniam huius argumenti iudicium ex inspectione Latinorum Bibliorum, & Com-

& Commentariorum PP. ceu ex argumento certiore, pender; ut liquet *primò* præclaro testimonio celeberrimi Sixti V. XV. *Secundò* ex iis quæ in Præfatione Vulgatæ Clementis habentur. XVI. *Tertiò* nonnullis aliis momentis. XVII. Undenam præfata suasio suam duxerit originem? *ibid.* Nonnulla spicula in contrarium refelluntur. *Ibid.* Qui nostræ sententiæ non adhærent, augment adversariorum nifus. XVIII.

CAPUT PRODROMUM.

§. I. *Proferuntur in medium Tres Biblico-Criticæ Demonstrationes.* Quemadmodum triplici potissimum via adversarii Vulgatam correctam traducunt, ita triplici demonstratione, occurrimus. XIX. Demonstratio *prima* petita ex turbido fluxu hodiernorum fontium Hebræi Veteris Testamenti, Græcive Novi. XX. Demonstratio *secunda* ex fidelitate antiqui Interpretis, necnon ex consonantia Vulgatæ correctæ cum ejusdem Interpretis emendatissima editione. XXI. Demonstratio *tertia* petita tum ex privilegio Romanæ Ecclesiæ in deligendis, & declarandis sine erroris periculo genuinis Scripturis, tum ex ejusdem doctrina & usu in favorem Vulgatæ correctæ. XXII.

§. II. *De generali primæ Demonstrationis dialectico tramite.* Materia quam sex Capitula primæ demonstrationis complectuntur, brevi sermone redigitur ad dialecticum tramitem. XXIII. Hæretici ubique tradunt, Vulgatam etiam correctam scatere mendis ubi discrepat a fontibus XXIV. Sed quoniam id asserunt ex falsa suppositione, qua tenent fontes hodiernos limpide fluere, idcirco *Capite primo & secundo* hujus demonstrationis dilerte eorundem fontium fœdus cursus, ostenditur. *ibid.* Adversarii de plerisque corruptelis, quibus fontes hodierni obnoxii sunt convicti, reponunt, id nihil obstare quum eis præsto sint Bibliaci contextus, nimirum versio Septuaginta, Verus Ita-

Italica, Textus Samaritanus, Targum, versio Syriaca, Arabica, Æthiopica, & Persica ex quorum contextuum mutua collatione stabilitur, inquirunt, in hodiernis fontibus vera germanaque lectio. xxv. & xxvi. At in primis duplicis contradictionis redarguuntur. xxvii. Præterea Bibliaci contextus multò magis hodiernis fontibus insignes constuprationes spirant, obidque conficitur *Caput tertium & quartum*. xxviii. Replicant id non ob stare si juxta Regulas sacrae Critices exemplaria tam fontium, quam contextuum conferantur ad invicem. xxix. Proferunt præcipuas sacrae Critices Regulas, quas Waltonus refert. *ibid.* Quoque ingratitude, temeritatis, & invidiæ criminantur qui præfatis Regulis nolunt Vulgatam correctam subicere. xxx. Verùm *Capite quinto* ubi de Regulis critices affatim dissertabimus, præfata dicteria enudabuntur. xxxi. Item conficietur *Caput sextum* ex tribus corollariis, quæ ex universa doctrina, in prioribus Capitulis tradita, consequuntur. *ibid.*

§. III. De Typographicis mendis quæ in omnibus penitus editionibus Bibliorum Sixti V. & Clementis VIII. irrepsent. Propter pene inevitabile fatum omnium Typographorum, irrepsent præli vitia in omnibus editionibus Vulgatæ correctæ. xxxii. Propter hujusmodi menda, & Sixtus V. Bibliam editam 1590. sub incudem revocandam censuit, & Clemens VIII. majorem heinc pro iisdem vitandis cautelam adhibuit. *ibid.* Recensetur Diploma Clementis Bibliis castigatis præfixum. *ibid.* Licet Typographus Vaticanus felicioribus ventis enavigarit sub Clemente atque sub Sixto, non ita tamen, ut suis quoque scopolis non offendisset in Bibliis editis 1592. 1593. & 1598. xxxiii. Præfata vitia præli causa fuere, ut Romani Correctores conficerent tres indices mendorum corrigendorum pro tribus citatis Bibliis. *ibid.* Describitur aliud Diploma Clementis VIII. quo facultatem tribuit Joanni Moreto imprimendi summa cum fide Textum Vaticanum Bibli-

bliorum, nulla facta additione aut imminutione. xxxiv. Moretus sicut & alii Typographi in suis editionibus Vulgatæ correctæ nusquam præli vitia declinarunt. xxxv. Ex mendis typographicis, quibus omnia Biblia correctæ magis vel minus scatent, & ex summis curis quas Sixtus, Clemens, Romanique Correctores pro iisdem vitandis adhibuerunt, haud obscure infertur, Vulgatam correctam complecti tantum vitia præli, non autem antiqui Interpretis aut Romanorum Correctorum. xxxvi. Hujusmodi consequutio quoad secundam partem cursim in patulo ponitur. xxxvii.

§. IV. De Regula inveniendi atque habendi in omnibus codicibus Bibliorum correctorum, quo vis loco & tempore editis, Vulgatam Latinam veterem, etiam a mendis typographicis perpolitam. Typographica menda occasione fuerunt, ut Thomas Jamesius proderet famosum Libellum impio lemmate inscriptum *Bellum Papale*; Lucas Brugenensis Libellum cui titulus *Romanæ Correctiones &c.* & multi Typographi retinuerunt nonnulla menda in suis editionibus xxxviii. Paucis confutatur jactantia Jamesii. xxxix. Brugensem penitus latuerunt tam typographica menda, quæ in Bibliis Vaticanis irrepsent, quam tres Indices Romanorum Correctorum. xl. Tantum igitur abest, ut annotationibus Brugenensis adhæreamus xli. Nonnullis Typographis, propter bonam fidem qua errarunt, ignoscendum est. *ibid.* Ut huic malo Typographorum, quorum omnes editiones præli vitia olent, occurramus, proferimus Regulam inveniendi & habendi &c. *ibid.* Ut valeas in quovis codice Vulgatæ correctæ invenire & habere germanam lectionem, ter necessarium est, ex una parte ad manum habeas unum saltem ex codicibus impressis in Typographia Vaticana 1592. vel 1593. vel 1598. ex altera indices mendorum corrigendorum. xlii. Syllabus primus pro Bibliis Vaticanis 1592. xliii. Syllabus secundus pro Bibliis Vaticanis 1593. xlii. Syllabus tertius pro Bibliis Va-

Vaticanis 1598. XLV. Adjiciuntur nostra penultima typographica menda corrigenda in hisce postremis Bibliis. XLVI. Claritatis studio nonnulla suppeditantur exempla Regulæ. *ibid.*

§. V. *Supradicta Regula illustratur quinque exemplis, necnon a tribus spiculis vindicatur.* Castigantur duo typographica menda quæ irreperant in codicibus Pitteri Editionis Venetæ anno 1740. XLVII. Ad fidem Regulæ alia duo vitia corriguntur in Bibliis Remondinianis 1750. XLVIII. Multoplena in Bibliis Nicolai Pezzana Editionis Venetæ 1754. XLIX. Quod inspectione codicis tertiæ Vaticanæ Editionis in codicibus Pezzana præstitimus, & adjumento alterius alii præstare poterunt. L. Describuntur tria spicula quæ ab Adversariis contra datam Regulam objectare possunt. LI. præfata Regula a Romana Sede primitus profecta est, atque ita nil impedit quo minus adversetur doctrinæ, & usui omnium ferre hodiernorum criticorum. LII. Sunt absolute laude digni, qui ante correctionem Vulgatæ insudarunt in conferendis codicibus fontium, contextuum, & manuscriptorum latinorum; secus verò qui post præfata correctionem idipsum præstiterunt, vel præstant. LIII. Parum interest quod in præfatis syllabis sint menda non a Correctoribus, sed a P. Bukentop vel a nobis castigata. LIV. Exemplis explicatur ratio consilii quæ servata est in adoptandis quibusdam mendis a P. Bukentop correctis. LV. Alio exemplo in nonnullis aliis quæ prætermissa sunt. LVI. Ut quis valeat invenire, si quæ sint, & castigare ad fidem datæ Regulæ alia menda in Bibliis Vaticanis, opus est, ad manus habeat codices trium Vatican. editionum, necnon tres indices nuper consignatos. LVII. Probatur per datam Regulam sufficiens remedium adhibitum fuisse malo, quod adversus omnimodam Vulgatæ authenticam grassatur. LVIII. Non pro arbitrato, sed firmis & fere evidentibus conjecturis nonnulla menda addita sunt indi-

indicibus Correctorum; alia e contra, quæ nonnulli male taxant, rejecta. LIX. Contra judicium Romanæ Sedis Romanorumque Correctorum minime adharendum est Lucæ Brugenfi, vel cuivis alio privato critico. *ibid.* Præcisus typographicis mendis astruitur ab Auctore, Vulgatam correctam nullum completi mendum correctione dignum. *ibid.*

§. VI. *De metodo quam P. Natalis Alexander tenuit in evulgando inter Romanæ Ecclesiæ Filios Waltonianum systema.* Ut alterius justis mandatis morem gererem notatur Alexander crimine plagii. LX. Pro Waltoniana doctrina magis atque Waltonus ipse Alexander zelare visus est. *ibid.* Fragmentum I. waltonianum ab Alexandro descriptum. LXI. Fragmentum II. LXII. Fragmentum III. LXIII. Fragmentum IV. LXIV. Fragmentum V. LXV. Fragmentum VI. xxvi. Fragmentum VII. xxvii. Fragmentum VIII. xxviii. Fragmentum IX. xxix. Et alia possem exponere waltoniana loca, quorum Alexander plagiarius existit, heinc nonnulla alia cursim innuuntur. xxx.

§. VII. *De Catalogo Auctorum quorum & judicii momenta probabuntur vel repellentur, & tempora quibus floruerunt, & editiones quarum auctor usum habuit, percensentur.* Redditur ratio cur sequens Catalogus auctorum cum allegatis circumstantiis confectus fuerit. xxxi.

DEMONSTRATIO I.

CAPUT PRIMUM.

De integritate, & sinceritate hodierni Textus Hebraici.

Explicatur quàm prærupiti negotii, atque definitu difficile sit præsens controversia: Num. 1.

§. I. *De iis qui pro puritate vel turbido fluxu hodierni Hebraei, velis, remisque propugnarunt.* Jamdudum Augusti-

ni temporibus isthæc quæstio emerfit, sed pluribus seculis confopita, Erasmus Roterodamus odio Vulgatæ Latinæ eandem extumulavit. 2. Ut Erasmo quàm lubentissime adhæsit Lutherus, ita probati viri Catholici in aciem proruperunt: proindeque sublestæ fidei videntur quæ in favorem Erasmiæ versionis novissimi Historici percensent. 3. Id satis coniicitur ex testimoniis Possëvini & Cornelii Musli. 4. Quod Lutherani & Calvinistæ acriter propugnant puritatem hodiernorum fontium testantur. Salmeron. 5. Thomas Stapletonus. 6. Bellarminus. 7. Dominicus Gravina. 8. sicut & Waltonus bene noscit, viros de Ecclesia catholica semper fuisse pro opposita sententia. 9. Reprehenditur calumnia Waltoni effutientis: *Romani Doctores in gratiam Vulgatæ Latinæ Hebræum Textum malitiose a Judæis corruptum esse clamitant.* 10. & 11.

A S S E R T I O.

Hodiernus Hebræus Textus constuprationibus scater ideoque ubi a Vulgata discrepat non est ei fidendum.

§. II. *Proferuntur veterum Patrum monumenta.* Primò Justinus. 12. Instantiæ recentiorum arbitrantium Justinum intelligi de exemplaribus Septuaginta, vel de non omnibus Hebraicis, refelluntur. 13. & 14. *Secundò* Irenæi, ubi excutitur alter lapillus de Judæis non quidem corruptibus, sed dumtaxat perperam interpretantibus suas litteras. 15. *Tertiò* Tertulliani 16. *Quartò* Origenis 17. 18. *Quintò* Augustini suffragantis potius quàm refragantis. 19. *Sextò* Clementis Alexandrini, Athanasii, Epiphani, Chrysostomi, Nanzianzeni 20. *Tandem* Hieronymi, cujus momenta ab obliquis adversariorum interpretationibus, vindicantur. 21. & seqq. Enudatur nigrum theta quod D. Hieronymo Richardus Simonius præfigit.

25. Duo

25. Duo momenta quibus videtur suum commentum probare, referuntur & refelluntur. 26. & 27. Perperam citat Hieronymum, & suo commate coniicitur subducere voluisse subterfugium Jansenistarum. 28.

§. III. *Recitantur Theologorum haud infimi subsellii perspicua sententia.* Eorum qui floruerunt ante Concilium Trident. Lyranus 29. Paulus Burgenfis Episcopus 30. Porchetus 31. Petrus Galatinus 32. Augustinus Justinianus Nebiensis 33. Jacobus de Valentia 34. Dominicus Garfias 35. Augustinus Steuchus 36. Franciscus Ximenes 37.

Eorum qui tempore Concilii, vel post scripserunt. Melchior Canus 38. Sixtus Senensis 39. Salmeron. 40. Marius Victorius 41. Leo Castrius 42. Gregorius de Valentia 43. Villalpandus. 44. Bellarminus 45. Serarius. 46. Joannes Morinus 47. Joan. Mariana. 48. Franciscus de Mendoca 49. Joan. Lorinus. 50. Sforza Pallavicinus 51. Claudius Frassen. 52. Natalis ab Alexandro 54. Gaspar Juvenin 55. Antonius Casinus 56.

§. IV. *Accedunt Hæreticorum quoque haud obscura testimonia turbidi fluxus hodierni Hebræi.* Calvinus pluribus in locis. 57. Munsterus 58. Waltonus 59. Richar. Simonius de cujus communione cum Romana Ecclesia non satis constat. 60.

§. V. *Protenduntur cardines a ratione petiti.* Primus ex ocularibus corruptelis, quibus hodiernus Textus Hebræus scater. 61. & 62. quasque multo plures enumerant eruditiores Catholici. 63. Exsufflatur instantia qua moderni venditant: minime in omnibus exemplaribus Hebraicis corruptelas irrepsisse. 64. vel quod idcirco nonnulla defunt ab Hebræo quia pro canonicis scripturis Judæi non habent. 65. vel quod corruptelæ consistunt in quibusdam levioribus mendis, atque labeculis 66. *Secundus* ex ingenti varietate Hebraicorum codicum quos hodie habemus 67. Nec *Masora* quam cæteris Hebraicis Simonius præfert, alicujus esse potest auctoritatis. 68. *Tertius*

ius ex discrepantia hodierni Hebræi ab eo quo Hieronymus usus est, & per consequens multò magis ab Archetypo. 69. & seqq. Carpitur Waltonus criminans S. Hieronymum jactantiæ & inconstantiae. 72. & 73. *Quartus* ex Decreto Concil. Trid. quo probata fuit Vulgata vetus, a qua hodiernus Hebræus passim discordat; atque ita cuique viro Catholico cordi esse debet, tueri corruptionem hodiernorum fontium 74. Obiter impugnatur doctrina: *Tridentinum in rebus tantum fidei & morum Vulgatam authenticam declaravit.* 75. & 76. Quod hodiernus Hebræus integer non sit in rebus fidei & morum eruitur ex scopo Judæorum corruptentium 77. Ex oculari-
bus corruptelis. 78. Ex illo Isaïæ ix. v. 6. de quo specialis crisis instituitur. 79. Ex inepto absurdo quod non ad fidem Vulgatæ, sed Hebræi Textus definiendæ forent quæstiones fidei, & morum. 80. Quod quàm absonum sit evincitur, quia hoc in casu *principiò* multæ notabiles partes vulgatæ non essent canonicæ. 81. *Secundò* miseri fuerunt, nec bene se gesserunt veteres Scholastici Linguarum orientalium imperiti. 82. *Tertiò* neque Romana Ecclesia in Inquisitores Hæreticæ pravitatis delegisset, atque deligeret, qui earundem imperitia laborant. 83. Nec tandem poterimus uspiam de Romana fide inviste inimicos evincere. 84. Quædam hac de re percensentur apophthegmata Claris. Gani, sicut & commenta Joannis Clerici & Buddei. 85. Evincitur oscitantia nonnullorum recentiorum Thologorum asserentium: *quæstiones in rebus fidei & morum ad normam fontium dirimendas esse.* 86. Redit oratio de turbido fluxu hodierni Hebræi in rebus fidei & morum. 87. Quantum interfit discrimen inter decidere quæstiones Religionis ad fidem Vulgatæ, & ad normam fontium, etiamsi limpide fluerent. 88. *Quintus* si Hebræus non fuisset corruptus haudquam Hieronymus in sua concinnanda versione ab eodiscessisset 89. Nec sacra Congregatio Concil. Trid. Interpr. ad censuram tertiæ regulæ Indicis amandasset ea, in quibus
fon-

fontes cum Vulgata non concordant. 90. Nonnisi ex puritate fontium progrediuntur Hæretici ad traducendam Vulgatam etiam correctam. 91. & 92.

Obteruntur Adversariorum Objecta.

§. VI. *Ad crism revocantur momenta quæ ex Hieronymo, & Augustino obiciuntur.* Hieronymus videtur irridere sententiam nostram. 93. Re tamen vera ludibrio habet Hæreticos arbitantes Ecclesiam Christi amisisse integritatem scripturarum. 94. Quod sane fuscè Hieronymi & Augustini calculo commostratur. 95. & seqq. Inverosimile videtur Hieronymum voluisse insibilare sententiam a prioribus PP. prædicatam. 98. Discrimen assignatur inter sententiam nostram, & eorum in quos Hieronymus invehit. 99. Eo rerum criterio videntur Novatores tueri integritatem fontium, quod unice conducit ad extumulandam eandem Hæresim. 100. Epitheta quibus Hieronymus exornat Hebræum minime probant istius integritatem. 101. & 102. Quid sibi vindicet illud *Hebraica veritas.* *ibid.*

Augustini plura opponuntur testimonia. 103. sed nobis, qui tuemur non omnia penitus quæ in Hebræo Christum sonabant, Judæos ex omnibus suis codicibus sustulisse, non adversantur. 104. Deridetur languida inertia Judæorum frustra deflorantium suos codices. 105. Aliis Augustini testimoniis obiectatur, nec potuisse Judæos omnes codices adulterare. 106. Exscribitur responsio Salmeronis. 107. Ex integro textu Augustini adcurate librato, eruitur, haud sententiam nostram positive reprobasse, nec assertive tradidisse oppositam; sed duntaxat opinative, & conditionate. 108. adusque 113. ubi subiicitur tabula annorum Mathusalem secundum Hebræum, & secundum Versionem Septuaginta, nec non alia plura.

§. VII. *Refelluntur Objecta a ratione petita.* *Primò* obiectatur dissentio Scriptorum circa tempus corruptionis; at non semper incertitudo temporis est argumentum firmum.

mum. 114. & 115. Ante adventum Domini & prædicationem Apostolorum ab omni erroris nævo immunes extiterunt sacræ litteræ. 116. Neque statim & immediate post prædicationem Apostolorum corruptæ fuere; sed circa initium secundi seculi 117. & 118. Causa unde Judæi tam infandum perpetrarint? *ibid.* Neque inferri valet ex eo jam tempore Ecclesiam Christi amisisse scripturarum integritatem. 119. Interpolatis sacris codicibus Hebraicis, Græcis, & Latinis Ecclesia caruit integro Dei verbo penes quemlibet Bibliacum codicem singulatim acceptum, non verò penes omnes collective sumptos. 120. & seqq. Licet omnes Bibliaci codices in aliquibus deflorati, non tamen omnes iisdem in locis. *ibid.* Singulari Dei beneficio, hodie in solo codice Vulgatæ Clementis VIII. integrum Dei verbum habemus. 123. Libet adversariis cum Waltonò, ex statuta corruptione Hebræi Textus ante Hieronymi tempora inferre eadem vitia fuisse transfusa in Vulgata, quam ex Hieronymo habemus. 124. Sed distorte; 125. quia Hieronymus novæ versionis incumbens, nuspiam contentus fuit inspectione solius Hebræi. 126. Nuspiam Hebræo adhæsit ubi animadvertit exundantem, vel truncatum. 127. Interdum reliquit Hebræum se coaptando Septuaginta senioribus. 128. Reliquit etiam causa vitandi vitium, quod opponeretur spirituali intellectui sacræ Scripturæ, aut venustati Latini sermonis. 129. Explicantur testimonia, quibus Hieronymus quandoque testatur, se ad verbum & quàm fideliter Hebræum vertisse. 130. Animadvertitur qua lege Hieronymiana versio dicatur ex Hebræo expressa. 131. *Secundò* opponuntur præscripta Romanorum Pontificum, necnon munificentissima stipendia in favorem eorum qui dant operam Orientalibus linguis, & fontes Scripturarum consulunt. 132. At id minime probat integritatem fontium, sed indicat utilitates quæ ex peritia Linguarum in Ecclesia Dei exurgit: quæque percensentur. 133. Tametsi ante Sixtum V. &

V. & Clementem VIII. necessaria profecto erat inspectio fontium; in lucem tamen edita Vulgata correctæ, non amplius quoad hanc partem ea nobis opus est, ut potius dicerem illicita. 134. & seqq. Elucidantur constitutiones Clementis V. & Pauli V. 135. Quinimmo solatium nobis præstant. 136. *Tertiò* oppositur non potuisse Judæos omnes Hebraicos codices depravare. 137. Sed momenta a ratione, & verisimilitudine petita haud tanti faciendæ, ut propter ipsa licitum sit inficiari factum constanti traditione, & ocularibus speciminibus comprobatum. 138. Innuitur ingens studium tum Judæorum in constuprandis sacris litteris, tum Solonis Atheniensis circa codices Omeri. 139. Argumentum hocce reiicitur in eodem adversarios admittentes corruptionem Versionis Septuaginta. 140. Eò magis vexantur exemplis corruptelarum, quas in omnibus Hebraicis codicibus irrepsisse ipsi quoque affirmant. 141. *Quartò* obiicitur Hebræum haud depravatum fuisse in vaticiniis de Christo. 142. Sed ad hanc stropham confutandam nonnullæ corruptelæ hujus generis suppeditantur: & Waltonus de contradictionis vitio evincitur. 143. Minime Bellarminus suffragatur Waltonò. 144. Tandem Waltonus contendit tam providentiæ divinæ, quàm fidelitati & curæ Ecclesiæ Christianæ repugnare deflorationem Hebræi Textus. 145. Sed falso laborat supposito. 146. Deus satis per Ezechielem innuit Hebræos fore aliquando sacros Libros turbaturos. *ibid.* Nonnulla diæteria Waltoni stricta methodo fauciantur. 147.

Synopsis. Cursim detegitur Hæreticos hoc in negotio Thrasones agere; namque affectant zelum Religionis; adjudicant Catholicis quæ in seipsis conspiciuntur damnata; perperam gloriantur de suffragio Catholicorum; super veteres sese elevant, quum propter vitium inconstantiæ nec mereantur eorum exosculari vestigia: sese jactitant credere quæ ex solo imperio rationis credenda veniunt,

niunt, dum veras rationes non intelligunt, aut intelligere nolunt. Nullam Hieronymi & Augustini rationem habent, & istorum auctoritatem, ut Catholicos vexent, sæpe opponunt; acriter caussantur de iis quæ ad crism redacta, infirma comperiuntur. 148. Heinc si hodiernus Hebræus turbide fluit, plane ei fidendum non est ubi a Vulgata Clementis discrepat. 149.

CAPUT SECUNDUM.

De integritate & sinceritate hodierni Textus Græci Novi Testamenti.

Affinitas præsentis controversiæ cum superiori. 150.

§. I. *In patulo ponitur controversiæ status.* Curæ nobis non est cernere deliriis Anabaptistarum & Servetanorum. 151. Ecclesia Christi nuppiam, nec quoad apiculum amittit integritatem Novi Testamenti in ipsa omnium codicum Bibliorum, & veterum PP. universitate. 152. Hæretici acriter tuentur puritatem hodierni Græci. 153.

A S S E R T I O.

Hodiernus Græcus Textus Novi Testamenti insignibus est corruptelis obnoxius; proindeque ad fidem ipsius minime est Vulgata examinanda, vel corrigenda.

§. I. *Ad suffragium advocantur Patres, Theologi, imo & tres Hæretici.* Patres. Irenæus. 154. Origenes ex cuius testimonio eruitur quantum critici sibi indulgeant. *ibid.* 155. Hilarius. 156. Ambrosius, & Hieronymus. 157. Gregorius Magnus. 158. Quoad Theologos. Canus, Salmeron, Thomas Stapletonus. 159. Bellarminus; Dominicus Gravina, Serarius. 160. Pallavicinus, Joseph Angelus a Nativitate, Eminentissimus Gotti. 161. Quoad Hæreticos Sixtinus Amama, Waltonus, Casaubonus. 162.

§. III.

§. III. *Decoratur assertio momentis a ratione.* Et primò plerisque ocularibus corruptelis, quas eruditi in Textu hodierno Græco deprehendunt. 163. Secundò ex ingenti varietate, & turbido fluxu omnium pene hodiernorum codicum. 164. Neque ex verbis Hieronymi evincitur Græcum textum saltem eo tempore spirasse puritatem. 165. Tertio Quod si Hieronymiano tempore expers non erat insignium corruptelarum, multò magis hodie. 166. Quarto directe contra Theologos sentientes oppositum, quia si hic purus est, jam Vulgata vetus in Concilio Tridentino probata censenda erit vitiosa, ubi a Græco hodierno discrepat. 167. Prava Græcorum consuetudo in constuprandis libris. 168. In rebus quoque fidei & morum vacillat hodiernus Græcus. *ibid.*

§. IV. *Diluuntur Objecta.* Ne repetantur dicta, memoriæ mandantur quæ hac in parte opponi possunt; & ad normam eorum quæ in superiori capite enucleata sunt, pro solutione reponenda. 169. Modernus criticus arbitratur, Hieronymum non in Græco, sed in novo testamento Latino corruptelas agnovisse. 170. Sed tam non ex Hieronymiano Textu quàm communi eruditorum calculo oppositum evincitur. 171. Quod collimavit præceptum Damasi a Hieronymo expletum. *ibid.* Quamquam nonnulli codices minus interpolati videantur, hosce tamen Hæretici minoris faciunt. 172. Dissentio Græcorum codicum plane eorum auctoritatem elevat. 173. Cujus auctoritatis sit Textus Ecclesiæ Catholico-Græcæ? *ibid.* Quum Waltonus argumentatur: Si Textus Græcus est corruptelis obnoxius jam Ecclesia orientalis veram scripturam non habebit, videtur struere viam dubitandi de omnibus Scripturarum editionibus. 174. Ecclesia Græco-Schismatica caret vera scriptura. *ibid.* Ecclesia Græco-Catholica veras Scripturas habet, sed non in solo codice quo utitur, sed in omnibus simul collectis exemplaribus Bibliacis. 175. Inter omnes Christi Ecclesias Ro-

manam fidem profitentes, ex solùm gaudent privilegio habendi scripturam authenticam in uno solo codice, quæ utuntur Vulgata correctæ. 176. Nec in tota Bibliorum codicum collectione veras Scripturas habet Ecclesia Græco-Schismatica. *ibid.* Quælibet particularis Christi Ecclesia cujuslibet gentis & nationis, modo Romana fide prosequatur Christum, veram certe scripturam habet in tota codicum universitate; secus si Romano Pontifici non adhæret. 177. Textus Græcus falsatus est tam ab Hæreticis, quàm a Græcis Schismaticis. 178. Tametsi veteribus PP. cordi fuit custodire sacros codices, hæud tamen valuerunt infandum totaliter impedire. *ibid.* Est Orthodoxorum doctrina Vulgatam emendatam, hodiernis originalibus Græcis priorem esse atque perfectiorem, imo loco Originalis habendam. 179.

C A P U T T E R T I U M.

De integritate & sinceritate hodiernæ versionis Septuaginta.

Dicendi ratio, præsentī capite servanda, proponitur. 180
§. I. *De Historia Versionis Septuaginta, deque difficultatibus ad eandem attinentibus.* Quo anno, quo fine, cujusque consilio Rex Ægypti hanc versionem promovit? ubi quoque de seniorum numero. 181. Quàm maximo Rex Sapiens suscipit Seniores honore 182. Ubi, & quomodo Seniores demandatam provinciam aggrediuntur? *ibid.* Quid absoluta versione, gestum fuerit? *ibid.* Ex eo jam tempore quo versio elucubrata fuit cæperunt Judæi loco Hebræi textus in publicis privatisque lectionibus eam usurpare: eaque tempore Christi, & Apostolorum uti in Synagogis; post tamen passionem Domini inchoarunt odio habere. 183. Orientalis Christi Ecclesia semper constanti usu consecravit; non ita tamen Synagoga. *ibid.*

PRIMA DIFFICULTAS. Longe probabiliora sunt

mo.

momenta quæ suadent Aristæam revera fuisse auctorem Libelli, qui quasi fons originarius præfata Historiæ habetur. 184. Percensentur quinque recentiorum Scepticorum argumenta in contrarium. 185. Quorum infirmitas gradatim ostenditur. 186:

SECUNDA DIFFICULTAS de Rege Ptolomæo, ubi in antecessum innuitur discissio Imperii Græcorum mortuo Alexandro magno, & numerus Ptolomæorum Regum Ægypti. 187. Probabilior sententia videtur quæ negotium adiudicat Ptolomæo Philadelpho. *ibid.* referuntur & refelluntur Neotericorum momenta. *ibid.* Philadelphus vindicatur ab impostoribus. *ibid.* Quare Scriptores Gentiles negotium versionis nec tribuunt Philadelpho, nec subodorantur. *ibid.*

TERTIA DIFFICULTAS. Varietas opinionum circa cellularum historiam. 188. Utpote veriore, necnon catholicis principiis magis consentaneam amplectimur sententiam asserentem: singulos seniores in singulis ædiculis inclusos versionem persolvisse. *ibid.* Speciali observatione id primò eruitur ex testimonio Philonis Judæi Alexandrini. *ibid.* & Justinī Martyris 189. In eandem sententiam conspirant Irenæus, Clemens Alexandrinus, Eusebius Cæsariensis, Cyrillus Hierosolymitanus, Epiphanius. 190. Augustinus. 191. Refellitur interpretatio Waltoni: Augustinum non certò tradidisse assertum nostrum. *ibid.* Criterium Neotericorum studio novitatis inducendæ eversum. *ibid.* Scopus Augustini in extollenda versione Septuaginta super Latinos codices, qui vitiis referti suo tempore circumferebantur. 192. Subiicitur Augustini textus. *ibid.* Adversarii magni faciunt, graviterque obiectant silentium Aristææ, & Joseph quoad cellularum historiam; at non desunt momenta coniiciendi horum Auctorum codices, quoad factum cellularum, ante Hieronymi ætatem fuisse a Judæis interpolatos. 193. Vel si hujusmodi conjectura videatur esse somniantis consilium, neque silen-

tium præfatorum tanta a fidelibus colendum est observantia. *ibid.* Hieronymus non absolute, sed conditionate, spectato scilicet silentio Aristæ, & Josephi videtur denegasse historiam cellularum. 194. Quatuor propinatis spiculis. 195. fit satis. 196. De aperta contradictione Waltonus vincitur. *ibid.* Hic pariter contrariis conjecturis lectorem irretit. 197.

QUARTA DIFFICULTAS. Rectissime tueri putamus peculiarem Spiritus Sancti assistentiam in Septuaginta senioribus, Hebræum Græco sermone reddentibus, nobis præeuntibus Philone, Justino, Ireneo, Clemente Alexandrino, Eusebio Cæsariense, Cyrillo Hierosolymitano, Epiphano, aliisque veteribus. 198. Favet quoque Hieronymus, quem nonnulli ut contumeliosum in Septuaginta Seniores evulgant. 199. Nec refert si interdum scripsit, seniores non prophetasse. *ibid.* Idem responsum Hieronymi in Ruffinum olim detractorem ejusdem pari in causa Waltoni adaptamus. 200. Nunquam Hieronymus in ipsos interpretes invehit, sed unice in vitia, quibus suo tempore versio illorum scatebat. *ibid.* Sine peculiari Spiritus Sancti assistentia haud valuisent Seniores in singulis ædiculis separati, neque in una dictione discrepare. 201. Excutiantur alia lapilla quæ Waltonus ingerere contendit. 202.

QUINTA DIFFICULTAS. Est veterum PP. sententia, Septuaginta seniores fuisse omnes veteris Testamenti Libros interpretatos. 203. suppeditantur tres rationes. *ibid.* Duo obiecta diluuntur. 204. Non solus Pentateuchus, sed omnes sacri libri sæpe in sacris paginis nomine legis, veniunt: *ibid.*

PRINCEPS DIFFICULTAS ad integritatem hodiernæ versionis Septuaginta spectans. Ingens Waltoni studium in astruenda sinceritate & integritate hodiernæ versionis. 205.

§. II. *Præmittuntur scitu digna.* Determinatur versio
Se-

Septuaginta, de cujus integritate excitatur quæstio 206. Ante versionem a Senioribus elaboratam, aliam vetustiore licet imperfectam extitisse, cum Frasseno agnoscimus. 207. Quod evincitur tribus monumentis, idest, Aristobuli. *ib.* Philonis, Josephi, Clementis Alexandrini. 208. Baronius tametsi pendeat ad oppositam sententiam, probe tamen agnoscit nostram esse communem. 209. Haud verosimile videtur, Scripturas Judæorum antiquis Philosophis, qui ante versionem Septuaginta floruerunt, dumtaxat viva voce innotuisse. *ibid.* Cum eodem Frasseno imus inficias versionem Alexandrinam, sub Ptolomæo Physcone a Judæis Alexandrinis, elucubratam. 210. Quæ facta veterum spectant, ex alto eorundem silentio validum exurgit dubitandi argumentum. *ib.* Eadem sua critices regula Neoterici jugulantur. *ibid.* Libuit Usserio tradere Alexandrinam versionem fuisse communiter receptam; sed ubi, quando & a quibus, difficile probatu est. 211. Recentioribus Usserii assentatoribus fit satis. 212. Commemorantur celebriores versiones Græcæ, puta Aquilæ, Symmachi, Theodotionis, necnon prævum istorum consilium in elucubrandis iisdem. 213. Cur Theodotion, etsi Symmacho præverit, postponatur. *ib.* De versione Jericuntina, Nicopolitana, deque auctorum religione. 214. Quid de septima editione, utrum cum Lucianea confundenda? *ibid.* Ingens varietas Græcarum editionum excitat Origenem ad elucubrandas Polyglottas. 215. Quid Polyglottarum nomine; nec non Tetraplæ, Exaplæ, & Octaplæ suppeditantur figuræ. *ib.* Religiosus Origenis labor, at non omni ex parte laudabilis. 216. De editione Lucianea & Hesychiana. 217. Lugenda istarum versionum jactura, si Origenianam excipias. *ibid.* Nugæ quibus passim delectatur Waltonus adversus qui tuentur corruptionem versionis Septuaginta. 218.

A S S E R T I O.

Hodierna versio Septuaginta Seniorum plerisque scatet
haud levibus vitiis; sicque tanquam corrupta
censenda est ubi a Vulgata discordat.

§. III. *Enunciantur veterum recentiorumque sententiae.*
Describitur testimonium Justini; & interpretatio Waltoni contra seipsum militat. Alii Critici de eodem fere vitio accusantur. *ib.* 219. Quum Vulgatam veterem Concil. Tridentinum probavit, & a mendis S. Sedes perpoliverit hæc hodie habenda est pro lidio lapide in probandis vel corrigendis lectionibus tum fontium tum versionum, & discernendi ubi memoriter, & ad sensum, vel verbatim veteres PP. citarunt scripturas. *ibid.* Adstipulantur Irenæus, Dionysius Alexandrinus, Origenes. 220. Hieronymus. 221. Variis disertiis conatur Waltonus Hieronymi sententias eventilare. 222. Sed inaniter. 223. Imo per trabem suam contendit invenire festucam in Hieronymianis oculis. 224. Quod ab eruditioribus veteribus traditur, per malitiam soli Hieronymo accenset. *ibid.* Pariter nobiscum consentiunt Suidas. 225. Thomas Stapletonus, Bellarminus, Præfatio Bibliæ Latinæ Italicæ. 226. Serarius, Natalis ab Alexandro, Bonfrerius. 227. Frafsen, Antonius Casinus, Richardus Simonius, & aliquantulum Waltonus. 228.

§. IV. *Multiplex ratio suppeditatur.* Primò ex oculari-
bus discrepantiis inter hodiernam versionem, & Hebræum
cum Latina in rebus gravioribus spectantibus ad Religio-
nem. 229. & ad Scripturarum integritatem. 230. Secun-
dò ex exantlato Origenis labore in elucubrandis Polyglot-
tis. 231. Tertio. Quia hodierna versio Septuaginta si
Lucianea est haud corruptelis caret. 232. Idipsum si sta-
tuatur eam esse, quam in Exaplis Origenes exaravit. 233.

Ne-

Neque Hieronymus contraria scripsit ex quo modo affir-
mavit, editionem Septuaginta in Exaplis incorruptam,
& immaculatam, modo nec puram neque germanam.
234. Minime adversus Origenem, quem interdum meritò
reprehendit Hieronymus iniquior fuit. *ibid.* Est probatu
difficile, vitiorum versionis Lucianæ, & quæ in Exa-
plis habebatur, hodiernam Sixtinam esse expertem. 235.
Nonnulla scitu digna respectu versionis Latinæ, quam
ex Græco Hieronymus adornavit. 236. Quarto ex PP.
Tridentinis anathematizantibus qui libros cum omnibus
suis partibus in Vulgata contentos pro sacris & canoni-
cis non susceperit. 237. Hujusmodi pervulgata propo-
sio: *Concilium tantum in rebus fidei & morum authenti-
cam declaravit Vulgatam*, quamque etiam viri summi de
Romana Ecclesia ante correctionem Latinæ Bibliæ passim
protulerunt, hodie rancida evasa est. 238. Tandem addi-
tur factum Romanorum Correctorum, quibus magis fi-
dendum est quàm hodiernis criticis. 239.

§. V. *Solvuntur objectiones.* Nonnulla notantur objecta
cum solutionibus, de quibus alibi discussio fuit. 240.
Decretum Justiniani in favorem Judæorum versione Se-
ptuaginta utentium. 241. Licet circa initium secundi se-
culi Judæi conspurcarint hujusmodi versionem non ita
tamen, ut quoad omnia existimanda sit depravata. *ibid.*
Quibusdam interjectis Waltonianis nugis fit satis. 242.
Incredibile videtur, discrepantias, quæ comperiuntur in-
ter Hebræum & versionem Septuaginta, sola sciolorum
temeritate aut temporum injuria ortas, & non etiam
malitia Judæorum. 243. Interpretatur scopus Sixti V.
præcipientis, ut editio Septuaginta, quam perpolivit,
ab omnibus fidelibus reciperetur; & nihil ex ea in po-
sterum immutaretur. 244. S. Augustinus religiose venera-
tur Hebræum fontem, & versionem Septuaginta iis et-
iam in locis in quibus discrepare videntur. 245. Contra
arrisit nasutis hominibus plus æquo efferre hodiernos fon-
tes,

tes, & Vulgatam Latinam, quam Romana Ecclesia usu suo consecrat, de erroribus criminari. 246. Augustini quoque calculo affulget, aliquid diversum in utriusque codicibus, puta fontium & versionum nonnunquam inveniri, & utrumque minime possit verum esse. 247. Obiter expenditur illud Augustini, de quo adversarii multis vicibus gloriantur: *Ei linguae potius credatur unde est malitia per Interpretes facta translatio.* 248. Transcribitur præclarissima Regula quoad hanc partem P. Dominici Gravina. *ibidem.*

P R Æ F A T I O.

I.

I cui animo sciscitari occurrit, quam consilii ratione tantos inter clarissimos viros omnigena eruditione exundantes, quos nostra ætas parturit, impavido studio mihi fuerit hac de re, cateroquin plurimum apud hodiernos Sacros Criticos, operosa & spissa qualemcunque lucubrationem prodere in lucem, ed, Deum testor, mea vota collimasse quod Sanctæ Matri Romanæ Ecclesiæ (insigni auguratæ vaticinio in veteri Tabernaculo Arcæ fœderis, pro cuius excelsa constructione, Moïsis ore, præcepit Dominus (a), ut quisque de caterva filiorum Israel voluntarius, & prono animo primitias, quas pro conditione habebat, offerret) prout mihi tenuitas suppetit, mente promptissima, atque devota munusculum hocce consecra- rem. Percelebris Triumviralis S. Hieronymus magno nobis in rerum themate monito est atque exemplo, ut qui pro Sanctarum Scripturarum tutela, susceptis ad senectam usque animi, corporisque piis laboribus, ac improbis, *In Templo Dei*, ita rem totam fando testatur, (b) offert unusquisque quod potest: alii aurum & argentum,

A

P R Æ.

(a) Exod. xxv. v. 4.

(b) In Prol. Galea.

Et lapides pretiosos, alii byssum & purpuram, & coccum offerunt, & hyacinthum; nobiscum bene agitur si obtulerimus pelles, & caprarum pilos. Ea de re pelles tametsi, atque pilos caprarum non nisi offerre præ oculis habeam Christi Sponsæ, cujus pedibus subditum me semper futurum nec non subiectum, Regulam S. P. Francisci iurejurando profitentem, spopondi; (a) semper subdiri, & subiecti pedibus S. R. Ecclesiæ stabiles in fide Catholica, minime tamen de ipsa malemereri arbitror, quum integritatis & sinceritatis Bibliæ sacre Vulgatæ Editionis iussu Sixti V. recognitæ, & Clement. VIII. auctoritate editæ causam, & patrocinium, ut ut sit, suscipio.

II. Neminem profecto later in huiusmodi Vulgatam tot Mysteriis, oraculisque primitus figuratam, tot seculis ab Ecclesia constanti usu receptam, tot Patrum suffragiis in Tridentino Concil. comprobata, ac tandem a S. Sede pristino suo nitori summis curis restitutam, quam iniquè, & impudenter recentes portæ Inferi invectæ sunt; & quò sol Coelum gyrat eò acrius adinventionibus, fraudibus, mendaciis, decipulis, cavillis, diæteriis insurgere progrediuntur, novas semper pro uniuscuiusque arbitrio, ex hodiernis fontibus, versiones proferendo in medium, ut suo jam tempore venerabilis Bellarminus meritò quereretur: hoc autem, inquit, (b) nostro sæculo iterum, ad illam ætatem rediisse videmur, in qua omnes qui aliquid poterant, continuo sacros libros transferebant. Siquidem recentiorum, ac præsertim Hæreticorum Latine interpretationes numerari vix possunt. Si causam inquires cur cisternas istas fodiant, cisternas tam dissipatas, quidquid reor aperte dicam. Probè noscunt, Vulgatam veterem qua utimur esse Davidicam Romanæ Ecclesiæ turrim, validissimis propugnaculis ædificatam, ex qua mille clypei pendunt, omnis armatura fortium; (c) noscunt quoque ex hu-

(a) Cap. XII.

(b) Lib. XI. de Verbo Dei cap. VIII. col. 87. B.

(c) Canticorum cap. IV. v. 4.

huiusmodi mystica turri, Romanam Sedem semper petiisse armorum panopliam ad debellandos perditissimos refractarios, Arianos, Donatistas; Macedonianos, Valentinianos, Apollinaristas, Gnosticos, Pelagianos, Nestorianos, Eutychianos, Monothelitas, Iconoclastas, Valdenses, Albigenes, Fraticellos, Wicleffistas, aliosque id genus male feriatos homunciones; noscunt tandem, iis, quæ Vulgata vetus complectitur, tam fideliter, plenissimeque respondere Catholicorum dogmata, ut imprudentis omnino sit, ac utroque oculo cæcutientis, agnita Vulgatæ veteris authenticæ, inde Orthodoxorum dogmatibus adversari, & obistere; hæc sane Recentiores Hæretici animo volentes atque corde recogitantes, optimum eis visum est consilium, in Vulgatam Veterem deponere omne virus, huic acerrime refragari.

III. Et quoniam nemo, inquit Tertul. (a) *venenum temperat felle, & elleboro, sed conditis pulmentis, & bene saporatis, & plurimum dulcibus id mali iniicit*, idcirco ementitis pigmentis, atque coloribus fidem Vulgatæ Bibliæ disperdere nituntur, primò, momentis, cùm principiis adspectu gratissimis, & acceptissimis, quorum nonnulla ex primoribus lubet percernere. *Fontes quos hodie habemus immunes esse ab omni præcogitata corruptione. Textus Hebraicos veteris Græcosque Novi Testamenti semper fuisse & adhuc esse authenticos, ad quos omnes de Fide, & Religione controversiæ, omnesque versiones probari & examinari debent. Facultatem interpretandi fontes Scripturarum apud quemlibet privatum Spiritum residere. Esse sententiam eorundem Romanorum Doctorum, quod Concilium Trid. in rebus tantum fidei, & morum Vulgatam declaravit authenticam. Authorem Vulgatæ veteris nec Prophetam fuisse, nec erroris expertem. Vulgatam, qua hodie utitur aliam esse ab ea, quam edidit Hieronymus. Vulgatæ verba esse verba hominis, nullimode*

de Spiritui S. tribuenda. Et omiſſis aliis, Ideo Concilium Tridentinum voluiſſe Vulgatam eſſe authenticam, quia tota transformata ad dogmata pontificia.

IV. Inſectantur pariter vulgatam de innumeris pene erroribus & mendis criminando; adeo ut Calvinus, teſte clariffimo Bellarmino (a) eò dementiæ proceſſit, ut minime dubitarit evomere: adeo nullam eſſe in Vulgata editione integram paginam, ut vix tres ſint continui verſus non inſigni aliquo errore fœdati; cui de proceribus Proteſtantium adſtipulati, & fideliter reſpondentes, fucoſo pretextu, vel diſpellendi a Cœlo Chriſtiano infuſam a principe tenebrarum caliginem, vel accendendi lumen ſacræ ſcripturæ ſi non prorſus extinctum ſaltem ſub modio poſitum, abſconditumque, vel faciendi medicinam ſæculo noſtro tot veterum, a quibus abſuit Linguarum donum, minus aptis interpretationibus irretito, vel revocandi exacto criterio ad ſuam originem omnia, nimia quorundam credulitate, magnis tenebris inſuſcata, ſubdolo demum, ac fallaci colore zelandi Religionem quoad Bibliorum integritatem, haud veriti ſunt, ſine populi ſuffragio prætores agere, pedem figere ſuper cathedram Moyſi; & heinc allegatis nuper propoſitionibus nixi, Vulgatam de erroribus & mendis ubique notant, præfraſteque accuſant. Tales proſecto ſunt Lutherus, Calvinus, Kemnitius, Junius, Whitakerus, Munſterus, Fagius, Caſtalius, Druſius, Scaliger, Caſaubonus, Cappellus, Scultetus, Grotius, Amama, Bochartus, Ludovicus de Dieu, Daniel Heintius, Croius, Buxtorſius, Uſſerius, Boetius, Mortonus Dunelmienſis, & ut multo plures miſſos faciam, tres recentiores Joannes Clericus, Buddæus, & Millius, quorum omnes in ſcripturam adnotationibus, Commentariis, Tractatibus, aliisque operibus, quàm frequenter, erroribus reſertam, Vulgatam noſtram traducunt.

V. Æquiores præ cæteris Romanæ Eccleſiæ hoſtibus, Brianum Waltonum

(a) Lib. XI. de verbo Dei cap. x. Tom. I. p. 94. D.

Brianum Waltonum hac in parte viſum fuiſſe putabis, ut qui de Vulgata Latina diſſerens (a) eam magni, affirmat, faciendam, & non temere proſcindendam, tum propter ejus antiquitatem & uſum generalem per Occidentem, tum propter præcipuum ejus Interpretem Hieronymum: & revera Simonius Waltonum utpote Religionis Anglicanæ episcopaliū, parum a Romana diſcrepantis, in ſuo opere concinnando Catholicis faſiſſe notat. Anglicana, inquit (b) episcopaliū religio parum a Romana diſcrepat ſi faciem & ceremonias ſpectes, unde eorum ſcriptores multo propius ad fidem & ſententiam Catholicorum quam præſbyterianorum, qui toti Geneveſes ſunt, & Calviniſtæ accedunt. Id primum monere volui ut Waltonus in ſuo opere concinnando animus & affectus hinc pernoſceretur; veruntamen, ſi me non fallit opinio, Eccleſiæ Romanæ ac Vulgatæ ingens malum, longeque gravius Waltonum molitum fuiſſe arbitror, quàm cæteri Proteſtantes.

VI. Namque, ſi qua in bonis litteris intelligentia valeo, non mirum cenſeo eſſe, quod quis Orientalium linguarum peritiā naſtus, totus unice ad conferendam Vulgatam cum iſiſ fontibus aliisque verſionibus incumbat, & ad fidem illius grammaticæ quam aſſecutus eſt, probet, vel non probet, vel reprobet lectionem antiqui Interpretis. Hoc genus ſtudii, merito ſcripſit Zegerus (c) non magnum requirit acumen ingenii, aut inſignem aliquam eruditionem; & ſane quum non niſi officium grammaticuli agatur. Quod permagni intereſt, ac multi plane opus ſunt humanarum, divinarumque facultatum oculi, proſecto eſt, ante omnia revocare ad rigorofam criſim, & exacto criterio, minutatimque per ſingulas partes perſcrutari; utrum propoſitiones numero III. allegatæ, ſicut & aliæ, de quibus in operis decurſu excitabitur ſermo, veræ ſint, ſtabi-

(a) Proleg. x. ſ. ultimo p. 362. col. 1.

(b) Lib. III. cap. XXI. hiſtor. Crit. veteris Teſtamenti p. 103.

(c) Peroratione poſt Epanorthoten, ſeu caſtigations in novum Teſtam. Apud Crit. Sac. Tom. V. part. II. p. 2135.

biles, firmæ, pro ratisque habendæ; quoniam si de veritate non constant, ingenue fateor, tot errorum, mendorumque cumuli, quos isti grammatici in Vulgata esse congerunt, aliud ni fallor, mihi non esse videntur, quam conspicua palatia super arenam constructa, scipiones arundinei, cassiculi aranearum, lampades sine oleo, nubes aqua carentes, aut a ventis circumactæ. Cuine Philologo viro, imo & tyronibus dialecticis exploratum non est, ex propositione antecedente, consequentiam vim suam, & omne robur mutuari, adeo ut ea negata vel infirmata, nihil in ista substantiæ remaneat? Si quis sciolus negata sibi priori propositione, eat probatum illatam, mox tyrones cum risu, cachinnis, subsannationibusque illa opponunt è trivio; *conglutinas testam, persequeris ventum, pascis eorum, attendis somniis, seminas in petrosis*. Quid ergo dicemus de indicatis, aliisque Hebraïstis, qui totis viribus adhibitis circa consecratoria propositionis illatæ, idest in criminando Vulgatam de erroribus ubi a fontibus discrepat, in commendando plus æquo studium Hebraicæ linguæ, ut quisque præsidio hujus ex se se dignoscere valeat errores antiqui Interpretis; & de propositione antecedente, in qua maxima difficultas inest, quæque est fundamentum illatæ: e. g. utrum hodierni fontes adeo puri sint ac integri, ut ad istorum fidem emendanda Vulgata veniat, vel nullum penitus verbum habent, vel præcipiti, festinato, præposteroque negotio quid parvum recitant, magnam ex spoliis aliorum vim auri, & argenti sibi confluantes?

VII. An non Concilium Trid. taliter Vulgatam veterem, quoad omnes & singulas quas complectitur partes, gravissimo decreto declaravit authenticam, ut nemo in futurum, suæ prudentiæ innixus ausus fuisset interpretari sacros fontes contra sensum, quem illa præfert; sive neminem decere ulla ex parte, corrigere & emendare fontium inspectione antiquum Interpretem? Tametsi in decursu secundæ Demonstrationis id Divina favente gratia abund-

abunde enucleare mihi sit scopo, ut tamen quæcunque specimen strictim proferam, auscultentur quæso verba Præfationis Bibliæ Clementis præfixæ, *solam veterem ac Vulgatam, quæ longo tot seculorum usu in Ecclesia probata fuerat* Tridentina Synodus *gravissimo decreto authenticam declaravit: & infra Amplissimorum Cardinalium, aliisque eruditissimis viris ad hoc opus correctionis Vulgatæ veteris a sede Apostolica delectis propositum non fuit novam aliquam editionem cudere, vel ANTIQUUM INTERPRETEM ULLA EX PARTE CORRIGERE, VEL EMENDARE, sed ipsam veterem &c.*, quibus cuique satis perspectum fieri existimo, hujusmodi inhibitionem haudquaquam stare posse cum sententia asserente integritatem hodiernorum fontium, aut ad fidem fontium emendandam fore Vulgatam, aut istam mendosam esse ubi discrepat ab illis: quoniam aptiori medio nisi ex fontium inspectione antiquus Interpres castigari poterat? quum ergo correctionem, ac emendationem Interpretis Romana Sedes, P.P. Tridentinis inhærens, vetuerit; consecrarium profecto est, fontes hodiernos corruptionibus scaterere, quoad authenticam Vulgatæ veteri postponendos; atque ita si hæc est Romanæ Sedis sententia, hanc sane præfatis criticis primo incumberebat liquatis momentis infirmare, & postea triumphum ducere de tormentis, quos orientalium linguarum præsidio, & inspectione primigeniorum Textuum in Vulgata comperisse gloriantur.

VIII. Secus vero Brianus Waltonus, quippe qui non modo hujusmodi recta agendi ratione aggressus est præsentem provinciam (a) sed tanta quoque cura, labore, & summo studio, ut fere omnia priscorum dicta, & posterorum dicenda in patrocinium præfatarum propositionum, quibus Vulgatæ authenticæ atteritur visus fuerit agglutinare; tanta fucata eruditione, ut non nulli quoque

ex

[a] *Proleg. in Biblia Polyglotta.*

ex Catholicis, licet absumili consilio, in quibusdam ad-
stipulati sint: dicam plus, ut non sine animi amaritudine,
minime virum orthodoxum defuisse invenerim, qui mul-
tiplici plagiaro Waltoniana momenta Catholicos inter
evulgarit. Itaque, ut nullus Waltoni causam Hæretico-
rum melius, adcuratorique criterio tutatus est, ita te-
stimonium Simonii de iudicio lato super scriptis Waltoni,
haud exactum agnosco: Hæretici omnes velint nolint,
Waltoni hac in re, opus est, deferant primas; & Ca-
tholici tandem, quibus Congregatio generalis S. R. &
universalis Inquisitionis facultatem concessit legendi Hære-
ticorum libros, cum nota infensissimi authenticæ Vulgatæ
veteris, Waltonum, monitum velim considerent, atque
legant. *Levi* est, pulchrè scripsit Hieronymus (a) *pro-*
fessum inimicum cavere, quam hostem latentem sub amici
nomine sustinere.

IX. Isti hæc quorsum spectat oratio? *Primò* ut quale-
cunque indicium habeas adinventionum, decipularum, &
gravissimorum laborum quibus moliti sunt Novatores, &
nituntur veterem Vulgatam carpere & vellicare; idque
ne testimoniis istius convicti ad Romanam Ecclesiam, a
qua violenter defecerunt, jure redire teneantur. Nihil
certe hoc pejus suggerere poterat diabolica fraus, quum
hoc in uno instillato mendacio, non modo omnes pene
complexa est errores, sed ipsam veritatem, qua illumi-
nari possent, ab illorum cordibus misere avulsi. Quod
si mihi propter ista, ceu in vigilia somnianti quis suc-
censeat, faxit Deus; sic namque pro indubio & explo-
rato haberem, fore, nedum Catholicis quos benevolos
adjutores exopto, sed ipsis quoque Hæreticis arrideat, si
principia, quibus Vulgatam de erroribus, & mendis notant,
probarem sublesta esse fidei, forteque infirma, penitusque
falsa. Haud hoc in casu partium studio abrepti, sed veri-
tatis amatores, quos ad fatum nobis est habere se se plane
osten-

[a] Lib. II. Apolog. in Rufinum in fine Tom. II. p. 520.

ostenderent; sicque ad Romanæ Ecclesiæ sinum humiliter
redituros securioribus, magisque lætis nobis in votis esset.

X. *Secundo* ut deprehendatur quantum Romanæ Eccle-
siæ sit fructui pro quolibet, vel apiculo, veteris Vulgatæ
editionis, cujus *Textus*, sunt verba Clementis VIII. (a) *sum-*
mis laboribus, ac vigiliis (est) restitutus, & quàm accura-
tissime mendis expurgatus pro viribus decertare. Et vero,
semel philologicis momentis statuto, nullum penitus in
Vulgata Clementis mendum esse correptione dignum, si-
ve esse probatu difficile vel unicum mendum in ea repe-
riri, adeo Hæreticorum scrutationes circumseptæ reddun-
tur, ut de præsentī compede nullimode valentes jure erue-
re pedem, opus est, non modo sinceritatem Vulgatæ,
sed omnia Romanæ Ecclesiæ dogmata, utpote consecraria
iis quæ ea complectitur, ultro libenterque agnoscant.
Convince me, ita Merlennum, ex Ordine PP. Minimorum
lacebbat Sixtinus Amama (b) *non Ecclesiæ Romanæ sed*
sacra Scriptura auctoritate, & dabo manus. Speciosissimum
Hæreticorum dictum, ut quod gratissimum in cortice eò
medullitus vaferrimum. Nomine Scripturæ haud Vulga-
tam intelligere volunt, sed hodiernos fontes, qui tum pro-
pter constuprationes quas contraxerant, tum ob multiplicem
quam admittunt interpretationem, tum propter varias le-
ctiones in exemplaribus exhibitas, tum tandem (omissis
aliis) propter jurgium eorundem Hebraistarum in præ-
scribendis quibusdam grammatices regulis haud consen-
tientium, plane evenit, ut quemadmodum nihil certi,
ac tuti ex fontibus erui potest, ita latum semper eis sup-
petat effugium eludendi Romana dogmata, ubi ex fontibus
desumere Catholicis arrideret. Hujusmodi ergo Hæ-
reticorum stropham invictè occupabimus, cum rite de-
monstretur, Vulgatam quoad omnia esse veram, canoni-
cam-

B

(a) In Diplomate Vulgatæ hodiernæ præfixo.

(b) Epist. & Præf. ad Comment. sui præceptoris Joannis Drusii in Pro-
phet. minor. apud Crit. Sac. Tom. I. part. I.

camque Scripturam; quoad omnia fontibus hodiernis præferendam; si non materialiter, formaliter saltem esse illud penitus idem Dei Verbum, Sacris Scriptoribus divinitus actis, afflatum. Quo accurate eruditeque deprompto, aut Dei verbum existere, opus est, Novatores inficientur, sicque misere in Paganorum incidere, Atheorumque lacunas; vel Vulgatam sub nomine Scripturæ adoptantes, in eandem fidem Romanæ Sedis, atque sententiam manibus pedibusque descendant.

XI. *Tertio* ut consilii, qua Waltonum frequentius hiscæ in pagellis appello, ratio intelligatur. Ut præ cæteris Heterodoxis hic accuratius, eruditiusque susceptam palestram exercuisse apparet, ipsius momenta utpote gravis ponderis magni faciunt, magnoque plausu proferunt hodierni eruditi; ita mihi arbitratus sum incubuisse onus, potissimum adserta Waltoni revocandi ad crism, ea interdum infirmando, & interdum ipsius sententiis aliorumque Hæreticorum, asseverationes meas restaurando; eo inhærens monito Augustini: *si quæ*, inquit (a) *forte & fidei nostræ accomodata dixerunt*, (Gentiles Philosophi) *non solum formidanda non sunt, sed ab eis tamquam ab injustis possessoribus in usum nostrum vendicanda.*

XII. *Quarto* ut mihi æquiori benevolentia indulgeatur, si quid comperiat per incitiam, aut incogitantiam, sive oscitantiam hoc in opere elapsum. Argumentum siquidem susceptum (ut neminem eruditum latet) perdifficile, arduum, ac nimis est operosum, quam maxime hiscæ nostris temporibus, quum Hæretici, nullo excepto, cum non paucis de Romana Ecclesia Criticis, eò eruditiores habitum iri confidunt, quò dono linguarum freti, ex collatione fontium, & præcipuarum Versionum nova, in Vulgata castigata a S. Sede, menda invenisse testantur. Argumento tam spisso adnectitur satis superque comperta propriæ mentis tenuitas, vix improborum laborum mal-

leo

(a) Lib. II. de Doct. Christiana Cap. XL.

leo vulgari quadam eruditione tincta, quæ si è regione ingeniorum poneretur, nequidem forte digna erit exoculari vestigia; heinctanta, jure a me abest, persuasio, arrogantia tanta, tanta temeritudo, quod omnia quæ scribam, pro compertis, atque indubitatis habenda sint, quod nusquam aberrarim a scopo, in nullo offenderim, in nullo sim falsus, nusquam allucinatus. Hoc in prærupto negotio, quod multis faceffit, id unum cordi fuit, potius meticulosum agere; ne scilicet vel per digitum transversum, quod dici solet, vel unguem latum discederem ab eo, quod magis Hæreticis adversatur, & Romanæ Ecclesiæ confert, quàm eorum festari vestigia, qui in Vulgata, summis Romanorum Pontificum curis, pristino nitore restituta, sordes corrigendas esse testantur: illud Aquilini Doctoris egregium proloquium animo semper revolvens: *errare possum, hæreticus esse non possum.* (a) *Pius labor*, & hanc Hieronymi (b) sententiam aptare lubet, *sed periculosa præsumptio, judicare de cæteris ipsum ab omnibus judicandum: senis mutare linguam, & canescentem jam Mundum ad initia retrahere parvulorum.* Quis enim doctus pariter vel indoctus cum in manus volumen assumpserit, & a saliva, quam semel imbibit, viderit discrepare, quod lætitat, non statim erumpat in vocem, me pium, sed incautum, me clamitans inconsultum, audacem novatorem, qui audeam affirmare, & suadere quod ab omnibus, fere hodiernis eruditis, vel reiicitur, vel ægrefertur? Adversus quam invidiam hæc me causa consolatur, quod veritas minime valet in duobus oppositis principiis inesse, & insuper si omnes ratiocinationes meas quas humiliter examinandas submitto, quis christiana caritate, omnes, repetam, ostendet neque accuratas, neque remita, atque mihi visum est conficere, haud pertinax ero, haud cristas erecturus, quin ad palinodiam me paratissimum.

B 2

(a) Apud Zegerum cit.

(b) Præfation. in Evangelis. ad Damascum.

num spondeo, si Dominus, post fraternam correctionem, spatium vitæ indulserit.

XIII. Ultraquamquod persuasum cuique iri cupio, haud me primum, noviterque propositam spartam periclitari, ut in eo quis me offendisse inculset quod solemniter Ecclesiasticus vetuit: (a) *Nec coneris contra ictum fluminis tractum eas*, quum difficile profecto sit, nimisque periculosum niti adversus flumen, præsertim si rapide & citato feratur cursu. Nuspiam enim filios inter Romanæ Ecclesiæ defuerunt viri graves probatæ pietatis, ac eruditionis qui depromptum eam ivere, atque probatum. Ludovicus de Tena (b) *Resolvitur*, difficultas, per *Vulgatam Latinam* debere corrigi *Hebræos codices*, non è *contra* . . . Ratio a priori est, quia regula, ad corrigendum aliquid, debet esse certior, saltem, quoad nos, ut ita possit regulare: sed de *Latina Vulgata* constat ex fide, esse authenticam in omnibus, & per omnia . . . de reliquis vero, id non liquet, sed probabiliter solum tenetur: ergo potius *Hebræa*, (quæ modo est) per *Vulgatam Latinam* est corrigenda, quam e contra. Et paulo infra laudat *Clementem VIII.* qui unam *Vulgatam correctam* imprimi faciens, & nobis tradens, præcipiens, ut deinceps nonnisi per hanc imprimantur *vulgatæ*. Guido Michael le Jay (c) *Pro certo*, inquit, atque indubitato apud nos (catholicos) esse debet, *vulgatam Editionem*, quæ communi *Catholicæ Ecclesiæ lingua* circumfertur, verum esse, ac genuinum *Sacræ Scripturæ fontem*; hanc consulendam ubique; inde fidei dogmata repetenda. Quod vero *Hebræo*, aliisque contextibus minus quam *vulgatæ versioni* ducimus deferendum, nemo equidem nos erroris redarguat, nisi *Evangelistas etiam ipsos, Apostolos, & priscos omnes nascentis*

(a) Cap. 5. v. 32.

(b) Lib. 1. Isag. difficultate IV. Sect. 1. pag. 18. a tergo col. 1.

(c) Prefat. in Polyglott. Regiam.

scantis Ecclesiæ PP. simul audeat reprehendere: quippe qui non ex *Hebræo fonte*, sed ex *versione 70. Sacrarum auctoritatum monumenta* repetiere. Joan. Morinus (a) *Dico insuper Vulgatam versionem, ipsis fontibus, hoc est codicibus, ipsa Prophetarum, & Apostolorum manu descriptis longe similiorem, & conformiorem esse, quam nunc sint Originariorum linguarum Textus*; Ramos, & Pineda (b) affirmant; *Vulgatam* in omnibus suis partibus esse *Canonicam*, ipsique eandem fidem in omnibus deberi, ac si esset originalis *Scriptura*. Recentior tandem, (ut alios prætermittam, de quibus inquit Waltonus (c) alii nullum, vel levissimum errorem, *Vulgatam* continere dicunt, præsertim post correctiones *Sixti V. & Clementis VIII.* Antonius Casinus (d) *Affertio*, inquit, *nostra hæc est. Editio Latina Vulgata qualis est a Tridentino approbata, hoc est, qualem eam habemus ex emendatione Sixti V. & Clementis VIII. proprie, & per se proxime, ut interpretatio, & talis interpretatio est a Deo, vel dictata est Interpreti; vel adoptata, assumpta, elevata, aut quoquo alio modo significari placeat, quod Deus illam velit haberi perinde, ac si esset Scriptura prorsus originalis; & propterea sic est habenda*. Non igitur novam, peregrinamque opinionem in medium profero, sed novis potius observationibus, quæ haud parvo mihi fuere labori atque molestiæ, priorum Catholicorum sententiam firmabo: quæ de causa decretissimum mihi est, præcipuas assertiones meas ad aliorum opera, pro re nata, traducere; ea tamen lege, ut non tantum spicas ab eis feliciter collectas suppeditem, sed eorundem quoque insequens terga, ac pro meo modulo colligens spicas, novum potius, quam spicatum spicilegium faciam.

XIV. Famulus profecto scrupulus superest hoc in vestibulo

(a) Lib. 1. Exercit. VI. cap. XII. n. 10. pag. 303.

(b) Apud Joan. De Silveira in opuscul. Resolut. IV. n. 541. col. 1.

(c) Proleg. X. §. 10. p. 358. col. 1.

(d) In Encyclop. proleg. 1. disput. 5. pag. 39. col. 1.

bulo eximendus, cujus persuasio, quæ omnium fere mentes hodie tenet, fuit tempus, animum quoque meum occupasset: nimirum ad hujusmodi perlustrandam Provinciam neminem idoneum nisi Hebraicam Græcamve linguam, pro communi celebri eruditorum usu, calleat; eā sane lege qua de coloribus nequit cæcus sententiam ferre, & Sycophantarum & Postellorum est de ignoratis differe- re. Heinc me, quippe qui rebus tantum Theologicis perpetuo addictus, cuique neque a longe datum fuit orientalium linguarum salutare fores, tanto præjudicio abreptum, rei bene conficiendæ haud semel desperatum ivi: mihi tamen de negotio, quod pro religioso Zelo Vulgatæ nostræ, animum diē noctuque subigebat, periculatius sæpiusque cogitanti, multa tandem occurrerunt, quæ præfatam linguarum peritiam, quantum ad susceptum attinet, minime mihi necessariam esse fuere consilio. Verum enim verò si qua in eo, qui hanc palestram exercere contendit, necessario flagitatur orientalium notitia, profecto, ut ex se se valeat tam fontium, quàm antiquarum versionum plures codices consulere, quibus adinvicem exacto criterio collatis, propriis oculis deprehendere, si quæ menda, cujusque sint generis, utrum gravis vel levioris momenti, numque in omnibus aut aliquibus codicibus irrepserint; & heinc sine aliorum eruditorum ducatu despiceret, ubi a genuinis fontium lectionibus Vulgata hodierna Clementis concordat vel discordat: ast quid mihi dices, si ostendam isthæc, pro eo quod præsens argumentum spectat, minime nobis opus, ut potius hisce temporibus, in quibus Vulgata nitori pristino est restituta, superfluo labori esse?

XV. Juvat me credere, fore ut consensum commodaveris, si sedulo recogites suscepti judicium, non quidem ex inspectione Hebræorum Græcorumque codicum, bene verò Latinorum antiquorum Bibliorum, & Commentariorum Patrum, tamquam ex argumento certiore ac firmio-

re pendere. In hac autem, ita Sixtus V. (a) fatur, germani textus per investigationem, satis perspicuè inter omnes constat, nullum argumentum esse certius, ac firmitus, quam antiquorum probatorumque codicum Latinorum fidem quos tam impressos quam manuscriptos ex Bibliothecis variis conqui- rendos curavimus. In quacunque igitur lectione plures verustiores, atque emendatiores libri consentire reperti sunt, eajure optimo tamquam primigenii textus verba, aut is maxime finitima retinenda decrevimus. Id vero ad germanam editionem constabiliendam præsidium sicubi desideratum est, tunc sanctorum PP., veterumque expositorum enarrationes, quibus diversa scripturarum loca, & libros illustrarunt subsidio fuere, in quibus quidquid è re nostra observatum fuit, id in hujus operis partem adscitum est. In iis tandem, quæ neque codicum, neque doctorum magna consensione satis munita videbantur, ad Hebræorum, Græcorumque exemplaria duximus confugiendum, **NONEO TAMEN, UT INDE LATINI INTERPRETIS ERRATA CORRIGERENTUR.** Hactenus Sixtus V. Quibus vides in præfatio correctionis Vulgatæ negotio, inspectionem Hebraicorum & Græcorum codicum postremam tenuisse partem, & eo tantummodo in casu adhibitam, ubi ex solis Latinis codicibus nihil certi tutique erui poterat. Et jure quidem, eo quod facile creditur, ut majores nostri qui ex Hebræis & Græcis versionem Latinam fecerunt, puriores atque exactiores codices orientalium exemplariorum habuerint, quam hodie nos. Facile sunt verba præfationis Biblie Clementis præfixæ, fieri posse credendum est, ut majores nostri, qui ex Hebræis & Græcis Latina fecerunt copiam meliorum & emendatiorum librorum habuerint, quam ii, qui post illorum ætatem ad nos pervenerunt: qui fortasse, tam longo tempore identidem describendo, minus puri, atque integri evaserunt.

XVI. Preterea summis laboribus, ac vigiliis restituto

(a) In Bulla Æternus ille Cælestis ubi explicans consilii rationem, quam perpolianda Vulgatam veterem tenuit.

per S. Sedem Sacrorum Bibliorum Vulgatæ editionis Textu, & sub Clemente VIII. *ultimate* expurgato, minime uti canonicus fidelibus propositus est, in quantum hodiernis fontibus fideliter responderet; sed potissimum, imo dicam unice, quia, idem profecto Textus est, quem triumphalis S. Hieronymus, vel ut Interpres, vel ut Corrector, vel ut Revisor in *consummatione* edidit; quia, de integritate, sinceritate ac præstantia hujus Hieronymianæ translationis extant egregia veterum Ecclesiæ Procerum testimonia; quia, hanc Hieronymianam secuti sunt viri doctissimi Remigius, Beda, Rabanus, Haymo, Anselmus, Petrus Damiani, Richardus, Hugo, Bernardus, Rupertus, Petrus Lombardus, Alexander, Albertus, Thomas, Bonaventura, cæterique omnes, qui post Hieronymum ad usque tempora Clementis VIII. mundo illuxerunt: hæc dubio procul tibi præsto erunt si præfatam Præfationem consultum eas. Quod si postea Sixtus V. in correctionis negotio ultimas partes hodiernis fontibus detulit, & eodem, sub Clemente VIII., *ultimate* perfecto, Vulgatæ hodierna sine respectu ad hodiernos fontes uti canonicus fidelissimusque scripturæ Textus fidelibus proposita est, quis heinc non colliget, fontium quos hodie habemus inspectionem, & consequenter Hebraicæ Græcæve notitiam pro minimo, ni dicam flocci penitus, hoc in rerum themate fore habendas?

XVII. Quid quod hodie, quotquot sunt Bibliorum orientalium exemplaria, a viris doctis Latio donata sunt? Quid quod vix exigua antiquæ Hebraicæ, Græcæque notitia hodie in mundo habetur, ut suo loco eruditorum calculo ostendemus? Quid quod hodierni fontes nec cum iis congruunt quibus Hieronymus usus est? (a) Quid quod ii qui allegatam linguarum orientalium necessariam peritiam astruunt, interdum magis confidunt Augustino, a quo Hebraica abfuit, (b) quam Origeni (c) & Hieronymo

(a) Vid. num. 69. (b) Vide n. 103. & seqq. (c) V. n. 17. & 18.

mo (a) hebraicandi facultate ad plenum instructis? Quid quod nec primus ego sum, nec de primoribus qui cum Hebraicæ imperitia hanc in arenam descendo? Ultro tandem libentiusque arbitror, mihi dederis manus, si causam pendere tibi erit accepto, undenam tam evulgata suasio suam originem duxerit. Eo namque tempore peritiam linguarum plus a quo commendari cœpisse invenies quo Erasmus, Lutherus, Calvinus aliique ejusdem furfuris, ut Vulgatam odiosam redderent, mundo perperam ingesserunt: *hodiernos fontes scripturarum archetypis quam fidelissime congruere, nec non pristino, supremoque authenticæ gradu gaudere, atque ita Vulgatam Latinam, iis omnibus in locis vitiis scatere, atque emendandam, ubi ab istis discrepat: (b)* quo statuto systemate, consuetarium profecto est ter necessariam nobis esse Hebraicæ, & Græcæ peritiam ad hoc ut valeremus, ad perpendiculum fontium Vulgatam emendare. At quum mihi è contra plusquam probabile sit, *primò* hodiernos fontes turbide fluere, & a secundo seculo reparatæ salutis authenticam amisisse; *secundò* Vulgatam hodiernam esse purum germanumque Sacræ Scripturæ Textum, taliter ut cæteri bibliaci codices sive Latini, sive quavis alia lingua conscripti, ubicunque a Vulgata discrepant sint pro corruptis habendi, per contrarium plane consuetarium, atque hoc in rerum themate, sicut inspectione fontium non egeo, ita nec & Orientalium linguarum peritia; sicut suscepti argumenti *primò* & potissimum ex limpido vel turbido fluxu hodiernorum fontium ceu cynosura, aut lydio lapide iudicium accipit, ita opere pretium duxi a puritate vel corruptione eorundem fontium meum qualemcumque sermonem ordiri. At quomodo, inquires, Hebraicæ Græcæve quibus primitivi fontes conscripti sunt, quum expers sis, valeas corruptelas apprehendere? Majus propterea validiusque meum est

C

te

(a) V. n. 21. & seqq.
(b) Vide n. 2.

testimonium, quoniam specimina vitiorum quæ proferam in medium, haud me vel ex capite meo confinxisse quis suspicari poterit; quippe quæ ita fideliter percenseam, atque tum ex veteribus tumque recentioribus Hebraicæ Græcæve, peritissimi viri affatim, unoque labio nobis latinis tradiderunt. Si autem, replicabis, quis hodiernus præfatas linguas callens, depravationum exempla quibus tuam conaris probare sententiam, inficiabitur, quod tunc confugium petes? quum incredibile sit nuper citatos veteres atque recentiores quibus innitar, longitudine tam loci, quàm temporis hinc inde dispersos conspirare potuisse in iisdem conscribendis mendaciis, idcirco mihi haud dubio erit cavilloso adversario ita vicem referre: aut non bene legis, aut non bene legere fingis, aut saltem tuus te fallit codex. Haud infrequenter adjectum est *bisce nostris temporibus*, hoc in rerum themate, vel quid simile, ne quis jure mihi id queat vitio vertere a quo longissime absum: & ipse quoque fateor obtestorque linguarum orientalium studia & studiosos, fructui semper fuisse & esse visibili sponsæ Christi; quamobrem suo loco tam de utilitatibus quàm abusu mihi erit instituere Sermonem (a) satis tandem superque vides quæ mihi incitamento fuere, ut præfatam, de requisita peritia Orientalium Linguarum, suasionem non magni fecerim, quæque ea consilii ratione longius protrahere sum arbitratus, ut pro data opportunitate quid, sentientibus oppositum, reponendum sit, scire te velim.

XVIII. Ut præfationi tandem imponam fastigium, si in eum scopum, probe animadvertit noster Frassenius (b) præcipue collimant Adversariorum nifus, ut scripturæ Sacræ antiquitatem, auctoritatem, & sinceritatem dubiam faciant; dum enim unus criticus sic, alius verò sic, & tertius, atque quartus, alio atque alio modo hodiernos fon-

(a) V. n. 132. & seqq.

(b) Disq. Biblic. præf. ad lectorem.

fontes Latino sermone vertunt, necessario consequitur, neque ex fontibus, neque ex versionibus Latinis aliquid certi affirmari posse; & insuper si Vulgata, qua Romana Ecclesia utitur, cuique confidit hodiernis fontibus postponetur, adeo ut etiam hac nostra ætate in qua pristino nitore eam restitutam habemus, licitum erit ex ipsa recurrere ad fontes, indispensabiliter quoque consequitur, neque in Romana Ecclesia esse regulam aliquam infallibilem & certam pro dubiis aperiendis. *Hac nostra ætate*, olim scripsit Clarissimus P. Joan. de la Haje (a) non posse aliquem in controversiis & disputationibus seu lectionibus, verba aliqua Vulgatæ translationis reiicere, & ad exemplaria Hebraica recurrere, quia si in disputationibus, & controversiis liceret recurrere ad exemplaria Hebraica, rejecta editione Vulgatæ, nulla nobis restaret via convincendi Hæreticos, ex sacris litteris; nam quoties Hæreticus aliquo testimonio pene esset convictus, ad Hebraicum codicem aliter habentem clamaret, **ET ITA NON ESSET IN ECCLESIA CATHOLICA REGULA ALIQUA INFALLIBILIS, ET CERTA PRO DUBIIS APERIENDIS.** Si hæc vera sunt, arbitror (iterum repetam) minime de Romana Ecclesia, ejusque clarissimis piisque filiis maledimeri, si eò unice mea vota hac in qualicunque opella tendunt, ut probarem Verbum Dei jamdudum a Prophetis, & Apostolis exaratum, in Vulgata Latina jussu Sixti V. correctæ, & auctoritate Clementis VIII. edita dumtaxat, atque solummodo contineri certò, determinate, & integre, nimirum, quoad omnes & singulas particulas. Libet tandem præclara, nuspiam satis laudati S. Hieronymi, refricare verba: *Post priorum studia in Domino Domini, quod possumus laboramus* (b) Certe sibilabunt Hæretici, pro sputo ne habebunt, eventilabunt apices meos, quid? magis caritate (Catholicorum) provocabor ad

(a) In Biblia max. proleg. sect. XVI. cap. III. tom. 1. p. 80. col. 2.

(b) Epist. 104. ad Desiderium tom. 3. p. 670. A.

studium; quam illorum detractio, & odio deterrebor;
 (a) Multi fortasse, ex hodiernis criticis, supercilio censo-
 rio meum argumentum accipient; *sed legant prius & po-*
stea despiciant; ne videantur non ex iudicio, sed ex odio
præsumptione ignorata damnare. (b)

CA-

(a) *Epist. 109. ad Domnion. & Rogatianum tom. 5. p. 688. C.*
 (b) *Epist. cxvii. ad Paulam & Eustochium tom. cit. p. 693. F.*

CAPUT PRODROMUM.

Multa quippe in vestibulo hujus operis mihi
 præfanda veniunt, quæ ne longius filum datæ
 præfationis protraxissent, rectum visum fuit
 consilium, ex eisdem peculiare ceu præcurso-
 rium capitulum conficere.

§. I.

*Proferuntur in medium Tres Biblico-Critica
 demonstrationes.*

XIX. Quum curæ mihi sit tria filiis Romanæ Eccle-
 siæ parare solida argumenta, quibus valeant adversus re-
 centiores Criticos via, ut ajunt Dialectici, demonstrati-
 va ostendere omnimodam integritatem, atque inter omnia
 Bibliorum hodierna exemplaria supremam auctoritatem
 Vulgatæ Sixti V. & Clementis VIII.; nemo idcirco mi-
 retur, si prætermisso nomine Prolegomenorum Scriptura-
 lium, quo quippe titulo præsens argumentum insigniri so-
 let, ea sit præfixa epigraphe: *Triples Biblico Critica de-*
monstratio. Omnimodam Vulgatæ Bibliæ sinceritatem, ac
 supremam auctoritatem ex triplici capite, ut hætenus vi-
 detur mihi, recentiores potissimum insectantur; nimirum
 vel ex discrepantia istius, nonnullis in locis tum cum
 hodiernis fontibus, quos integros & authenticos esse
 volunt, tum cum Orientalibus antiquis versionibus, qui-
 bus ipsi plus æquo confidunt; vel ex antiquo Interprete
 Vulgatæ, quem autumant interdum non fuisse affectum
 germanum intellectum primigeniorum Textuum, & in-
 terdum aliter sensisse atque nos in Vulgata Clementis le-
 gimus; vel tandem ex parte Romanæ Ecclesiæ, de cujus
 privilegio in deligendis & declarandis, sine erroris peri-
 culo, Scripturis Canonicis, Hæretici male sentiunt; &
 ple-

plerique etiam ex Catholicis de ejusdem Ecclesiæ judicio affirmant, Vulgatam non quoad omnes, & singulas quas complectitur particulas, authenticam esse atque canonicam, sed solummodo in rebus fidei, & morum. Heinc mihi, in obsequium sanctæ Romanæ Ecclesiæ, imposito oneri minime deesse censeo, si tribus præfatis adversariorum cardinibus tres sequentes Biblico-Criticas demonstrationes oppono.

DEMONSTRATIO I.

PEtita ex turbido fluxu hodiernorum fontium, & Orientalium versionum.

XX. Si quod in Biblia Sacra Vulgatæ editionis Sixti V. jussu recognita, & Clementis VIII. auctoritate edita mendum esset correctione dignum, maxime eo in loco ubi aperte discrepat ab hodiernis fontibus; sed fontes, quos hodie habemus, turbide fluunt; ergo ex aperta discrepan-
tia Bibliæ Sacræ Vulgatæ editionis &c. ab hodiernis fontibus minime probari potest, mendum aliquod esse in Biblia Sacra Sixti V., & Clementis VIII. &c.

DEMONSTRATIO II.

PEtita ex infallibilitate antiqui Interpretis Vulgatæ Latinæ, nec non ex fidelissima consonantia Vulgatæ nostræ cum ea, quam antiquus Interpres in *consummatione* edidit, & Occidentalis Ecclesia adoptavit.

XXI. Est probatu difficile Hieronymianam versionem in *consummatione* editam, quamque Ecclesia Occidentalis adoptavit, vel levissimum complexam fuisse mendum correctione dignum; sed Biblia Sacra Vulgatæ editionis Sixti V. jussu recognita, & Clementis VIII. auctoritate edita est illa penitus eadem quam Hieronymus in *consummatione* edidit, & Ecclesia Occidentalis adoptavit; ergo
dis-

difficile probatu est, mendum aliquod reperiri in Biblia Sacra Vulgatæ editionis Sixti V. & Clementis VIII. &c.

DEMONSTRATIO III.

PEtita tum ex privilegio Romanæ Ecclesiæ, quæ haud errare valet in deligendis, & declarandis Scripturis Canonicis, tum ex ejusdem doctrina & usu, quæ satis ostendunt Vulgatam Sixti V. & Clementis VIII. non tantum in rebus fidei & morum, sed quoad omnes, & singulas particulas, Canonicam esse atque authenticam.

XXII. Romana Ecclesia privilegium habet haud errandi in deligendis, & declarandis scripturis genuinis atque canonicis; sed difficile probatu est Romanam Ecclesiam non delegisse, vel non declarasse sinceram & canonicam quoad omnes, & singulas particulas Bibliam Sacram Vulgatæ editionis Sixti V. jussu recognitam, & Clementis VIII. auctoritate editam; ergo difficile probatu est, Bibliam Sacram Vulgatæ editionis Sixti V. &c. non esse sinceram, & canonicam quoad omnes & singulas, quas complectitur particulas; atque ita nullum prorsus mendum continetur in ea correctione dignum.

§. II.

De generali primæ Demonstrationis dialectico tramite.

XXIII. Quemadmodum veterum recentiorumque dialecticorum animis constanti semper opinione insedit, argumentationem demonstrativam æque ex forma pendere atque ex materia, ita suscepto instituto me haud fecisse satis arbitratus sum, si ad suppeditandam materiam præfatarum demonstrationum tantummodo incubuissem, formam verò, quæ maximam interdum vim materiæ addit, potestque paucis innui, importuno præteriissem silentio. Ea de
re

re quantum ad primam demonstrationem attinet, ubi in sequentibus capitulis lata materia subministrabitur, eadem materia hic brevi sermone ad dialecticum dialogum redigetur. Incipiam itaque.

XXIV. Si quod in Biblia Sacra Vulgatæ editionis Sixti V. jussu recognita, & Clementis VIII. auctoritate edita mendum esset correctione dignum, maxime eo in loco ubi aperte discrepat ab hodiernis fontibus; sed fontes quos hodie habemus turbide fluunt; ergo ex aperta discrepantia Bibliæ Sacræ &c. ab hodiernis fontibus minime probari potest, mendum aliquod esse in Biblia Sacra Vulgatæ editionis Sixti V. & Clementis &c. Majorem propositionem ubique tradunt Hæretici; *Generaliter loquendo*, ita Waltonus (a) *versiones omnes secundum Textus Originales corrigi, & examinari debere. Nam cum omnes versiones, tamquam rivuli ex codicibus originariis fluxerint, necesse est, ut quidquid veritatis in versionibus inveniatur, illud a fontibus habuerint. Eatenus enim versio vera dici potest, quatenus cum Textu Originario concordat. Et alibi (b). Qui vero Concilio (Tridentino) se non teneri putant, aliam auctoritatem Vulgatæ non tribuendam sentiunt quàm aliis versionibus, quarum nulla authentica... nec aliam auctoritatem habent, quam quatenus cum fontibus conveniunt, eosque fideliter exprimunt.* Opus est ergo minorem propositionem, in qua permagna inesse videtur difficultas, sedulo probemus. Et non aliud sane nobis curæ erit in primo & secundo capitulo præsentis demonstrationis affatim ostendere, quàm turbidum fluxum hodiernorum Originariorum Textuum, quò Lectorem mitto; sique ex discrepantia Vulgatæ Sixti & Clementis cum nonnullis lectionibus hodiernorum fontium minime eruitur, Vulgatam iis in locis mendosam esse ac vitiosam.

XXV.

(a) Proleg. VII. §. 25. p. 287. col. 2.
(b) Proleg. X. §. 10. p. 358. col. 1.

XXV. Tametsi neminem priscorum Catholicorum hætenus vidi, qui hanc vel consimilem demonstrationem confecerit, nusquam tamen defuerunt, qui Hebraicam Græcamve callentes se se Hæreticis opposuere, ostendentes quasdam oculares corruptelas, quibus hodierni fontes sunt obnoxii, quibusque Hæretici tandem convicti, ne viderentur cæcutire in medio lucis volentes nolentes easdem agnoscere coacti sunt, & suo etiam calculo probare; ut suo loco adfulgebit (a) Quid tum? arma eos deposuisse fortasse putabis? imo ne de victoria, quoad omnimodam integritatem & authenticam Vulgatæ veteris Catholici gloriarentur, & hunc alium excogitarunt cavillum.

RESPONDENT ADVERSARI.

XXVI. Textus originarios pro omnium antiquorum librorum fato sordes aliquas contraxisse, quæ minime ad capita Religionis spectant, nemo ire potest inficias; at nobis e contra efficacia præsidia & adjumenta suppetunt, quibus valemus in fontibus discernere lectionem veram a turbata. In primis præsto sunt nobis versio Septuaginta Interpretum, & vetus Itala quæ præ cæteris hodiernis Bibliorum exemplaribus post originarios fontes magni profecto faciendæ sunt; tum quia sunt antiquissimæ, tum etiam Ecclesiæ Proceres in publicis privatisque lectionibus, officiis & commentariis, præfatis versionibus usi sunt; & tandem ubi Sixtus V. versionem Septuaginta a mendis irrepsis reddidit perpolitam, eruditissimi Protestantium, & Catholicorum veterem Italiam è regione versionis Septuaginta in polyglottis ediderunt; & nuper D. Petrus Sabatier ex venerandis monimentis, pro suis viribus, reparasse testatur. (b) Habemus quoque Textum Samaritanum, quem antiqui Patres magno semper in pretio habuere,

D

præ-

(a) Cap. 1. §. 4. & cap. 2. §. 2.
(b) Præfat. generali §. III. n. XIX. p. VIII.

præsertim B. Hieronymus, qui pluries ejusdem meminit; contextum Chaldæum, sive paraphrases inter Judæos celeberrimas, versionem Syriacam, jam in ea primæva Ecclesiæ origine, maxima semper in veneratione habitam, versionem Arabicam, quam omnes Orientales Ecclesiæ magnopere venerantur, Æthiopicam tandem & Persicam quæ pariter multum lucis afferre possunt, si qua dubitatio in fontibus vel in Vulgata, emergat. Fontes enim & præfati Bibliorum contextus mutuas sibi suppetias ferunt; nam ut fons versiones, quum mendæ occurrunt, corrigit, ita versiones e contra valent fontem emendare. Cumque, inquit Waltonus (a) ex scribarum incuria, aliisque causis fieri non possit, quin in minutis quibusdam codices (fontium) frequenter descripti variant; unde melius stabiliri potest vera lectio, quam ex antiquorum exemplarium & versionum collatione? Nihil igitur obest turbidus fluxus hodiernorum fontium quibusdam in locis, quominus statuamus Vulgatam Clementis vitiis scatere ubi a fontibus discrepat; quia si emendatis jam fontibus, ad fidem tot antiquorum biblicorum Contextuum adhuc perseverat discrepantia inter Vulgatam & fontes, nemini dubium esse debet, quod Vulgata eo in loco mendum complectatur.

C O N T R A.

XXVII. Contradictionis vitium quo adversarii circumplicantur, vel ex parte teprehendisse arbitror: an non sæpe atque ubique ipsi deprædicant, hodiernos fontes limpidissime fluere? fontes purissimos esse? eadem omnino verba complecti, atque Spiritus Sanctus sacris Scriptoribus inspiravit? Jam vero, sunt verba Waltoni (b) quæ a suis assentatoribus passim repetuntur, *Textus Hebræos & Græcos quos hodie habemus cum ipsis Autographis convenire...*

Con-

(a) *Præf. ad Polygotam.*(b) *Proleg. VII. §. 10. p. 284. col. 2.*

Constat codices hodiernos eosdem plane esse cum ipsis Autographis, & ab eis [antiquissimis Ecclesiæ Scriptoribus] fideliter transcriptos: qua igitur lege modo adversarii concedant originarios Textus sordes aliquas contraxisse, & in rebus tantum fidei, & morum esse authenticos æqui eruditique, quos opto, judices, videant. Certe hæc duo haud simul vera esse patiuntur, vel si non ita adversariis videtur, opus est, fateantur Vulgatam Sixti V. & Clementis VIII. esse quoque versionem purissimam, fidelissimam, eandem plane esse cum ipso Autographo antiqui Interpretis, & a posterioribus Ecclesiæ scriptoribus fideliter transcriptam; quippe quæ ad ipsorum placitum, levibus quoque sordibus scatet, & in rebus fidei & morum non minus ac hodierni fontes integer est ac germanus Scripturæ Textus; quod sane nuspian, ut hucusque mihi innotescit, ipsi passi sunt concedere. Altera contradictione pariter laborant, quum dicunt sordes hodiernorum fontium tantummodo irrepsisse injuria temporum, exscriptorum oscitantia, & pro fato omnium antiquorum librorum; siquidem interdum sui ipsorum obliti, utroque pollice taxant in hodiernis fontibus nonnullas etiam palpabiles corruptelas ad præcipua nostræ Christianæ Religionis pertinentes, easdem pariter unice tribuentes versutis fraudibus Judeorum, aliorumque fidei infensissimorum, ut paulo ante indicavimus. Verum his obiter prolatis jam ad cardinem instantiæ veniam.

XXVIII. Bibliaci allegati Contextus, nimirum hodierna versio Septuaginta Sixtina, vetus Itala, Textus Samaritanus, paraphrases Chaldaicæ &c. multo magis, longiusque hodiernis fontibus insignes spirant constuprationes; adversarii igitur haud bene se gerunt quum expectant lucem accipere ab iis codicibus, qui potius tenebras veræ lectioni offundunt. *Ab immundo, inquit Spiritus Sanctus per os auctoris libri Ecclesiastici (a) quid mundabitur? &*

D 2

ipsa-

(a) *Cap. xxxiv. v. 4*

ipsamet incarnata Dei sapientia (a) *Numquid potest cæcus cæcum ducere? nonne ambo in foveam cadunt?* Annon faciliter via fallit ambulantem in tenebris? annon regula debet esse certior ad hoc ut regulare valeat? Restat itaque ut probemus primò & separatim ab aliis Contextibus turbidum fluxum hodiernæ versionis Septuaginta Sixtinæ, cui quippe post hodiernos fontes adcuratiores adversarii primas referunt; quodque Neoterici ægre ferentes multa ad historiam Septuaginta Interpretum pertinentia pro imperio inficiati sunt: postmodum fluxum pariter turbulentum ostendemus aliorum Contextuum, minime tamen vel per umbram nos denegando eas utilitates quas istorum religiosa inspectio & collatio Ecclesiæ Christi attulit, affert, & in futurum afferre potest. Quæ omnia conficiunt *Caput III. & IV.* hujus demonstrationis.

R E P L I C A N T.

XXIX. Libenter fatemur præfatos Bibliorum Contextus originariis fontibus longe impuriore esse, atque magis vitiis refertos; sed ex hoc dumtaxat infertur, nullum unum antiquum exemplar Contextuum, singulariter & solitarie sumptum sat esse, & idoneum ad restituendam germanam lectionem in fontibus & in Vulgata, ubi de integritate dubitatur, quod quippe ultro concedimus; non enim ex inspectione unius vel alterius antiqui exemplaris progressi sumus ad asserendum mendum aliquod in Vulgata Clementis; sed bene multorum, quos insuper juxta regulas sacræ Critices exacto criterio ad invicem contulimus, & cognovimus ab iisdem Vulgatam discrepare. *Notandum est*, audiamus Waltonum (b) *dari media certa, quibus vera lectio, cum codices discrepant, stabiliri potest; scil. Ana-*

(a) *Lucæ VI. v. 37.*

(b) *Proleg. VI. §. 6. p. 272. col. 2.*

logia fidei, antiquorum scripta, & commentaria, antiquæ Versiones, Codicum antiquorum collatio, maxime vero ipsa scriptura, in qua antecedentium & consequentium consideratio, & locorum parallelorum & similium observatio, multum ad veram lectionem conferunt. Nam illa lectio, quæ cum antecedentibus & consequentibus & cum locis parallelis consentit, & analogiæ fidei consona est, vel cum aliis bonæ notæ Codicibus concordat, & ex antiquis Patrum Ecclesiæ scriptis corroboratur, proculdubio pro vera & genuina habenda est. Si vero his omnibus pensculatis, adhuc lectio dubia maneat, liberum esto cuiquam judicium: non enim potest esse alicujus momenti illa varietas, utramlibet elegeris: utraq; enim vera esse potest. Et paulo infra referens regulas, quibus Recentiores apposuerunt epitheton sacræ Critices, ita pergit: Inter codices vero ipsos variantes, regulæ quædam observandæ sunt. Primo enim: Quæ ex codicibus antiquioribus elicitur lectio, cæteris paribus, præferri debet ante eam, quæ ex recentioribus colligitur. . . . Secundo: Quæ lectio cum pluribus, & melioris notæ Codicibus congruit, præferenda est ei, quæ paucioribus, vel non ita accurate scriptis Codicibus nritur. . . . Tertio: Quæ cæteris paribus, sensum fundit veriore, clariorem & cum antecedentibus & consequentibus magis congruentem, & Codicibus paræ auctoritatis confirmatum, præferenda. Quarto: Ubi utraq; lectio per has regulas examinata æqualis deprehenditur, non multum refert, quam sequaris. Tandem est hoc notandum: A recepta lectione non temerè recedendum, nec aliquid in Textu mutandum sine Rectorum Ecclesiæ consensu, quibus Christus curam commisit, & oracula sua concedidit: sed modeste rationes & conjecturæ proponendæ sunt; & Ecclesiæ judicium expectandum. Hactenus Waltonus. Quibus aperte vides, vitia, quibus magis Contextus abundant quàm ipsi fontes, minime obstat quo minus eorundem inspectio & collatio nobis præsidio sint & adjumento tum ad probanda non.

nonnulla menda in Vulgata Clementis, tum ad veram lectionem in ea restituendam.

XXX. *Addunt.* Qui præfatam agendi methodum audet inficiari certe ingratus est, temerarius, & invidus; ingratum quidem, quia non agnoscit tot egregios fructus per eruditissimos sacros Criticos divinis Scripturis partos; temerarius quoque quia eam adcuratissimam agendi methodum damnat, quam olim maxima cum laude tenuere Origenes circa emendationem versionis Septuaginta, Hieronymus circa correctionem veteris Italæ, Romani correctores sub summis Pontificibus Pio IV. Pio V. Sixto V. Gregorio XIV. Clemente VIII. in emendatione Vulgatæ Latinæ veteris, & novissime ad hæc usque tempora ex Catholicis & Protestantibus pene innumerabiles viri graves atque probati; invidus tandem tum veterum tum recentiorum eruditorum, quia despectui habet præfatam sacram criticen, propter imperitiam orientalium Linguarum qua forte laborabit, atque ad eam exercendam impeditur. Quid quod sacram criticen damnare, perinde est, ac opponere lapides ne Ecclesia Christi puriores ac exactiores scripturas habeat?

C O N T R A.

XXXI. Hæc, ni fallor, videntur esse potiora ementita pigmenta atque colores, quibus Heretici mundo suaserunt tam usum sacra Critices, quam opinionem qua dicitur, ibi Vulgatam Clementis scatere vitiis ubi ab hodiernis fontibus discrepat: heinc velim sedulo scruteristotum capitulum V. hujus demonstrationis, in quo non aliud sane curæ mihi erit, quam affatim differere de præfatis sacra critices regulis, & ad specialem crism revocare præfata adversariorum adferta, in apricum scilicet ponendo, quo sensu vera sint, quove decipulosa & falsa.

Addam tandem tria corollaria, quæ licet ex universa da-

data doctrina consequantur; nempe I. Hodiernos fontes haud esse authenticos. II. Hodiernos fontes Vulgatæ Clementis neque præferendos neque coarquandos. III. Vulgatam Clementis minime per hodiernos fontes emendam, sed potius e contra; quamvis inquam hujuscemodi propositiones ex universa doctrina, ceu consecraria, enascantur, lubet tamen pensiculatorius de ipsis differere atque peculiaribus momentis, capite VI. quod est postremum hujus demonstrationis, firmare.

§. III.

De Typographicis mendis quæ in omnibus penitus editionibus Bibliorum Sixti V. & Clementis VIII. irrepsert.

XXXII. Quamvis sententia nostra sit, nullum in Vulgata Sixti V. & Clementis VIII. contineri mendum correctione dignum, minime tamen velim, vel per somnium, suspiceris viros Catholicos clausis oculis pro canonicis suscipere omnia quæ codices impressi horum Bibliorum complectuntur. Quis enim æquus iudex ire potest inficias multos etiam palpabiles navos, in omnes quippe editiones irrepsisse incipiendo a prima publici juris facta anno 1592. ad usque novissimam editam Venetiis apud Nicolaum Pezanza anno 1754., & pro pene inevitabili omnium typographorum fato, foreque ut in futuris quoque magis vel minus irrepant? Adeo typographis, pro humana imbecillitate difficile est codicem aliquem edere in lucem ab omnibus penitus mendis absolutum, ut apud eosdem illud currat receptissimum adagium: *In patibulo sive suspendio mulctandum fore typographum illum qui primus absque ullo præli vitio opus suum absolverit.* Et sane non obstante quod Sixtus V. vigilantissimo atque ardentissimo studio incubuerit, ne Textus Vulgatæ veteris pristino nitore restitutus typographicis mendis conspurcetur, adhuc non

non solum voti compos minime fieri meruit, sed tot quoque vitia occurrere animadvertit, ut censuerit totum opus sub incudem revocandum. *Sixtus V.* [legitur in præfatione Vulgatæ Clementis præfixa] divina providentia ad summum sacerdotium evocatus, ardentissimo studio revocavit (institutum inceptum a prioribus Pontificibus) & opus tandem confectum typis mandari iussit. Quod cum jam esset excusum, & ut in lucem emitteretur, idem Pontifex operam daret, animadvertens non pauca in sacra Biblia præli vitio irrepsisse, quæ iterata diligentia indigere viderentur, totum opus sub incudem revocandum censuit, atque decrevit. Haud minor fuit vigilantia Clementis VIII. quippe qui distincte præcepit ut Textus Vulgatæ veteris ultimatæ perpolitus quàm emendantissime imprimeretur; quoque, ne de Textu in typographia Vaticana excuso vel minima quidem particula mutaretur, adderetur, vel ab eo detraheretur nisi aliquid occurrat quod typographicæ incuriæ manifeste adscriberetur, gravissime inhibuit, ut nemo typographorum tam citra quam ultra montes intra decennium a die ix. Novembris 1592. ausus fuisset exemplar in Vaticana impressum excudere, vendere, proponere, aut evulgare. Propter ista ac dicenda præstat Diploma Clementis hic exscribere.

C L E M E N S P A P A V I I I .

ad Futuram rei Memoriam.

Cum Sacrorum Bibliorum vulgatæ Editionis Textus, summis laboribus, ac vigiliis restitutus, & quam accuratissime mendis expurgatus, benedicente Domino, ex nostra Typographia Vaticana in lucem prodeat; Nos, ut in posterum idem Textus incorruptus, ut decet, conservetur, opportune providere volentes, auctoritate Apostolica, tenore Præsentium districtius inhibemus, ne intra decem annos a data præsentium numerandos, tam citra, quam

quam ultra Montes, alibi quam in nostra Vaticana Typographia, a quoquam imprimatur. Elapso autem præfato decennio, eam cautionem adhiberi præcipimus, ut nemo hanc sanctarum scripturarum editionem typis mandare præsumat, nisi habito prius exemplari in Typographia Vaticana excuso, cuius exemplaris forma, ne minima quidem particula de Textu mutata, addita, vel ab eo detracta, nisi aliquid occurrat, quod Typographicæ incuriæ manifeste adscribendum sit, inviolabiliter observetur. Si quis vero Typographus in quibuscumque Regnis, Civitatibus, Provinciis, & locis tam nostræ S. R. E. dirioni in temporalibus subiectis, quàm non subiectis, hanc eandem sacrarum Scripturarum editionem intra decennium prædictum quoquo modo, elapso autem decennio, aliter quàm juxta hujusmodi exemplar, ut præfertur, imprimere, vendere, venales habere, aut alias edere, vel evulgare, aut si quis Bibliopola a se, vel ab aliis quibuscumque, post datam præsentium, hujus editionis impressos libros, seu imprimendos a præfato restituto, & correcto Textu in aliquo discrepantes, seu ab alio, quàm a Typographo Vaticano, intra decennium excusos, pariter vendere, venales proponere, vel evulgare præsumpserit, ultra amissionem omnium librorum, & alias arbitrio nostro infligendas pœnas temporales, etiam majoris excommunicationis sententiam eo ipso incurrat: a qua nisi a Romano Pontifice, præterquam in mortis articulo constitutus, absolvi non possit. Mandamus itaque universis, & singulis Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, cæterisque Ecclesiarum, & locorum etiam Regularium Prælati, ut præsentis litteras in suis quisque Ecclesiis, & jurisdictionibus ab omnibus inviolate perpetuo observari curent, ac faciant, Contradictores per Censuras Ecclesiasticas, aliæque opportuna juris, & facti remedia, appellatione postposita, compescendo, invocato etiam ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii secularis; non obstantibus Constitutionibus Ordinationibus Apostolicis, ac in Generalibus, Provincia-

libus, vel Synodalibus Conciliis editis generalibus, vel specialibus, ac quarumcumque Ecclesiarum, Ordinum, Congregationum, ac Universitatum, etiam studiorum generalium juramento, confirmatione Apostolica, vel quavis firmitate alia roboratis; statutis, & consuetudinibus, ac privilegiis, indultis, ac literis Apostolicis in contrarium quomodocumque emanatis, & emanandis: quibus omnibus ad hunc effectum latissime derogamus, ac derogatum esse decernimus. Volumus autem ut præsentium transumptis etiam in ipsis voluminibus impressis eadem, in iudicio, & extra, fides ubique adhibeatur, quæ ipsis præsentibus adhiberetur, si forent exhibitæ vel ostensæ. Dat. Romæ apud Sanctum Petrum, sub annulo Piscatoris, die IX. Novembris MDXCII.

XXXIII. Quid tum? Quamquam typographus Vaticanus sub Clemente felicioribus ventis enavigarit atque sub Sixto V., non ita tamen ut in suis quoque scopulis non offendisset; qua de re sicut Clemens in præfata Bulla permisit, quod si in Textu excuso an. 1592. aliquid occurreret, quod typographicæ incuriæ manifeste adscribendum foret, hisce in locis licitum esset ab eo Textu recedere, sive præfata menda castigare, ita Romani Correctores, quibusdam labeculis detectis in voluminibus allegatæ editionis, statim, antequam scilicet venderentur, calamo, & alio modo correxerunt, ut ipse meis oculis probavi in codicibus qui servantur in Bibliotheca Vaticana, in Casanatensi supra Minervam, Eminentissimi Corsini, & hujus Conventus S. Francisci ad Ripas Urbis. Præter ista quæ ascendunt ad numerum 18., alia temporis decursu in iisdem codicibus detecta fuere, & quum fideles repetitis votis exposcerent codices Textus castigati usu commodiores & minoris pretii, idcirco vix prima editio, quæ est in folio, lucem adspexit, quin mox, nimirum anno immediate sequenti 1593. alia subsequuta fuerit forma, quam vocamus in quarto majori, quæ-

quæque licet maxima ex parte minime contraxerit menda præcedentis editionis, aliis tamen occurrit. Accessit tertia Vaticana editio 1598. in quarto minori sub eodem Clemente, & hæc quoque a sordibus typi haud immunis evasit; qua de causa Correctores Romani, ut huic fere inevitabili malo opportune providerent, duobus indicibus mendorum corrigendorum, quos antea exacta diligentia confecerant pro Bibliis 1592. & 1593. addiderunt tertium pro editione 1598., quos quoque ad majorem fidelium utilitatem, omnibus voluminibus hujus postremæ editionis, ante Hieronymianas præfationes ad sacros libros, præfixerunt: Irrepserunt (sunt verba præfatiunculæ ad præfatos indices) negligentia operarum in codices Bibliorum Vulgatæ editionis typis Vaticanis excusos errata non nulla jam antea primæ & secundæ impressioni affixa: quæ in hac tertia editione repetere, & copiosius annotare libuit, ne lectoris pii animus distraberetur, si in aliquo forte earum exemplar incideret, cui vel nullus, vel diminutus errorum corrigendorum index esset adiectus. Interim licet per præfatum diploma Papa Clemens districte inhibuerit cuilibet typographo tam citra, quam ultra montes existenti, ne intra decennium, excepto solo Vaticano, ausus fuisset excudere Textum a Sixto V. correctum & a se editum, tamen annuens porrectis votis Joannis Moreti celebris Antuerpiensis typographi, facultatem tribuit imprimendi eundem Textum nondum elapso decennio ob causas, & cum clausulis quas quique in sequenti rescripto poterit observare.

CLEMENS PAPA VIII.

DILECTO FILIO JOANNI MORETO
TYPOGRAPHO ANTUERPIENSI

XXXIV. Dilecte fili, salutem & Apostolicam benedictionem
E 2

tionem : Quæ de tua in imprimendis sacrorum præcipue auctorum voluminibus fide, & diligentia, quotidie ad nos testimonia deferuntur, ea nos inducunt, ut te specialibus favoribus, & gratiis libenter prosequamur. Cum itaque aliàs, Apostolica auctoritate, sub pœnis tunc expressis, cautum fuerit, ne sacrorum Bibliorum Vulgatæ editionis jussu felicitis recordationis Sixti Papæ Quinti prædecessoris nostri recognitorum textus, alibi, præterquam in Typographia Vaticana, imprimi posset, prout in literis Apostolicis desuper expeditis, & in ipso Bibliorum volumine impressis latius continetur : Cumque ob locorum distantiam, & portorii onera, & ob alias graves difficultates, & impensas, sacrorum Bibliorum in dicta Typographia impressorum volumina, ad Germaniæ præsertim, & alias ultramontanas regiones deferri vix possint ; Nos, tam commoditati Catholicorum illarum partium consulere, quàm Te specialibus favoribus, & gratiis prosequi volentes, & a quibusvis excommunicationis, suspensionis, & interdicti, aliisque Ecclesiasticis sententiis, censuris, & pœnis, a jure vel ab homine, quavis occasione, vel causa latis, si quibus quomodolibet innodatus existis, ad effectum præsentium dumtaxat consequendum, harum serie absolventes, & absolutum fore censentes, supplicationibus tuo nomine nobis super hoc humiliter porrectis inclinati, ac de dilectorum filiorum nostrorum sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium Congregationis Typographiæ nostræ sententia, Tibi soli trans Alpes, ut durante decennio proximo, Biblia Vulgatæ editionis hujusmodi juxta exemplar in dicta Typographia impressum, & tibi traditum, quàm emendatissime tamen, & summa cum fide, nullaue facta additione, aut imminutione imprimere valeas, auctoritate Apostolica, tenore præsentium licentiam, & facultatem concedimus, & indulgemus, Teque dicta sacra Biblia excudere, vendere, ac venalia exponere, licite, ac sine ullo censurarum Ecclesiasticarum, aut aliarum pœnarum incursu, posse, nec

desuper a quoquam quavis auctoritate impediri, molestari, vel perturbari, sicque per quoscumque judices ordinarios, & delegatos, etiam causarum Palatii Apostolici Auditores, ac Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales, sublata eis, & eorum cuilibet quavis aliter judicandi, & interpretandi facultate, & auctoritate, judicari & definiri debere, ac irritum, & inane, quicquid secus super his a quoquam quavis auctoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari decernimus. Non obstantibus præmissis, ac constitutionibus Apostolicis, ac Typographiæ nostræ Vaticanæ statutis, & consuetudinibus, privilegiis quoque indultis, & literis Apostolicis quibusvis personis in contrarium præmissorum quomodolibet concessis, confirmatis, approbatis, & innovatis ; quibus omnibus, & singulis eorum tenoribus, præsentibus pro expressis, & ad verbum insertis habentes, hac vice dumtaxat specialiter & expresse derogamus, ceterisque contrariis quibuscumque. Datum Romæ apud Sanctum Petrum, sub annulo Piscatoris, die XI. Martii MDXCVII. Pontificatus nostri anno VI.

XXXV. Moretus itaque hac facultate obtenta, reapse anno 1599. præfatum Textum in officina Plantiniana excusit, & propter magnam emptorum copiam pluries sequentibus annis recusit, verùm nuspiam edidit typographorum mendorum expertem : qua de re P. Henricus de Bukentop (a) septuaginta bene loca collegit in quibus Biblia Vaticana & Plantiniana discordant. Postmodum typographus Parisiensis quoque editioni Bibliorum Clementis incubuit, at neque prioribus typographis felicior fuit : ut enim observat Auctor moniti præfixi editioni Bibliorum Nicolai Pezzana An. 1734. Tormentis, editiones Parisina & Antuerpiana scatent, ut Lectori vel oscitanti occurrant. Et ipsa Nicolai Pezzana editio, quæ hisce nostris temporibus præ cæteris circumfer-

(a) Lib. III. Lux de Luce cap. VIII. puncto II.

fertur? & hæc quoque suas spirat fordes, ut infra affulgebit. [a]

XXXVI. Ex quibus colliges *primò* nullum nuspiam extitisse aut extare codicem Bibliorum Clementis, qui aliquibus saltem typographicis mendis non sit obnoxius; *secundò* solertissimam diligentiam adhibitam a S. Sede, ut filii Catholicæ Ecclesiæ Vulgatam veterem haberent etiam a mendis mere typographicis perpolitam. Ex primo plane deprehendes, me haud in præsentis opere tueri typographica menda quæ in Bibliis Sixti V. & Clementis VIII. irrepserant, quasi quod nec & ista correctione digna sint: ex secundo a veritate eos aberrare qui de mente Romanæ Sedis adfirmant, Vulgatam Clementis in rebus tantum fidei & morum esse authenticam, quatenus præter typographica menda & alia quoque vitia completatur, quæ sint genuini foetus non quidem typographorum, sed vel ipsius antiqui Interpretis, vel Romanorum Correctorum.

XXXVII. Quamquam me opportuniore loco, si Deus adjuverit, promisi a proposito locuturum de huiusmodi negotio, haud tamen valeo hunc diu retinere conceptum sermonem. Si de mente Romanæ Sedis Vulgata Clementis complecteretur mendum quantumvis minimum antiqui Interpretis vel Romanorum Correctorum dicas, amabo te, cur tantam diligentiam adhibuit, & sub gravissimis poenis inhibuit, ne typographi auderent vel minimum apiculum de Textu correcto mutare, addere, vel ab eo detrudere? Quis crederet Romanam Sedem tam constanti voluntate invigilasse pro custodia cujuslibet literulæ vel apiculi correcti Textus, si aliunde credidisset non nulla in eodem Textu reperiri, quæ saperent vitia antiqui Interpretis vel Romanorum Correctorum? annon authenticæ Vulgatæ primò & potissimum huiusmodi menda detrahunt? annon Hæretici pro mendis, quæ affingunt

(a) V. n. XLIX.

antiquo Interpreti & Romanis Correctoribus, quæque in Textu correcto superesse restantur, acriter jamdudum propugnarunt, & acrius hodie propugnant? quam igitur ineptissimum & frustraneum remedium non applicuisset Romana Sedes, si pro eò quod minus interest, insudasset, mendis verò antiqui Interpretis & Correctorum, quæ ipsa credidisset in Bibliis adhuc superesse, quæque in hac serie rerum forent maximi ponderis, nihil penitus providisset? *Adam* in confesso est apud omnes, Vulgatæ Textum ante Sixtum V. & Clementem VIII. authenticum canonicumque fuisse in rebus fidei & morum; quid ergo emolumenti ex tot laboribus Romanorum Pontificum, Romanorumque Patrum Catholici suscepissent, si idem Vulgatæ Textus post Sixtum & Clementem etiam in rebus tantum fidei & morum authenticus foret? Amplissimus Papa Clemens eo tantum in casu concessit aliquid mutari posse de Textu excuso in typographia Vaticana, ubi manifestus error typographi inveniretur: *ne minima*, inquit, *quidem particula de Textu mutata, addita, vel ab eo detracta, nisi aliquid occurrat, quod typographica incuriæ manifeste adscribendum sit*. Nota *manifeste*, quo certe indicatur non sufficere simplex dubium ad hoc, ut quis possit licite aliquid vel minimum de Vaticano Textu mutare, sed requiritur ut mendum typographicum sit indubium & manifestum; qua de causa ea tantum præli vitia, testor me mutuo accepturum in sequenti paragrapho a P. Henrico de Bukentop, quæ manifesta esse ex penu quoque meo probavi; cætera vero minime adoptare ausus sum. Nec velim, putes, solum Clementem VIII. in præfatis Diplomatis sub poena excommunicationis latæ sententiæ vetuisse, ne exemplar Romanum, in aliqua vel minima particula deferretur vel mutaretur; sed *iisdem verbis*, testatur Bukentop (a) scripsit Paulus V. ad Joannem, & Balthasarum Mo-

(a) Lib. III. cap. VII. puncto II. pag. 506. col. 2.

Moretos in Brevis dato 1611. Item Urbanus VIII. in altero expedito 14. Augusti 1641. Quod si postea Romana Sedes non obstante quod crederet, in Textu correcto superesse menda Interpretis vel Correctorum corrigenda, adhuc tam districte, tamque gravibus poenis inhibuisset vel minimam mutationem correcti Textus, quilibet certe dicere posset de ipsa, quod olim de Tridentinis Patribus evomuerunt Hæretici: nimirum suo calculo probavisse menda Interpretis & Correctorum; crassa iniquaque incititia prohibuisse ne de correcto Textu eliminarentur; tyrannica lege vetuisse emendationem illorum vitiorum quæ apertis oculis & ipsa agnovit. Vide in quot scopulis offendunt qui nulla posita distinctione inter Vulgatam inemendatam & correctam, id de ista libere affirmant quod eximii Theologi, aliqua cum cautela de illa adstruebant. Sed præter, repetam, propositum hæc dixi.

§. IV.

De Regula inveniendi atque habendi in omnibus codicibus Bibliorum Clementis quovis loco, & tempore editis, Vulgatam Latinam veterem etiam a mendis typographicis perpolitam.

XXXVIII. Typographica menda licet non ita dignitatem Textus correcti Vulgatæ Latinæ saucient, atque si diceretur, eum complecti etiamnum menda Interpretis vel Romanorum Correctorum, nihilo tamen secius quantum & ista suo modo ei detraxerint neminem, arbitror, eruditorum esse qui ignoret. Si de Hæreticis sermo fiat, sola recordatio Thomæ Jamesii rem affatim conficiet; cui quippe typographica menda, quæ codices Bibliorum Sixti V. an. 1590. contraxerant, incitamento fuere, ut in lucem Londini proderet famosum Libellum, inepto impioque lemmate inscriptum *BELLUM PAPALE*, hujusce-

modi quoque themata aptans Vulgatæ correctæ; & Catholicis qui ista utuntur: *Argentum tuum versum est in scoriam: vinum tuum mixtum est aqua.* (a) *Aufer rubiginem de argento, & exhibis vas purissimum.* (b) Hanc Jamesii faciem ad satietatem biberunt Sixtinus Amamain Anti-Barbaro Biblico, Waltonus in Prolegomenis Polyglottæ, ac quotquot Jamesio fucum faciunt. Si loquamur de Catholicis, vir summus Franciscus Lucas Brugenfis si typographica menda quæ occurrerunt in Bibliis Vaticanis, nec non indices a Romanis Correctoribus confectos agnovisset, aliter forte sensisset de integritate Textus correcti, auctoritate Clementis VIII. excusi, sicut etiam in obsequium Romanæ Sedis ipsi quoque cordi fuisset a Literaria Republica remove persuationem illam, quam antea evulgarat de plerisque mendis, etiam antiqui Interpretis, in Vaticanis editionibus etiam nunc corrigendis. Dicam amplius, præfata præli vitia causa fuere, ut multi typographi Catholici haud adcurate ea distinguentes, a proposito retinuerunt in suis editionibus, perinde ac si forent ab ipso Spiritu Sancto dictata.

XXXIX. Ad confutandam jactantiam Jamesii neque hic locus est, & ex superioribus momentis sufficienter constat: ea in quibus Biblia Sixti V. discordant a Bibliis Clementis non esse foetus Sixti V. vel Romanorum Correctorum, sed Vaticani typographi. (c) Si enim fuissent legitimi foetus Sixti V., qua lege statim censuisset opus a se editum sub incudem revocandum? quomodo Clemens indatō rescripto ad Moretum potuisset adfirmare, Textum Vulgatæ a se editum esse illum, qui jussu Sixti V. recognitus fuit? Non me latet plerosque hodiernos Criticos maximam fidem, atque si esset quintum Evangelium, præstare iis quæ a Ven. Bellarmino in sua vita scripta esse

F

esse

(a) *Isaie I. v. 22.*(b) *Proverb. XXV. v. 4.*(c) *V. n. XXXII.*

esse feruntur; sed ad opportuniorem locum hujusmodi re-
crisim reservabimus.

XL. Circa Lucam Brugensem id mihi ceu clarum si-
gnum suppetit, quo moveor ad conjiciendum tam typo-
graphica menda trium Bibliorum Vaticanorum, quàm in-
dices correctorios Romanorum Patrum Brugensem latu-
isse; namque in libro quem Brugenſis edidit mendorum
corrigendorum in Bibliis Vaticanis, interdum ita quædam
scripturæ loca taxat, quasi quod consultò fuissent in illis
Bibliis consignata, revera tamen typi tantum vitio irre-
pserant, potissimum in Bibliis Vaticanis An. 1593. quibus
ipse usus est; non autem in aliis, & signanter 1592. Ut
quisque de hujusmodi Brugenſis involuntario errore secu-
rus existat, en non nulla exempla. Biblia Vaticana 1593.
habent.

Exodi VIII. v. 26. *immolabimus Deo nostro?* præli vi-
tio cum interrogationis nota; quem locum Romani Cor-
rectores jam in syllabo mendorum Bibliorum an. 1592.
castigarunt, ut infra constabit; (a) & tamen Bru-
genſis uti locum in omnibus Bibliis Vaticanis consultò re-
ceptum notat, dicens, *sine interrogationis nota*.

Levit. XIX. v. 9. *Cumq. messueris*; Brugenſis notat:
Interpres non addit copulativam Que; & tamen in eodem
syllabo Correctores Romani hunc typographicum errorem
jam notarant. (b)

Psal. CXVIII. v. 46. *loquebar de testimoniis*: Brugen-
ſis notat: *non scribas de loco in*; & tamen ex Bibliis 1592.
constat ly de typographi incuria irrepsisse in Bibliis
1593. (c)

Jerem. XLVIII. v. 18.: *vastator Moab ascendet ad te,*
dissipabit munitiones tuas: Brugenſis: *Præterita non sunt*
in futurum mutanda: ascendet dissipabit; & tamen præ-
fa-

(a) N. XLIII. errato 3.

(b) Vide n. XLIII. errato 6.

(c) Vide n. XLIV. errato 37.

fatum typi vitium Correctores in syllabo respondenti Bi-
bliis 1592. antea monuerant. (a)

I. Machab. XII. v. 52. *qui cum ipso erant*: Brugenſis:
Retinendum est plusquam perfectum, fuerant, non *substi-*
tuendum imperfectum erant: & tamen quod hujusmodi
mendum in solis Bibliis 1593. irrepsit, constat ex Bi-
bliis 1592. habentibus *cum ipso fuerant*: & syllabo Biblio-
rum 1593., ubi præfatum mendum castigatur errato 56.

II. Machab. XI. v. 18. *Quæ res permittebat, conces-*
si: Brugenſis: *Prima persona concessi nullo est modo ad-*
mittenda; verum hanc notam dubio procul præterisset si
scrutatus fuisset vel syllabos Bibliorum 1592., & 1593.,
nec non Textum Bibliorum 1598. qui legit: *Quæ res*
permittebat, concessit.

Matth. VIII. v. 28.: *cum venissent*: Brugenſis: *non*
est mutandum singulare venisset cum plurali venisset: ve-
rùm tam Biblia 1592. quam 1598. legunt *venisset*; quod
pariter ita legendum monuerant Correctores in syllabo Bi-
bliorum 1593.

Matth. XVII. v. 1. *post dies sex assumpsit*: Brugen-
ſis: *non mutes præsens assumit cum præterito assumpsit*:
sed quàm inaniter id monuerit liquet rum ex Bibliis 1592.
& 1598. quæ habent *assumit*, & syllabo 1593.

I. ad Timoth. V. v. 8. *bis contenti sumus*: Brugen-
ſis: *Præsens indicativi sumus mutatur ab aliis in præsens*
imperativi sumus; verum de Bibliis 1592. & 1598. & de
monitu Correctorum 1593. minime id verificatur.

Tandem, ut alia missa faciam, Apocalyp. II. v. 24.:
quia Thyatiræ estis: Brugenſis monet legendum, *qui Thya-*
tiræ estis: sed ante ipsum hoc idem monuerant Correcto-
res Romani in syllabis 1592; 1593. & Textus Biblio-
rum 1598. reapse legit: *qui Thyatiræ estis*.

XLI. Tantum igitur abest, ut annotationibus Francisci
Lucæ Brugenſis confidenter adhæreamus, quoniam si nec
de

(a) Vide n. XLIII. errato 42.

de præli vitiis Bibliorum Vaticanorum instructus fuit, & quæ interdum in solis codicibus Bibliorum 1593. irreperant, universis Vaticanis Bibliis perperam tribuit; ut clare eruitur ex famoso illo suo libro a se vocato: *Romanae correctionis . . . loca insigniora*, quis de ejus fide non prudenter dubitabit, dum quasdam alias lectiones, quæ habentur in universis Bibliis Vaticanis infirmare audet, testans, se aliter legisse in pluribus veteribus manuscriptis? quapropter hæc & alia Henricum de Bukentop excitavit, ut virgula censoria passim Brugensem notaret. (a) Quoad typographos juvat me nuper antea credidisse, eos ex ignorantia tam mendorum typographiarum Vaticanarum, quam syllabularum Romanorum Correctorum non nulla consignasse in codicibus suarum editionum, quæcum Textu correcto edito sub Clemente minime congruunt: quod si postea scienter ac temere id fecerint, haud video, qua lege non inciderint in excommunicationem majorem latæ sententiæ Clementis VIII. Pauli V. & Urbani VIII., ut in superiori paragrapho præfatum est (b). Constat itaque non levi detrimento, ignorantiam typographorum mendorum, Ecclesiæ Dei fuisse; heinc in præsentia quod mihi negotium maxime facessit illud est, quod si animo occurreret tot mendorum typographorum corrigendorum indices hic texere, quot ab anno 1592. ad hæc usque tempora editiones Bibliorum confectæ sunt, perdifficili sane, & propemodum infinito mihi labori esset, & e contra tam exantlato labori neque pro centesima parte aliquis bonus fructus responderet: si omittam omnino, nec satis certe illi malo occurram, quod hac nostra ætate grafatur contra authenticam Vulgatæ Clementis, altius in dies radices agit, & propter quod coercendum non sine gravi diutinaque molestia hancce adgressus sum arduam spartam.

(a) Maxime libro II. ad versum 35. cap. v. Marci pag. 271. col. I. Libri III. cap. VII. puncto v. pag. 513. col. 2. & alibi. Leges quoque paulo infra dicenda num. LVII.

(b) V. n. XXXVII.

tam. In tanta igitur rerum vicissitudine ac implexitate opere pretium existimavi, suppeditare quandam methodum, sive regulam qua unusquisque fidelis, & multo magis typographus ex se se valeret in quolibet codice cujuscunque editionis Bibliorum Clementis certò, & indubitanter distinguere & definire omnia præli vitia, quibus ille aut illi codices scatent; valeret insuper eadem methodo invenire veram sinceramque lectionem, sive vocem, sive syllabam, sive literulam, etiam minimum apiculum, quæ illis in locis substituenda sunt. Jam quod instat, expediam.

HÆC EST REGULA.

XLII. In primis ter necessum est, habeas unum saltem ex codicibus impressis in typographia Vaticana anni scilicet 1592. vel 1593. vel 1598., ita ut si nullus horum codicum tibi adest, haudquaquam fructum aliquem ex hujuscemodi Regula consequi poteris. Secundo habeas pariter, opus est, syllabum errorum corrigendorum respondentem codici illius Vaticanæ editionis quem ad manus habes, ut nimirum primum syllabum scrutari teneberis, si tibi præsto est codex in *Folio* primæ Vaticanæ editionis; secundum syllabum, si habeas codicem in *Quarto majori* secundæ editionis; tertium, si tertiam in *Quarto minori*. Quo habito, si qua emergit difficultas de lectione vel quantumvis minima particula, quam tibi exhibet codex tuus recentior editus Romæ, aut Antuerpiæ, aut Venetiis, aut Parisiis, vel alibi, primò hanc lectionem, de qua dubitas, petes apud præfatum codicem Vaticanum qui tibi præsto est: qua petita & inventa progredieris ad examinandum in syllabo qui respondet tuo Vaticano codici, utrum scilicet super præfata selecta lectione Romani Correctores aliquid notarint: si notarint, jam difficultatem definies ad fidem syllabi; si nihil, redibis ad Vaticanum codicem, & ad normam lectionis, quam iste ti-

de præli vitiis Bibliorum Vaticanorum instructus fuit; & quæ interdum in foliis codicibus Bibliorum 1593. irrepperant, universis Vaticanis Bibliis perperam tribuit; ut clare eruitur ex famoso illo suo libro a se vocato: *Romanæ correctionis . . . loca insigniora*, quis de ejus fide non prudenter dubitabit, dum quasdam alias lectiones, quæ habentur in universis Bibliis Vaticanis infirmare audet, testans, se aliter legisse in pluribus veteribus manuscriptis? quapropter hæc & alia Henricum de Bukentop excitavit, ut virgula censoria passim Brugensem notaret. (a) Quoad typographos juvat me nuper antea credidisse, eos ex ignorantia tam mendorum typographiæ Vaticanæ, quàm syllaborum Romanorum Correctorum non nulla consignasse in codicibus suarum editionum, quæcum Textu correcto edito sub Clemente minime congruunt: quod si postea scienter ac temere id fecerint, haud video, qua lege non inciderint in excommunicationem majorem latæ sententiæ Clementis VIII. Pauli V. & Urbani VIII., ut in superiori paragrapho præfatum est (b). Constat itaque non levi detrimento, ignorantiam typographorum mendorum, Ecclesiæ Dei fuisse; heinc in præsentia quod mihi negotium maxime faceffit illud est, quod si animo occurreret tot mendorum typographorum corrigendorum indices hic texere, quot ab anno 1592. ad hæc usque tempora editiones Bibliorum confectæ sunt, perdifficili sane, & propemodum infinito mihi labori esset, & e contra tam exantlato labori neque pro centesima parte aliquis bonus fructus responderet: si omittam omnino, nec satis certe illi malo occurrat, quod hac nostra ætate grassatur contra authentiam Vulgatæ Clementis, altius in dies radices agit, & propter quod coercendum non sine gravi diutinaque molestia hancce adgressus sum arduam spartam.

(a) Maxime libro II. ad versum 35. cap. v. Marci pag. 271. col. 1. Lib. III. cap. VII. puncto v. pag. 513. col. 2. & alibi. Leges quoque paulo infra dicenda num. LVII.

(b) V. n. XXXVII.

tam. In tanta igitur rerum vicissitudine ac implexitate opere pretium existimavi, suppeditare quandam methodum, sive regulam qua unusquisque fidelis, & multo magis typographus ex se se valeret in quolibet codice cujuscunque editionis Bibliorum Clementis certò, & indubitanter distinguere & definire omnia præli vitia, quibus ille aut illi codices scatent; valeret insuper eadem methodo invenire veram sinceramque lectionem, sive vocem, sive syllabam, sive literulam, etiam minimum apiculum, quæ illis in locis substituenda sunt. Jam quod instat, expediam.

HÆC EST REGULA.

XLII. In primis ter necessum est, habeas unum saltem ex codicibus impressis in typographia Vaticana an, scilicet 1592. vel 1593. vel 1598., ita ut si nullus horum codicum tibi adest, haudquaquam fructum aliquem ex hujuscemodi Regula consequi poteris. Secundo habeas pariter, opus est, syllabum errorum corrigendorum respondentem codici illius Vaticanæ editionis quem ad manus habes, ut nimirum primum syllabum scrutari teneberis, si tibi præsto est codex in *Folio* primæ Vaticanæ editionis; secundum syllabum, si habeas codicem in *Quarto* majori secundæ editionis; tertium, si tertiam in *Quarto* minori. Quo habito, si qua emergit difficultas de lectione vel quantumvis minima particula, quam tibi exhibet codex tuus recentior editus Romæ, aut Antuerpiæ, aut Venetiis, aut Parisiis, vel alibi, primò hanc lectionem, de qua dubitas, petes apud præfatum codicem Vaticanum qui tibi præsto est: qua petita & inventa progredieris ad examinandum in syllabo qui respondet tuo Vaticano codici, utrum scilicet super præfata selecta lectione Romani Correctores aliquid notarint: si notarint, jam difficultatem definies ad fidem syllabi; si nihil, redibis ad Vaticanum codicem, & ad normam lectionis, quam iste ti-

bi exhibet, nedum deprehendes vitium, si quod spiret codex tuus recentior, sed quoque conspicies lectionem, quæ eo loci in tuo codice recentiore substituenda foret. Ut ordinate procedamus prius subiiciuntur syllabi, postea majoris claritatis gratia nonnulla exempla. Præfandum tamen refert, hoc in negotio facem mihi prætulisse ipsos venerabiles Romanos Correctores, ut ex præcedenti paragrapho haud obscure eruitur; tametsi ut Lectoribus magis opem ferrem in consignandis eorumdem syllabis hanc methodum tenere duxi: *primò* in fronte cuiuslibet mendi & respondentis correctionis ponam numerum arithmeticum, ut facilius, ubi mihi occasio occurrat alicujus citandi, inveniatur: *secundò* non ad instar syllabularum, quos Romani Correctores conscripserunt indicibus 1598., per paginas scilicet & paginarum versus, indicabo loca in quibus typographia Vaticana offendit, sed per Bibliorum libros, capita, & versiculos, cum faciliiori negotio, expertus sim, loca citata inveniri.

SYLLABUS I.

Pro Bibliis Vaticanis in Folio Anno MDXCII.
impressis.

Errata.

Corrige.

XLIII.

1. Genes. XIX. 6.	hostium	ostium
2. XXIV. 64.	conspectu	conspecto
3. Exod. VIII. 26.	Deo nostro?	Deo nostro:
4. XII. 42.	observabilis Domino	observabilis Domini
5. Levit. XVIII. 27.	Omnis	Omnes
6. XIX. 9.	Cumq.	Cum
7. 19.	testa	texta
8. Numer. II. 9.	enumerati	annumerati
9. Deut. XXXII. 6.	Et Et insipiens?	& insipiens?
10. Josue VIII. 29.	Præcepitque, &	Præcepitque Josue, &
11. XI. 9.	combussit. 10. Reversusq.	combussit igni. 10. Reverfusq.
12. XII. 7.	Filiis Israel	Filii Israel
13. Judic. IV. 22.	egressaq. Jahel in occursum ejus, & dixit ei:	egressaq. Jahel in occursum ejus, dixit ei:
14. IX. 55.	cum erant	cum eo erant
15. Ruth III. 7.	discooperto pallio, a pedibus ejus se proiecit.	discooperto pallio a pedibus ejus, se proiecit.
16. I. Reg. III. 12.	super donum ejus:	super domum ejus:
17. X. 23.	& rursum.	& sursum.
18. XXVII. 3.	ejus, & duæ uxores	ejus, & David, & duæ uxores
19. II. Reg. III. 20.	& viri ejus	& viris ejus

	<i>Errata.</i>	<i>Corrige.</i>
20.	29. nec deficiet	nec deficiat
21.	XXIII. 25. Elica de Arori	Elica de Harodi
22.	III. Reg. IV. 11. Nepha Dor,	Nephat-dor,
23.	IX. 13. Hæccine	Hæcine
24.	XXI. 1. qui erat	quæ erat
25.	XXII. 15. tradet eum	tradet eam
26.	IV. Reg. IV. 21. clausit hostium:	clausit ostium:
27.	XXIV. 19. Joakin,	Joakim.
28.	II. Paral. XXXI. 10. Azaria	Azarias
29.	XXXII. 12. altare	altari
30.	I. Esdr. III. 2. Jesue	Josue
31.	VI. 15. sextus Darii regis	sextus regni Darii regis
32.	Judith V. 20. Jebuzæum	Jebusæum
33.	XIII. 1. hostia	ostia
34.	XV. 9. Joachim	Joacim
35.	XVI. 23. substulerat	fustulerat
36.	Job XXI. 9. securæ sunt	securæ sunt
37.	XXXI. 28. Deum altissimum?	Deum altissimum.
38.	Psal. LXXXVIII. 8. in circuitu	in circuitu
39.	Sapient. XVII. 13. in scientiam	in scientiam
40.	Eccles. VIII. 19. non facies rixam	non facias rixam
41.	Isai. LXV. 20. per centum annorum	puer centum annorum
42.	Jerem. XLVIII. 18. ascendet ad te, dissipabit	ascendit ad te, dissipavit
43.	Ezech. XXI. 20. Ammon, & ad Judam	Ammon, & ad Judam
44.	28. evagina te... lima te	evaginate... lima te
45.	Nahum III. 17. est, earum & avolaverunt, & non est cognitus locus ubi fuerint.	est, & avolaverunt, & non est cognitus locus earum ubi fuerint.

	<i>Errata.</i>	<i>Corrige.</i>
46.	I. Machab. XIII. 15. quod habebat	quod debebat
47.	II. Machab. XI. 18. concessi.	concessit.
48.	Matth. XXVII. 43. si vult, eum:	si vult eum:
49.	Marc. VI. 26. Et contristatus est rex propter jurandum:	Et contristatus est rex: propter jusjurandum.
50.	Joan. VIII. 54. si ergo glorifico	si ego glorifico
51.	Act. III. 18. qui prænunciavit	quæ prænunciavit.
52.	XIII. 6. virum magnum	virum magum
53.	Roman. XIV. 7. moritur.	moritur.
54.	Ephes. IV. 9. partes terræ.	partes terræ?
55.	V. 27. in gloriosam	gloriosam
56.	II. ad Thes. I. 12. nomen Domini Jesu Christi... & Domini nostri Jesu Christi.	nomen Domini nostri Jesu Christi... & Domini Jesu Christi.
57.	Apocal. II. 24. quia Thyatiræ estis	qui Thyatiræ estis

Sequuntur & alia menda quæ statim calamo, vel alio modo fuerunt in omnibus codicibus eorundem Bibliorum 1592. castigata, ut ei quoque innotescant qui forte inciderit in codicem aliquem, si qui manus Correctorum fugerit.

	<i>Errata</i>	<i>Correcta.</i>
58.	Gen. XIV. 10. remanserunt	remanferant
59.	Exod. IX. 24. tantaq.	tantaq.
60.	Levit. IX. 3. agnos,	agnū,
61.	Numer. XXIII. 30. Balam, vel Balac	Balaā
62.	Deut. XXXII. 39. occido	occidā
63.	Jos. IV. 23. Domini	Domino
64.	II. Reg. III. 23. nunciatumq.	nunciatum
65.	III. Reg. II. 4. vias meas	vias suas
66.	XIII. 23. propheta	prophetæ

<i>Errata.</i>	<i>Correcta.</i>
67. Sapient. XI. 16. quod quidem	quod quidam
68. Ecclesiasti. VII. 4. Noli quærere Domino	Noli quærere a Domino
69. Isaia XLII. 27. Ecce adsum	Ecce adsunt
70. Jerem. XVII. 9. cor hominis	cor omnium
71. XXII. 3. contristari	contristare
72. LII. 28. triginti tres	viginti tres
73. Ezech. XLII. 8. gazophyciorum	gazophylaciorum
74. Aggæi I. I. filium Josades	filium Josedec
75. Act. IX. 10. Damasci mine	Damasci nomine

Alia typographica menda quæ in iisdem Bibliis 1592. invenit Henricus de Bukentop Lib. III. cap. v. pag. 404.

76. Num VI. 21. cuur	cum
77. Josue XIII. 16. planiciem	planitiem
78. I. Reg. VI. 21. VII. I. 2. Caria Thiarim	Cariathierim
79. XIII. 5. curuum	curruum
80. IV. Reg. IX. 11. dixerut	dixerunt
81. Paralip. XIII. 5. 6. Caria Thiarim	Cariathiarim
82. Psal. LV. in titulo Allophili	Allophyl
83. Ecclesiast. XVI. 9. Loth	Lót
84. XXIV. 41. fluvii Dioryx	dioryx
85. XLI. 10. quæruntur filii	queruntur filii
86. Jerem. IV. 31. inter morientis	intèrmorientis
87. XLVIII. I. fonfusa est civitas	confusa est civitas
88. III. 22. Chanaam	Canaan
89. Ezech. XXVIII. 13. Topatius	Topazius
90. Daniel XIII. 26. pomaria	pomario
91. Matth. XV. 6. irritum	irritum
92. Luc. XII. 48. digna, plagis vapulabit	digna plagis, vapulabit
3. Joan. VI. 35. dixit autem ei Jesus	dixit autem eis Jesus

<i>Errata.</i>	<i>Corrige.</i>
94. Act. XIII. 46. dixerunt	dixerunt
95. XVII. 15. Sylam	Silam
96. XXV. 21. ad Casaream	ad Casarem
97. I. ad Corinth. VIII. 6. unus Deus	unus est Deus
98. ad Tit. I. 12. ventris pigri	ventres pigri
99. Apocal. XVI. 4. effugit	effudit

SYLLABUS II.

Pro Bibliis Vaticanis in Quarto majori Anno MDXCIII. impressis.

<i>Errata.</i>	<i>Corrige.</i>
XLIV.	
1. Gen. XXVI. 12. In ipso	in ipso
2. XLII. 37. si non reduxeto	si non reduxero
3. Exodi V. 20. occurreruntq.	occurreruntq.
4. VIII. 26. Domino Deo nostro?	Domino Deo nostro.
5. XII. 42. observabilis Domino	observabilis Domini
6. XIII. 15. iumentorum	iumentorum
7. XV. 16. in magnitudine	in magnitudine
8. XVI. 13. Factum est	Factum est
9. XXIX. 33. & sanctificentur	& sanctificentur
10. Levit. XIX. 9. Cumq. messueris	Cum messueris
11. XXVII. 26. nemo sanctificare	nemo sanctificare
12. Numer. I. 34. ad bella pocedere	ad bella procedere
13. II. 9. enumerati sunt	annumerati sunt
14. XIII. 30. Amorraus	Amorrhæus
15. Deuter. XX. I. æquitatus & curus	equitatus & curus

	<i>Errata.</i>	<i>Corrige.</i>
16.	xviii. 45. apprehent	apprehendent
17.	Josue iii. 9. vebum Domini	verbum Domini
18.	x. 41. Gozen	Gosen
19.	xiii. 18. & laffa	& Jassa
20.	xv. 49. Dann	Danna
21.	Judicum v. 15. Barathrum	barathrum
22.	xx. 33. virbem	verbum
23.	Ruth. iiii. 7. discooperto pal- lio, a pedibus ejus se proie- cit	discooperto pallio a pedibus ejus, se proiecit
24.	I. Reg. ii. 11. sacerdotes	sacerdotis
25.	xiv. 34. & & arietem oc- cidite	& arietem, & occidite
26.	II. Reg. vi. 22. & Judam	& ludam
27.	xxii. 28. Amnon, & dixe- ro	Amnon vino, & dixero
28.	xxiv. 22. in visum	in usum
29.	III. Reg. vi. 31. Et ingressu	& in ingressu
30.	xxii. 15. tradet eum	tradet eam
31.	IV. Reg. i. 4. non descendes	non descendes
32.	I. Paralip. vi. 16. Merari.	Merari.
33.	xvii. 9. & habitabitabit	& habitabit
34.	Judith. xiii. 28. capu	caput
35.	xv. 9. Joachim	Joachim
36.	Psal. xciii. 3. Dominus	Domine.
37.	Cxviii. 46. Et loquebar de testimoniis	Et loquebar in testimoniis
38.	Cxxx. i. non exaltatum	non est exaltatum
39.	Ecclesiaste iiii. 18 in corde filiis	in corde meo de filiis
40.	Sap. xiv. 8. mledictum	maledictum
41.	xvii. 12. in scientiam	inscientiam
42.	xxxiii. 17. ipse spe speravi	ipse speravi

	<i>Errata.</i>	<i>Corrige.</i>
43.	xxxix. 16. ut enarrem	ut enarrem
44.	xl. 17. in voutate	in voluntate
45.	Jerem. xv. 5. Jernsalem	Jerusalem
46.	xxvii. 21. dicit Domini	dicit Dominus
47.	xlvi. 13. venturus est	venturus esset
48.	24. in manus	in manu
49.	26. bis in manus	bis in manu
50.	L. 42. sunt & misericor- des	sunt & immise- ricordes
51.	Ezech. xxiv. 19. Et dixit ad eos : fermo	Et dixit ad me populus: Qua- re non indicas nobis quid ista significent, que tu facis? Et di- xit ad eos: sermo
52.	xl. i. viam educentem	viam ducentem
53.	Osee ii. 23 absque	Absque
54.	Miche. i. 6. & & detraham	& detraham
55.	I. Machab. x. 80. & eiecerunt	& iecerunt
56.	xii. 52. ipso erant	ipso fuerant
57.	xiii. 15. quod habebat	quod debebat
58.	xiv. 40. susceperunt	susceperunt
59.	II. Machab. viii. 9. datis eis	dati ei
60.	xi. 18. concessi	concessit
61.	Matth. viii. 28. venissent	venisset
62.	xvii. i. assumpsit	assumit
63.	xxvi. 53. angelorum.	angelorum?
64.	Marc. vi. 10. inde: v. ii. quicun- que	inde: v. ii. & quicunque
65.	vii. 15. hominem & in- troiens	hominem intro- iens
66.	30. suam, & inve- nit	suam invenit

	<i>Errata.</i>	<i>Corrige.</i>
67.	Joan. i. 36. dixit	dicit
68.	v. 13. quis sanus	qui sanus
69.	vi. 35. Dixit autem ei Jesús	Dixit autem eis Jesús
70.	Act. vii. 5. hereditarem	hereditarem
71.	xv. 20. fornicationis	fornicatione
72.	xvi. 35. magistratus	magistratus
73.	I. Corinth. vi. 13. Deus autem hunc	Deus autem & hunc
74.	viii. 6. unus Deus	unus est Deus
75.	Ephes. i. 21. virtutem domi- nationem	virtutem & do- minationem
76.	Judæ 13. dispumantes	despumantes
77.	Apocal. xi. 18. adventi	advenit

Alia Typographica menda quæ in Bibliis 1593. invenit
Bukentop Lib. III. Cap. 6. num. 4. pag. 502.

78.	Levit. xxvi. 16. consumat	consumat
79.	Deut. xviii. 6. babitat	habitat
80.	xxiv. 14. tnas	tuas
81.	Ruth. iv. 3. Elimelec	Elimelech
82.	I. Reg. vii. 7. Masphat	Masphath
83.	xxiv. 13. Dominns	Dominus
84.	II. Reg. xiii. 14. obpressit	oppressit
85.	xix. 22. filia Sarviæ	fili Sarviæ
86.	I. Paralip. xviii. 16. Abimelec	Abimelech
87.	II. Paralip. xvii. 3. Josaphath	Josaphat
88.	Job. xxi. 9. securæ	secutæ
89.	xxxiii. 19. quoque	quoque
90.	Sapient. xiv. 8. mle dictum	maledictum

	<i>Errata.</i>	<i>Corrige.</i>
91.	Ibidem illud	illud
92.	Isaiæ xix. 12. tbi	tibi
93.	xxxviii. 21. defcicis	de ficis
94.	xliv. 20. filiis sterilitatis	fili sterilitatis
95.	L. 5. abiit	abii
96.	Jerem. xvii. 13. recedentes à re	recedentes a te
97.	xxv. 3. Ammon	Amon
98.	xxxix. 5. iu campo	in campo
99.	Baruch. ii. 28. præcepisti eis	præcepisti ei
100.	Zachar. i. 13. consolatoria	consolatoria
101.	I. Machab. iv. 26. Quicumque	Quicumque
102.	Matth. i. 15. genit	genuit
103.	x. 4. Chananaus	Cananaus
104.	xv. 7. Hypocryta	Hypocrita
105.	Marc. vi. 35. hota præterit	hora præterit
106.	Luc. x. 23. dicit	dixit
107.	xviii. 39. misere mei	miserere mei
108.	xxii. 34. donet	donec
109.	Act. xvii. 32. dixerunt	dixerunt
110.	xviii. 25. & & fervens	& fervens
111.	Galat. ii. 8. circumfionis	circumcisionis
112.	ad Thimoth. i. 10. Salvaroris	Salvatoris
113.	ad Tit. i. 7. iracuudum	iracundum
114.	8. justum	justum
115.	ii. 11. gratia	gratia
116.	I. Joan. ii. 21. veritarem	veritatem
117.	Apoc. ii. 24. quia Thyatiræ	qui Thyatiræ
118.	xvii. 4. inaurato	inaurata

SYLLABUS III.

Pro Bibliis Vaticanis in Quarto minori Anno
MDXCVIII. impressis.

<i>Errata.</i>		<i>Corrige.</i>
XLV.		
1. Genes. III.	2. Dominns	Dominus
2.	IV. 10. frarris	fratris
3.	XLIV. 16. tuotum	tuorum
4. Exod. VIII.	26. Deo nostro?	Deo nostro.
5.	XII. 41. observabilis Do- mino	observabilis Do- mini
6.	XIV. 7. curuum	curruum
7. Levit. XIX.	9. Cumq.	Cum
8. Num. II.	9. enumerati	annumerati
9.	XIII. 30. Amorraus	Amorrhæus
10.	XVIII. 12. frumenti, & quid- quid	frumenti, quid- quid
11.	XXVI. 4. iste numerus	iste est numerus
12.	24. a quo quo fa- milia	a quo familia
13.	XXIX. 36. vitulum unum, agnos	vitulum unum, arietem unum, agnos
14. Josue II.	24. euncti	cuncti
15.	X. 3. Lachis, ad Da- bir	Lachis, & ad Dabir
16.	17. reges, & se ab- sconderant in spelunca	reges latentes in spelunca
17.	41. Gozen	Gosen
18.	XVI. 7. descendit de Ja- noe	descenditque de Janoe

*Errata.**Corrige.*

19. Judic. v.	15. Barathrum	barathrum
20.	XIII. 14. quidquid	& quidquid
21. Ruth. II.	1. autem vir	autem viro
22.	III. 7. discooperto pal- lio, a pedibus ejus se proiecit	discooperto pal- lio a pedibus ejus, se proiecit
23. I. Reg. XIV.	34. arietem occidite	arietem, & oc- cidite
24.	XXVIII. 14. pallio. intellexit	pallio. Et intel- lexit
25. III. Reg. VIII. II.	porerant	poterant
26.	XI. 33. adoravit	adoraverit
27.	XIX. 11. Dominus, post	Dominus, & post
28.	XXI. 1. qui erat	quæ erat
29. IV. Reg. XVI.	15. holocaustum	holocaustum
30. I. Paralip. IV.	25. Mafsam filius ejus. v. 26. Fili Maf- ma... Semei fi- lius	Mafsam filius ejus, Mafma filius ejus. v. 26. Filii Maf- ma... Semei filius ejus.
31.	XVII. 22. & Domine	& tu Domine
32. I. Esdræ II.	52. Bessuth	Besluth
33.	60. Tobia, & filii	Tobia, filii
34. Tob. II.	18. nutant	mutant
35. Judith XIII.	28. perforati	perforari
36.	XV. 9. Joachim	Joachim
37. Psal. LXXVIII.	2. esca	escas
38.	CXVII. 24. quem	quam
39.	CXVIII. 46. de testimoniis	in testimoniis
40.	CXLIV. 19. saulos	salvos
41. Proverb. I.	32. Avversio	Aversio
42.	VI. 30. futur	furatur
43. Sap. XVII.	12. in scientiam	in scientiam

	<i>Errata.</i>	<i>Corrige.</i>
44. Ecclesiast. VI. 31.	alligaiura	alligatura
45. VIII. 19.	non facies rixam	non facias rixam
46. XXXIII. 17.	ipse spe speravi	ipse speravi
47. XXIX. 6.	tronitruo	tonitruo
48. XLIV. 13.	& circino	& in circino
49. LIX. 21.	de ore feminis tui	de ore tuo, & de ore feminis tui
50. Jerem. VII. 23.	ei	eis
51. XIII. 18.	defecdit	descendit
52. XXIII. 36.	videntis	viventis
53. XXVI. 19.	timuerunt	timuerunt
54. XXVII. 8.	doncc	donec
55. XXX. 21.	accedit	accedet
56. XLVI. 13.	est	esset
57. XLVIII. 18.	ascendet ad te, dissipabit	ascendit ad te, dissipavit
58. L. 39.	ficariis	ficariis
59. Baruch. IV. 10.	superdixit	superduxit
60. Ezech. V. 6.	enim ea proiece- runt	enim mea proie- cerunt
61. XVI. 33.	eis vi	eis ut
62. XLVII. 23.	adveno	advena
63. Daniel II. 34.	percussit	percussit
64. Joel. II. 9.	current domos, conscendent	current: domos conscendent
65. Zach. IV. 10.	manus	manu
66. XIV. 10.	habitavit	habitabit
67. I. Mach. IV. 51.	appenderunt	appenderunt
68. II. Mach. VIII. 9.	datis eis	datis ei
69. 35.	extimaverat	existimaverat
70. XIII. 5.	hæ	hæc
71. Matth. III. 9.	contra vos	intra vos
72. VIII. 28.	venissent	venisset
73. IX. II.	vester:	vester?

	<i>Errata.</i>	<i>Corrige.</i>
74. XXVII. 20.	peteret	peterent
75. Mar. VI. 48.	contrarius	contrarius
76. Lucæ VIII. 30.	Quod: tibi	Quod tibi
77. X. 41.	solita es	solicita es
78. Joan. IV. 47.	ut discenderet	ut descenderet
79. VI. 35.	ei Jesus	eis Jesus
80. Act. III. 18.	pronunciavit	præunciavit
81. XIII. 6.	magnum	magum
82. XXI. 25.	indicantes	iudicantes
83. XXVI. 5.	testimonim	testimonium
84. I. ad Cor. I. 28.	non sint	non sunt
85. IV. 17.	fidelis Domino	fidelis in Domino
86. VIII. 6.	unus Deus	unus est Deus
87. XV. 8.	est mihi,	est & mihi
88. II. ad Cor. V. 5.	efficit, nos	efficit nos
89. Ad Hebr. VII. 23.	acti sunt	facti sunt
90. VIII. 5.	consummarer	consummaret
91. Apocal. XIX. 9.	dicit mihi: Hæc verba Dei ver- ba sunt.	dixit mihi: Hæc verba Dei ver- ba sunt.

XLVI. Quoniam P. Henrico de Bukentop neque ad horam, ut ipse testatur, (a) codex aliquis tertiæ Vaticanæ editionis, quem videre desiderarat, adfuit, mirum haud est si nullam super mendis Bibliorum 1598. laborem adhibuit: mihi e contra haud suppetit otium, ut in invenendis, quæ Correctores fugerunt, consumam; exceptis hisce tribus quæ præter intentionem occurrunt.

	<i>Errata.</i>	<i>Corrige.</i>
92. III. Reg. IV. II.	Nephat Dor	Nephat-dor
93. Marci VII. 4.	aforo	àforo
94. Act. XXIII. 30.	mihi eum ad te de- nuncians, &	mihi eum ad te denuncians: &

H 2

§. 5.

(a) Lib. III. cap. v. p. 489. col. 2.

Absolutis tribus syllabis mendorum corrigendorum in tribus Bibliis Vaticanis, quorum inspectio est absolute necessaria ad hoc, ut in omnibus codicibus Bibliorum Clementis quovis loco & tempore editis, valeamus invenire & habere Textum Vulgatæ Latinæ veteris, etiam a mendis librariorum perpolitam: modo ut quis vel vulgaris aciei Regulam nuper statutam facili negotio assequatur, & insuper ejusdem firmitatem funditus agnoscat, consilio mihi fuit, in sequenti paragrapho quinque suppeditare varia exempla, nec non tribus objectis, quæ contra eandem Regulam faciliter opponi possunt, facere satis.

§. V.

Supradicta Regula illustratur quinque exemplis, nec non a tribus spiculis vindicatur.

XLVII. *Exemplum primum.* Per codicem Primæ Vaticanæ editionis definitur, & castigatur vitium impressum in codicibus Pitteri editionis Venetæ 1740. Habeo ex gr. ad manum codicem Bibliorum Clementis a Pitterio impressum, & codicem primæ editionis Vaticanæ 1592. Codex Pitteri hanc mihi lectionem exhibet (a) *haud dubium quin Esther Mardocheus*. Mihi dubium inest, utrum hæc lectio sit vera & legitima, sive fideliter respondeat textui Vulgatæ veteris, quem Sixtus perpolivit, & Clemens edidit, an vero typographicum spiret mendum? heinc ad normam datæ Regulæ primò consului codicem Vaticanæ editionis, & detexi loco *Esther* poni *esset*, hac nimirum lege: *haud dubium quin esset Mardocheus*: deinde consului syllabum correctorium pro Bibliis 1592., & vidi Romanos Correctores nullum, de hujusmodi lectione Bibliorum 1592., verbum habuisse;

isti

(a) *Esther* xv. l.

isti igitur nullum typographicum mendum eodem irreplisse agnoverunt; & per consequens si mihi constat hanc lectionem: *haud dubium quin esset Mardocheus*, quæ habetur in Bibliis Vaticanis 1592. esse genuinam & sinceram, constabit quoque Pitteri codices præfato in loco completi typographicum errorem, & loco *Esther* legendum fore *esset*.

Exemplum secundum. Per inspectionem I. syllabi qui respondet codicibus primæ Vaticanæ editionis definitur, & castigatur mendum in iisdem Pitteri codicibus. Si conferam codicem Pitteri cum codice primæ Vaticanæ editionis, nullam sane deprehendo in codicibus Pitteri typographicum mendum super illud Ecclesiastici; (a) quoniam in codicibus utriusque editionis hæc habentur: *cum iracundo non facies rixam*; sed quoniam syllabus I. errato 40. taxat *facies*, & loco ipsius Correctores monent legendum *facias*, idcirco ex inspectione I. syllabi pro Bibliis primæ Vaticanæ editionis deprehendo, & corrigo mendum typographicum quo codices Pitteri obnoxii sunt.

XLVIII. *Exemplum tertium.* Ad fidem secundæ Vaticanæ editionis statuitur, & corrigitur mendum quo scaſcent codices editionis Venetæ 1750. sumptibus Remondini. Cum mihi ex gr. duo tantum sint codices Bibliorum Clementis, nimirum secundæ editionis Vaticanæ 1593. & modernæ editionis Venetæ Remondiniana, si dubium emergat, utrum Remondiniana quæ (b) legit: *nimio enim fuerat timore perterritus* aliquid typi vitium complectatur? hanc ipsam sane lectionem protinus petam apud codicem secundæ Vaticanæ editionis; & quum hæc habeat: *nimio enim fuerat in timore perterritus*, & insuper inspecto syllabo qui præfate editioni quadrat, nihil hoc super loco taxatum inveniam, jam pro certo scio, in

(a) VIII. V. 19.

(b) I. Paralip. XXI. 30.

in Remondinianis codicibus, nec non aliis qui silent propositionem in contineri typographicum mendum.

Exemplum quartum. Ad normam II. syllabi probandum typographicum potius reperiri in codicibus secundæ Vaticanæ editionis, quam in Bibliis Remondinianis. Apud editionem Remondinianam legitur [a] *Pro argento quod debebat frater tuus Jonathas*; statim consului codicem secundæ Vaticanæ editionis, & hæc inveni: *Pro argento quod habebat frater tuus Jonathas*; certe dicendum videbatur, Codices Remondinianos spirare errorem; verum dispecto tandem syllabo a Romanis Correctoribus elucubrato pro Bibliis secundæ Vaticanæ editionis, sicut errato 57. *pro habebat* monent legendum *debebat*, ita statui non in codicibus Remondinianis reperiri eo loci mendum, bene verò in codicibus Vaticanis editionis 1593.

XLIX. *Exemplum quintum.* Per inspectionem tertiæ Vaticanæ editionis & respondentis syllabi, multa vitia in codice Bibliorum, quem ad manum habeo Nicolai Pezzana editionis Venetæ 1754., corrigenda colligo. In prima enim columna ponam mendosas lectiones Pezzana, e regione ejusdem suppeditabo lectionem veram, & genuinam vel Bibliorum 1598., vel quam Judices Correctores consignarunt, nosque retulimus sub erratis III. syllabi.

Pezzana impressit

III. Vat. edit. vel III. syllabus habent

1. Exod. VIII. 26. Deo nostro?	In syllabo errato 4. Deo nostro.
2. XII. 41. observabilis Domino	In syll. err. 5. observabilis Domini
3. III. Reg. IX. 13. Hæccine	In Vat. Hæccine
4. xv. 18. regiæ dedit illud	regiæ, & dedit illud
5. II. Paralip. xxv. 1. Joadan de Jerusalelem	Joaden de Jerusalelem

6. xxxii. 12. Coram altare uno	Coram altari uno
7. Judith xv. 9. Joachim	In syll. errato 36. Joacim
8. Eccles. VIII. 19. non facies	In syll. errato 45. non facias
9. Isaia LX. 5. afflues, & mirabitur	In Vat. afflues, mirabitur
10. I. Machab. XII. 1. iuvat, & elegit	iuvat, elegit
11. II. Machab. XI. 18. concessi	concessit
12. Matth. xxvii. 43. nunc, si vult, eum:	nunc, si vult eum:
13. Marci VI. 26. contristatus est rex propter	contristatus est rex: propter
14. VII. 4. & à foro	& à foro
15. Luca VIII. 18. quomodo audiat?	quomodo audiat?
16. Act. xxiii. misi eum ad te, denuntians &	In syll. err. 94. misi eum ad te denuncians: &
17. II. ad Tim. II. 22. fidem, charitatem	In Vat. fidem, spem, charitatem

L. Ut enim exempli tantum causa libuit vitia codicis Pezzana detegere per inspectionem tertiæ Vaticanæ editionis, & respondentis indicis correctorii, id ipsum quisprehendere poterit, si consulerit codicem primæ vel secundæ Vaticanæ editionis relative ad suos syllabos: sicut e contra, ea menda quæ in Bibliis Pitteri & Remondini, ad lancem primæ vel secundæ Vaticanæ editionis, notavimus, & alter præstare poterit ad fidem tertiæ editionis. Superest igitur ut ad ipsam Regulam firmandam breviter incumbamus.

Tribus spiculis quæ contra statutam Regulam proferri possunt, occurritur.

LI. I. Data Regula ex diametro opponitur constanti usu omnium fere eruditorum Protestantium & Catholicorum, qui floruerunt potissimum post editionem Textus correcti. Poterant profecto tot eximii viri ad normam hujus Regulæ, facili negotio definire quamlibet Vulgatæ lectionem, absque eo quod tot insumpsissent vigilias, atque sudores in consulendis codicibus tum fontium, tum Contextuum, tum tandem venerabilium MSS. Vulgatæ Latinæ. Præterea hac Regula semel in medium statuta quis tot probatos doctos miseræ hallucinationis non criminabitur? imo, & quomodo Respublica litteraria non posset merito conqueri de magnis dispendiis quæ tulit in comparandis sibi innumeris codicibus, in quibus non ad fidem correcti Textus, sed originariorum fontium, Contextuum orientalium, & MSS. Latinorum veterum PP. Vulgata Clementis examinatur & probatur? certe vel si alia deessent, hoc quippe momentum tanti ponderis videtur esse, ut quilibet, nisi utroque oculo caligat ad merum febricitantis somnium datam Regulam non amandet. II. Tunc alicujus roboris ea esse videretur, si Romani Correctores exactiores fuissent in colligendis mendis typographicis, quæ codices Bibliorum typis Vaticanis excusi, spirant; at constat multa menda eos fugisse, ac propterea inemendata reliquisse; ergo saltem quoad ea quæ Romani Correctores neque notarunt, neque in suis catalogis castigarunt, haud dubie Regula pessumdatur. III. Si tibi & tuo Bukentop licuit catalogis Correctorum nova menda addere, ac in iisdem Vaticanis Bibliis notare & castigare, & aliis quoque idipsum licebit; & maxime quod præter allegata in syllabis, & alia forte, sicui arridebit, inveniet; & tunc quomodo illi malo occurristi quo dicis hisce nostris temporibus, pro arbi-

arbitrio Vulgatæ correctæ adtingi typographica menda, & propter quod coercendum in medium protulisti Regulam? Sit exemplum: licuit tibi hanc lectionem (a) *unus Deus* uti præli vitium notare in primo syllabo errato 97, & ad tuam voluntatem definire, quod sit ibi legendum *unus est Deus*: ita pariter in tertio syllabo errato 94. pro typographico mendo taxasti omissionem duorum punctorum inter ista (b) *denuncians*, &, hac lege exarans *denuncians*: &, liberum pariter aliis Theologis erit affirmare, quod hæc v. g. lectiones (c) *afflues mirabitur*, & (d) *Fidem, spem, charitatem* in Bibliis Vaticanis præli vitia sapiant, ob idque meritò castigata a Luca Brugense, cui forte recentiores typographi adhæserunt, imprimentes: *afflues*, & *mirabitur Fidem, charitatem*, sicque per datam Regulam longiorem potius & magis latam viam struis, ut in Textu correcto nova semper menda excogitentur, facto pariter temetipsum probans eidem malo occurrisse, quod in aliis diserte damnas.

III. Attamen quoad *primum* recorderis velim, quæ omnes Catholici amica consensione tradunt in tractatude Locis Theologicis, circa auctoritatem Romanæ sedis, cujus judicio quivis cordatus vir parere tenetur, & quod contra, nulla quantumvis communis opinio privatorum doctorum stare potest: Nam perbelle notavit Cl. Canus (e) *errantium multitudo non parit errori patrocinium*: & paulo infra bene agnoscit, priorem esse Apostolicæ sedis quàm Conciliorum auctoritatem, quia licet istorum auctoritas plerisque & acceptior & notior, sublata tamen Apostolicæ sedis auctoritate, Concilia quæcunque non solum vacillant, sed cadunt; & contra per se etiam sine Con-

I

ci-

(a) I. *Ad Corinth.* VIII. 6.

(b) *Act.* XXIII. 30.

(c) *Isaia* LX. 5.

(d) II. *Ad Tim.* II. 22.

(e) *De locis Theologicis Lib.* VI. cap. II. p. 179. col. 2.

ciliis Apostolica sedes suam auctoritatem habet; atque ita si istius auctoritas Conciliis præfertur, viri quique iudicent num contra sententiam Romanæ sedis debeamus privatorum doctorum aliquam habere rationem. Quo notato, & insuper transmissio (quum non sit absolute verum,) quod omnibus fere eruditis Catholicis nostra regula opponatur; id unum profecto atque permagni perferuari interest, utrum nostra Regula opponatur, an potius sit conformior iudicio Romanæ sedis? & sane qui accurate superius dicta accepit, confido, satis deprehendisse ab ipsa met Romana sede, tametsi non ita diserte, Regulam, suam ducere originem, potissimum quum Clemens VIII. in superioribus Bullis (a) districte inhibuit, ne minima quidem particula de Textu Vaticano mutaretur, adderetur, vel ab eo detraheretur; postmodum quum Romani Correctores ediderunt tres indices mendorum corrigendorum (b) & tandem quum Paulus V. & Urbanus VIII. eisdem verbis Clementis VIII. locuti sunt. (c) Quod si postea a Romana sede primitus ea profecta est, quid refert, quod cum usu privatorum Theologorum & eruditorum non congruat, imo adversetur? forte in conflictu duarum opinionum in quæstionibus juris vel facti dogmatici, quarum unam traderent Theologi communiter, & alteram Romana sedes, licitum erit Catholicis sequi iudicium Theologorum contra sententiam Romanæ sedis? Ist hæc quæstio utrum Clemens VIII. Paulus V. & Urbanus VIII. erraverint in conferendo tantam auctoritatem cuilibet minimæ particulæ correcti Textus, ut gravissimis poenis subiecerint eos qui auderent immutare, addere, vel detrachere, hæc inquam quæstio non est facti puri, ut suo loco curæ mihi erit ostendere; & consequenter nullum virum Catholicum (ut res est ingenue fatear) decet, non

(a) N. XXXII., & XXXIV.
 (b) V. n. XXXIII.
 (c) V. n. XXXVII.

tantum aliquam particulam de Textu correcto immutare, sed nec etiam in privatis operibus affirmare apiculum in Textu correcto, quod non sit manifestus error Typographi, & adhuc mendosum sive correctione dignum.

LIII. Ad illud quod eximii viri nimis insudarunt in conferendis codicibus fontium, Contextuum, & MSS. Latinorum &c.; si loquamur de iis, qui ante correctionem Textus præfati negotio incubuerunt, sunt absolute laude digni, quum eo tempore vigeat monitum Concilii Tridentini de perpolienda Vulgata, & Romana sedes Tridentino adhærens huiusmodi studium monebat, fovebat, commendabat, nec non ejusdem studiosos officio prosequebatur & honore; & revera istorum Theologorum labores, ubi non conveniebant Latini codices, Romanis Correctoribus adjumento fuere; si vero de iis sermo erit, qui non obstante promulgatione Textus correcti sub Clemente, adhuc eadem atque antea libertate iudicii conati sunt ad fidem fontium, Contextuumque examinare Textum correctum, libere quoque affirmantes, etiamnum iis in locis scaterere mendis corrigendis (præter typographica) ubi discordat a fontibus, istorum sane labor nedum frustraneus videtur, sed quoque illicitus & Romanæ Ecclesiæ obnoxius, ut eruitur ex superius dictis (a) & aliàs latius (b) ubi commodius otium ac locum nacti fuerimus: consequenter si qui fuerunt Catholici (quia iis qui fucum faciunt Hæreticis repetam quod olim Hieronymus opposebat Rufino (c) *quod si aliter amicus tuus esse non possum, nisi & Hæreticorum amicus fuero, levius tuas inimicitias, quam illorum amicitias sustinebo*) qui in captivitate non redegerunt suum intellectum in obsequium Romanæ Sedis, quæ vel minimam particulam correcti Textus prohibet sub censuris immutare, isti sane Theo-

(a) N. XIII., & XVIII.
 (b) N. 134. & seqq. nec non cap. ultimo hujus demonstrationis.
 (c) Lib. III. cap. x. tom. II. p. 536. F.

logi neque auctoritati nobis esse debent, neque exemplo. Dixi non esse absolute verum, quod omnibus fere eruditis Catholicis Regula nostra opponatur, quia iidem fere omnes, meis confectariis passim in decursu operis, patrocinium præstabunt.

LIV. *Ad secundum.* Tametsi multa menda fugerint virgulam censoriam Romanorum Correctorum consequens tamen non est, respectu saltem istorum præfatam Regulam infirmitate laborare. Namque, ut jam monui, haud omnia menda quæ Bukentop collegit, & castigavit clausis oculis adoptavi; sed ea duntaxat quæ ad lancem sanctuarii, dicam clarius, ad fidem Bibliorum Vaticanæ editicinis & respondentium syllaborum quos Correctores elucubraverunt, jure posita esse probavi: & per consequens si tam menda, quàm castigationes additæ rite, & rationabiliter adiectæ sunt atque si forent eorundem Romanorum Patrum, plane & quoad ista eodem inoffenso pede Regula currit. Labet duo exempla suppeditare nedum ut aperiam mei habiti consilii rationem, sed etiam ut cuique subiiciam methodum quam tenere debet in casu quo in tribus Vaticanis Bibliis alia menda inveniat, de quibus nullimode in tribus superioribus syllabis vestigium appareret.

LV. *Exemplum primum* pro iis mendis in quibus P. Henrico de Bukentop adhæsi. In Bibliis Vaticanis 1592. in librum Ecclesiæ Bukentop notat (a) huiusmodi typographicum mendum *Loth*, impressum nimirum cum littera *b*, quod ita corrigit *Lot*. Quo posito, in primis consului huiusmodi locum apud codicem Bibliorum 1592. & reapse inveni sicut Bukentop testatur: inde hoc nomen *Lot* contuli tum cum aliis scripturæ locis in quibus sit ejusdem nominis mentio, tum cum tribus syllabis Correctorum: & quoniam in tribus Vaticanis Bibliis observa-

vi præfatum nomen Viri celebris, multo pluribus in locis impressum fuisse in typographia Vaticana sine littera *b* nimirum Gen. xi. 27. 31. cap. xii. 4. cap. xiii. i. 5. Psal. Lxxxii. 9. Lucæ xvii. 28. 29. 32. II. Petri ii. 7. & alibi, adeo ut inverosimile videatur omnia ista loca fugere potuisse oculos Correctorum, ut pro humana imbecillitate censeatur eos non adjecisse præfatis in locis litteram *b*, idcirco pro manifesto typographico mendo corrigendo adoptavi, nec non animadverti exarandum fore nomen *Lot* sine littera *b*. Ita pariter mutuo accepi ab eodem Bukentop hoc aliud positum in primo syllabo err. 93. *dixit autem ei Jesus*, ibique ita castigatum, *dixit autem eis Jesus*, quia idipsum monent Indices Correctorii pro Bibliis Vaticanis 1593. (a) & etiam pro Bibliis 1598. (b)

LVI. *Exemplum secundum* pro iis in quibus haud Bukentop sum secutus. In catalogo mendorum corrigendorum quem Bukentop texuit, (c) censet esse mendum typographicum istud Apocalypsis (d) *Hæc dicit: Amen*, autumans ita legendum fore: *Hæc dicit Amen*, deletis nimirum duobus punctis intermediis, quod, inquit (c) non solum colligitur ex circumstantiis Textus, sed etiam manifeste patet ex græco... & sine illis punctis habent Vulgæræ libri omnes quos vidi, tam Manuscripti, quam impressi, ante Biblia Vaticana editi; verum quia universa Biblia Vaticana 1592. 1593. 1598. comperui habere duo puncta ante vocem *Amen*, & Romanos Correctores nuppiam in suis indicibus hunc locum taxasse, idcirco haud passus sum a P. Bukentop hoc in negotio me abduci. Præterea brevitati studens, rationes omitto hic coquere quas protulit, quum alibi earundem crisis sit reservata: dum-

(a) V. Syllabum ii. err. 69.

(b) Vid. Syll. iii. err. 79.

(c) Lib. iii. cap. v. p. 404.

(d) iii. 14.

(e) Lib. ii. in cap. iii. Apocal. p. 312. col. 2.

dumtaxat testor me observasse Vulgatas Latinas editas Venetiis 1538. per Bernardinum Stagninum, Parisiis 1573. per Sebastianum Nivellum, nec non Bibliam Vatabli; & quamvis inter præfata verba Apocal. ista non habeant duo puncta, habent tamen virgulam, quam nec etiam Bukentop patitur eo loci agnoscere.

LVII. Ex his plane solvitur *tertium* spiculum. Quis enim prohibet quo minus & alii non detegant & castigent in Bibliis Vaticanis, si quæ supersint, menda manifeste typographica? utique ut Bukentop & mihi licuit, & aliis quoque licebit, sed opus est ut is qui velit hancce provinciam aggredi habeat ad manus omnes tres codices Vaticanæ editionis necnon præfatos syllabos Correctorum, ne scilicet eidem scopulo offendant, cui, ut pluries testatur Bukentop, occurrit vir summus Franciscus Lucas Brugensis, ex eo quod vix codicem secundæ Vaticanæ editionis vidit, & indicum Romanorum Correctorum penitus inscius: *numquam*, ita Bukentop (a) *horum indicum ullus, quantum scio, meminit Theologus, aut Interpres scripturæ, sed omnes hos altum latuerunt indices isti, præsertim Franciscum Lucam Brugensem, utpote qui nusquam illos citat, nusquam illorum vel per umbram mentionem facit, neque illos sequitur tum in allegandis Vulgatæ verbis, tum in notis suis; sed e contrario variis locis docet aliter esse legendum, quam legendum Iudices monent: & infra rationem reddens cur Biblia Plantiniana, & alia per orbem catholicum multipliciter edita non convenient in omnibus cum Bibliis Vaticanis Clementis VIII., observat, quod Plantiniani typographi, quibus alii typographi sunt accurate adstipulati, secuti sunt notas Francisci Lucæ Brugensis, qui in famoso illo suo libro a se vocato: *Romanæ correctionis... loca insigniora*, aliter affert verba scripturæ sacre, quam impressa sunt in Bibliis Vaticanis, quique *solam Vaticanam* 1593. vidit, & qua sola usus est. Quod pariter, si*

(a) Lib. III. cap. VII. puncto IV. p. 510.

libuerit, manifestius colligere poteris ex præfatis. [a] Itaque exemplo Lucæ Brugensis constat non sufficere inspectionem unius Vaticani codicis ad hoc, ut quis valeat in iisdem Bibliis Vaticanis detegere & castigare mendum aliquod, quod sit manifeste typographicum: quamquam unus codex Vaticanus cum respondente syllabo sufficiat pro aliis Bibliis corrigendis. Ceterum & in hoc etiam securiori profecto, & tutiori via incedet qui, occurrente dubio super aliqua lectione vel voce vel apiculo aliorum Bibliorum, conferet eam lectionem, vocem &c. cum tribus Vaticanis Bibliis, tribusque consignatis syllabis; quis enim ire potest inficias susceptum opus tunc pensiculatorius, atque exactiori criterio confici?

LVIII. Præterea quod, per datam Regulam, sufficiens remedium adhibuerim illi malo, quod adversus omnimodam Vulgatæ authenticam hodie grassatur, de quo antea (b) & infra sermo redibit, hac mihi ratio est. Ii qui tenent in Vulgata Clementis menda corrigenda superesse, duplici profecto generalissima ratione nituntur id ostendere, *primò* quia nullus reperitur codex Bibliorum Clementis qui typographicis vitiis non sit obnoxius; *secundò* quia pleraque loca habentur in Vulgata Clementis quæ nullimode quadrant antiquo Interpreti Hieronymo, & interdum si Hieronymo respondent, discrepant tamen a fontibus. *Primum* momentum, arbitror, abunde occupasse, non quatenus præli vitia denegarim, sed in quantum suppeditavi Regulam, qua deprehenduntur ea & corriguntur, quaque insuper moderatur effrenata quorundam libido, qui quasdam sinceræ lectiones Vulgatæ Clementis pro arbitrio amandant ad oscitantiam typographorum. Juvat me credere saltem viros Catholicos de iudicio Romanæ

(a) N. XL.

(b) N. III. & IV.